

Muutakin kuin mormoni

-

Identiteetit, jäsenyydet sekä identiteetti- ja jäsenyysneuvottelut koulun kontekstissa
vähemmistöskuntoon kuuluvien nuorten kertomina

Pilvi Neuvonen

Pro gradu -tutkielma

Helsingin Yliopisto

Yleinen ja aikuiskasvatustiede

Käyttäytymistieteiden laitos

Huhtikuu 2015

Ohjaaja: Leila Pehkonen

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Käyttäytymistieteellinen	Laitos – Institution – Department Käyttäytymistieteiden laitos
Tekijä – Författare – Author Pilvi Neuvonen	
Työn nimi – Arbetets titel – Title Muutakin kuin mormoni – identiteetit, jäsenyydet sekä identiteetti- ja jäsenyysneuvottelut koulun kontekstissa vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten kertomina	
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen- ja aikuiskasvatustiede	
Työn ohjaaja(t) – Arbetets handledare – Supervisor Leila Pehkonen	Vuosi – År – Year 2015
<p>Tiivistelmä – Abstrakt – Abstract</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten identiteetteihin ja jäsenyyksiin liittyvää kerrontaa. Identiteettien tarkastelu pohjautui postmoderniin identiteettiteoriaan ja postpositivistiseen realistiseen identiteettiteoriaan, jolloin identiteettejä tarkasteltiin sekä yksilön valitsemina ja työstäminä että sosiaalisten kategorioiden ohjaamina. Identiteettien tarkastelussa keskeistä oli myös ajatus identiteettien narratiivisuudesta. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin kertomuksia jäsenyyksistä sekä identiteettien ja jäsenyyksien neuvottelemisesta. Tarkastelun kontekstina oli koulu. Tutkimuksessa selvitetään, miten Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvat nuoret kertovat identiteeteistään, jäsenyyksistään sekä identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluistaan koulun kontekstissa. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet vähemmistöuskontoihin kuuluvien nuorten kohtaavan koulussa esimerkiksi arvoihinsa, elämäntapoihinsa tai uskonnollisen ryhmän jäsenyyden arvoon liittyviä haastaviakin neuvottelutilanteita.</p> <p>Aineisto koostui viiden Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvan nuoren haastattelusta. Haastattelut olivat teemahaastatteluja. Tutkimuksen analyysimenetelmänä oli narratiivien teema-analyysi, jossa aineistosta nostettiin esiin tutkimuksen aiheisiin liittyviä kerronnan tapoja. Analyysissa näkyi piirteitä sisällönanalysista ja narratiivisen tutkimuksen perinteestä. Tutkimusote oli laadullinen.</p> <p>Tutkimuksen mukaan Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvien nuorten identiteetti- ja jäsenyyskertomuksissa korostuivat uskonyhteisön jäsenyyden merkitys, tavalliseksi nuoreksi määrittäminen sekä identiteetin moninaisuuden korostaminen. Uskonto oli merkittävä vaikuttaja nuorten identiteeteille, mutta heillä oli merkittäviä identiteetin vaikuttajia ja jäsenyyskokemuksia myös uskonyhteisön ulkopuolella. Tutkimuksen mukaan valtaväestön osin negatiivinen suhtautuminen uskontoihin näytti vaikuttavan nuorten toimijuuteen identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluissa. Neuvotteluissa korostuivat uskonnosta toisille kertomisen tilanteiden optimoiminen ja tämän kautta tavallisen nuoren identiteetin sekä identiteetin moninaisuuden puolustaminen. Kuitenkin henkilökohtainen tunteminen vaikutti neuvottelujen kulkuun, sillä sisäryhmissä erilaisuus määriteltiin ulkoryhmiä epätodennäköisemmin negatiivisesti. Tämän tutkimuksen mukaan vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret kokivat asemansa koulussa hyväksi. Kuitenkin koulussa kohdattiin uskontoon liittyvää erilaisuutta käsitteleviä neuvottelutilanteita.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords nuoret, narratiivinen identiteetti, identiteettineuvottelut, jäsenyysneuvottelut, uskonnolliset vähemmistöt	
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Where deposited University of Helsinki – Helda / E-thesis (opinnäytteet) <i>ethesis.helsinki.fi</i>	

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Faculty of Behavioural Sciences	Laitos – Institution – Department Department of Behavioural Sciences
Tekijä – Författare – Author Pilvi Neuvonen	
Työn nimi – Arbetets titel – Title More than a mormon. Narrative identities, memberships and identity and membership negotiations at school, narrated by religious minority youth	
Oppiaine – Läroämne – Subject Education, general and adult education	
Työn ohjaaja(t) – Arbetets handledare – Supervisor Leila Pehkonen	Vuosi – År – Year 2015
<p>Tiivistelmä – Abstrakt – Abstract</p> <p>The aim of this study was to examine identity narratives and membership narratives of religious minority youth. The theoretical framework for identity consisted of both postmodern identity theory and post-positivist realistic identity theory, thus identity is seen as changing and selectable though guided by social categories. Additionally, the aim was to examine how the youth narrate memberships and negotiate their religious values and social identity in the social context of school. The goal of the study was to analyze how young people who belong to the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints narrate identities, memberships and identity and membership negotiations at school. Previous studies have shown that youth belonging to religious minorities often face negotiations at school, concerning their values, lifestyle and worldviews.</p> <p>The data consisted of five interviews of young people belonging to the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints. The study was conducted using qualitative methods and analyzed with theme analysis of narratives. The analysis included characteristics of both narrative methods and content analysis method.</p> <p>Based on the results, identity and membership narratives of the youth belonging to the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints were found to emphasize the importance of their religious membership. However, self-definition of being an ordinary young person and having many other identities besides religious identity were also highlighted. In identity and membership negotiations special importance was given to the optimization of the conditions of situations in which membership of the religious group was being discussed. The goal of the optimization was to maintain identity of an ordinary young person and to defend the multidimensionality of one's identity. The study suggests that other peoples' partly negative attitudes towards the religious group of the youth guided their agency in identity and membership negotiations. Being different was more likely to be seen positively in an in-group setting than in an out-group setting. Thus, the outcomes of the negotiations were influenced by the nature of the relationship the people included in the negotiations had. According to the study, youth belonging to a religious minority see their position in school positively. However, they face negotiations concerning their differing views on values and lifestyle.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords youth, narrative identity, identity negotiation, membership negotiation, religious minorities	
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) <i>ethesis.helsinki.fi</i>	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 IDENTITEETTI JA JÄSENYYS	4
2.1 Identiteetti käsitteenä.....	4
2.2 Narratiivinen identiteetti	7
2.3 Identiteetti ja jäsenyys.....	9
2.4 Identiteetti- ja jäsenyysneuvottelut.....	11
3 KOULU – KASVATTAJA, KOHTAAMISPAIKKA, IDENTITEETTIENTEN TUOTTAJA..	14
3.1. Informaali koulu ja koulun muut tasot	14
3.2 Tavallisia oppilaita - koulu identiteettien tuottajana	15
3.3 Yksikulttuurinen koulu: monikulttuurisuuskasvatuksen näkökulma kouluun.....	17
3.4 Koulu, uskonnollisuus ja uskonnolliset vähemmistöt	19
4 MYÖHEMPIEN AIKOJEN PYHIEN JEESUKSEN KRISTUKSEN KIRKKO	23
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
5.1 Tutkimuskysymykset	25
5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	25
5.3 Haastateltavat	28
5.4 Samaa vai eri maata: erot ja valta-asetelmat haastattelututkimuksessa	29
5.5 Haastattelutilanteiden ja litterointiprosessin kuvaus	31
5.6 Aineiston analyysi	33
5.6.1 Narratiivisen tutkimuksen perinne.....	33
5.6.2 Narratiivien teema-analyysi: kerrottujen identiteettien jäljillä.....	35
5.6.3 Analyysiprosessin kulku.....	37
6 IDENTITEETTIKERTOMUKSIA: KESKIÖSSÄ USKONTO JA TAVALLISUUS	41
6.1 Ensimmäinen identiteettikertomus: määritteisiin mahtumista ja niiden haastamista.....	43
6.2 ”Mä oisin ihan pulassa ilman kirkkoo” – kerrottu uskonto ja sen jäsenyys.....	46

6.4 Tavallinen, tai melkein – tavallisen nuoren identiteettitarina	53
7 IDENTITEETTI- JA JÄSENYYSNEUVOTTELUT: YHTEYTTÄ, EROJA JA TAKTIKointia koulun kontekstissa	57
7.1 Samanlainen, erilainen – kertomuksia jäsenyyksistä, rajanvedoista ja yhteenkuuluvuudesta	57
7.2 ” Jos mä kerron sen vitsinä, ne ottaa sen tosi helposti” - kertomuksia identiteettien ja jäsenyyksien neuvottelemisesta	64
7.3 Neuvottelujen kontekstina uskonnon, luterilainen koulu.....	69
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	74
9 LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI	81
10 POHDINTA	86
LÄHTEET.....	90
LIITTEET	97

1 JOHDANTO

Kertomusten mestari, Nobel-palkittu kirjailija Gabriel Garcia Marquez (2002) toteaa muistelmateoksensa alkusanoissa, ettei elämä ole se elämä, joka elettiin, vaan se, joka muistetaan ja miten se muistetaan toisille kerrottavaksi. Jokainen kertoo jatkuvasti itselensä ja toisille, kuka on ja kuka haluaa olla. Kerrotun identiteetin kautta omaa elämää käsitellään ja minuutta työstetään. Nuoruudessa omaa identiteettiä työstetään erityisen paljon. Koulu on yksi merkittävimmistä lapsuuden ja nuoruuden kokemusympäristöistä. Koulun ja siellä syntyneiden kokemusten tutkiminen on tärkeää, sillä koulussa lapset ja nuoret oppivat virallisten opetusmateriaalien lisäksi itsestään, toisista ja yhteiskunnasta. Koulun sosiaaliset verkostot vaikuttavat myös itse koulurakennuksen ulkopuolella. Gordon (2005, 163) toteaa, että koulussa tapahtuvissa kohtaamisissa yksilöt määrittävät eroja ja samanlaisuuksia toisista kanssaihmisistä. Koulussa vallitsevasta sosiaalisesta järjestyksestä poikkeaminen huomioidaan oppilaiden keskuudessa nopeasti (Keskiäly 2003, 154). Löydetyt erot, esimerkiksi sukupuoleen, asuinpaikkaan tai yhteiskuntaluokkaan liittyen, asettavat yksilöitä erilaisiin asemiin: toiset keskeisille kulttuurin keskiöille, toiset reunoille, lähemmäs marginaaleja. (Gordon 2005, 163–164.)

Monikulttuurisuuskasvatus korostaa koulun velvollisuutta huomioida oppilaiden moninaisuus ja eri vähemmistöryhmät niin opetuksen sisältöä suunnitellessa kuin pyrkimällä muuttamaan valtasuhteita ja oppilaskulttuuria tasa-arvoisimmiksi (Gay 2010, 231, Banks 2010, 22). Suomalainen yhteiskunta ja koululaitos ovat perinteisesti olleet yksikulttuurisia ja perustuneet ajatukselle homogeenisestä yhtenäiskulttuurista (Kallioniemi 2008a, 15). Yhteiskunnan moninaisuuden on havahduttu vasta viime vuosikymmeninä lisääntyneen maahanmuuttajien määrän myötä (Paavola 2007, 1). Monikulttuurisuudesta ja vähemmistöryhmistä puhuttaessa ovat etniseen valtaväestöön sisältyvät uskonnolliset vähemmistöt jääneet kuitenkin vähälle huomiolle (Kuusisto 2009, 48). Uskonnolliset vähemmistöt ovat yksi vähiten tutkimuksellista huomiota saaneista vähemmistöryhmistä (Kuusisto 2006, 132). Kuitenkin maailmankatsomukset vaikuttavat laajasti sekä yksittäisten ihmisten että kokonaisten yhteisöjen elämiin. (Kallioniemi 2008b, 97.)

Uskontojen yhteiskunnallisen merkittävyyden takia uskonnollinen moninaisuus on keskeistä huomioida myös koulussa. (Kallioniemi 2008b, 97.) Koulu, jossa uskonnoista ei puhuta avoimesti, antaa uskonnoista hämärän kuvan. Tämä johtaa helposti uskontojen

vierastamiseen (Kallioniemi 2008a, 27.) Tarkastelen tässä tutkimuksessa koulua erityisesti informaalin koulun käsitteen kautta sosiaalisena tilana, jossa nuoret kohtaavat toisiinsa sekä koulun henkilökuntaa ja neuvottelevat identiteeteistä ja jäsenyyksistä. Kuusiston (2009, 48) tutkimuksen mukaan vähemmistöryhmiin kuuluvat nuoret, joiden yhteisön arvot poikkeavat yhteiskunnan yleisistä arvoista, kohtaavat arjessaan haastavia erilaisuutta ja kuulumista koskevia neuvotteluja. Vaikka monet uskonnollisista vähemmistöistä ovat olleet osana suomalaista yhteiskuntaa jo yli vuosisadan ajan, aiheuttavat valtaväestöstä poikkeavat elämäntavat, arvot ja perinteet neuvottelutilanteita jokaiselle uudelle sukupolvelle lapsia ja nuoria (Kuusisto 2009, 48).

Tässä tutkimuksessa tarkastelen koulua ja nuorten sosiaalisia kenttiä uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvien nuorten näkökulmasta. Tarkastelussa on piirteitä narratiivisesta tutkimuksesta. Tutkimuksessani kysyn, millaisia identiteetti- ja jäsenyyksetonuksia vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret kertovat itsestään ja niistä ryhmistä, joihin kokevat kuuluvansa. Tarkastelen ennen kaikkea sosiaalisia identiteettejä, joiden näen rakentuvan narratiivisesti ja olevan jatkuvien identiteetti- ja jäsenyysneuvottelujen tulosta. Hahmotan identiteetin postmodernin perinteen suuntaisesti, kuitenkin lainaten postpositivistisesta realistisesta identiteettiteoriasta ajatuksen sosiaalisen aseman luomista identiteettityön reunaehdoista. Identiteettejä ei valita tyhjiössä, vaan niihin vaikuttavat yksilön sosiaaliset kategoriat ja se, millaisena toiset näkevät yksilön. Lisäksi kysyn, miten vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret neuvottelevat identiteeteistä ja jäsenyyksistä. Neuvotteluissa tarkastelen erityisesti erilaisia neuvottelustrategioita sekä niitä kertomuksia, joilla samaistumisista ja eronteosta puhutaan. Koulu muodostaa tutkimuksen kertomuksille kontekstin. Samalla koulu tilana ja sosiaalisena yhteisönä on vaikuttamassa siihen, millaisiksi eletyt kokemukset ja niistä kerrotut kertomukset muodostuvat.

Tutkimuksen kohteena ovat Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvat nuoret. Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko on melko pieni mutta tunnettu uskonnollinen yhteisö, jolla on jäseniä ympäri Suomen. Puhekielessä kirkosta käytetään usein nimitystä mormonikirkko ja sen jäseniä kutsutaan mormoneiksi. Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon kaltaisen uskonnollisen yhteisön jäsenten kohtaamisista neuvotteluista erityisen mielenkiintoisia tekee se, että yhteisön jäsenet ovat samalla etnisen valtaväestön jäseniä, eikä vähemmistöryhmän jäsenyys ole tulkittavissa ulkoapäin esimerkiksi tietynlaisen pukeutumisen tai etnisen erottumisen kautta (ks. Kuusisto 2009, 62). Myöskään koulun arjessa Myöhempien Aikojen Pyhien

Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvat nuoret eivät erotu poikkeavin säädöksin tai tavoin. Kyse on siis vähemmistöuskontoryhmästä, jonka jäsenet joutuvat itse aktiivisesti tekemään valintoja sen suhteen, missä tilanteissa ja miten tuovat esiin uskontonsa ja sen merkityksen arjen valintoihinsa. Neuvotteluista mahdollisesti haastavia tekee myös se, että suomalainen valtaväestö suhtautuu Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon jäseniin melko kielteisesti: Gallup Ecclesiastica 2003 -tutkimukseen vastanneista 55,6 % kertoi suhtautuvansa yhteisön jäseniin kielteisesti, kun taas myönteisesti heihin suhtautui 8 % vastanneista. Vastaavat luvut esimerkiksi Adventtikirkolle olivat 19 % ja 22,6 %. Tutkimuksen mukaan Suomessa suhtaudutaan Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoa kielteisemmin vain Jehovan todistajiin. (Gallup Ecclesiastica 2003).

2 IDENTITEETTI JA JÄSENYYS

2.1 Identiteetti käsitteenä

Identiteetti on luonnehdinta tai määritelmä, jolla kuvataan itseä tai toisia (Houtsonen 2000, 15). Identiteetin käsitteen keskusteluun nosti Erik H. Erikson 1940-luvun lopulla muotoilemallaan egoidentiteetin käsitteellä, joka laajensi näkökulman pelkän minuuden tarkastelusta sen huomioimiseen, mitä ja millaisia suhteita ja paikkoja yksilöllä on suvusaan, yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Egoidentiteetin käsitteen pohjalta on syntynyt erilaisia teorioita identiteetistä, jotka korostavat usein joko identiteetin jatkuvuutta yksilön elämässä tai erilaisia ryhmäjäsennyksiä sekä sosiaalisia kategorisointeja. (Rautio 2006, 18–19.) Saastamoisen (2001, 6) mukaan sosiologian näkökulmasta identiteetin käsitteen nykyosuutta selittää nopea, kontrolloimattomaksi koettu yhteiskunnallinen muutos: kun ympäristöä ei pysty hallitsemaan, keskitetään huomio oman identiteetin hallintaan.

Tässä tutkielmassa tarkastelen identiteettiä ennen kaikkea sosiaalisena identiteettinä, eli koettujen ryhmäjäsennyksien ja kuulumisen kokemusten kautta: samaistumisena ja erotumisena. Perinteisesti sosiaalinen identiteetti on määritetty erilaisten sosiaalisen tason määritteiden, kuten entisyyden ja sukupuolen mukaan (Saastamoinen 2001, 6). Hall (1999, 13, 251) toteaa identiteetin rakentuvan ennen kaikkea eron kautta, eron sisällä: identiteeteillä torjutaan ulkopuolista. Kriittisen realismin perinnettä edustava sosiologi Archer (2000, 257) näkee sosiaalisen identiteetin ja persoonallisen identiteetin olevan sidoksissa toisiinsa, mutta hänen mukaansa persoonallinen identiteetti on jälkimmäistä laajempi ja ohjaa sosiaalisen identiteetin muodostumista. Sosiaalinen identiteetti syntyy ainoastaan osana yhteiskuntaa ja tarkoittaa rajatuimmillaan tiettyjen roolien ottamista ja niiden yksilöimistä itsellensä sopiviksi. Tässä prosessissa persoonallinen identiteetti ohjaa yksilön suhteita toisiin ihmisiin ja näin vaikuttaa myös sosiaalisen identiteetin syntyyn. Yksilön sosiaaliset positiot vaikuttavat sekä persoonalliseen että sosiaaliseen identiteettiin, sillä ne määrittävät rajat sille, millaisia identiteettejä yksilö voi itsellensä valita. (Archer 2000, 10–11, 257.)

Tarkastelen seuraavaksi kahta tämän tutkielman kannalta keskeistä identiteettiteoriaa: ensimmäiseksi postmodernia identiteettiteoriaa Stuart Hallin kautta, ja tämän jälkeen postpositiivista realistista identiteettiteoriaa Paula Moyan mukaisesti.

Nykykeskustelussa identiteetistä on esillä vahvasti postmoderni näkökulma, jossa minuuksia nähdään muuttuvana sekä kielellisesti ja kulttuurisesti tuotettuna. Postmodernit identiteettiteoreetikot näkevät identiteetin konstruoituna ja ristiriitaisena. Näkemyksessä korostetaan identiteetin olevan tuotettu ja yksilön identiteettityöhön perustuva. (Kuusela 2006, 37.) Postmodernilla subjektilla ei ole kiinteää identiteettiä, vaan identifikaatio on jatkuva prosessi ja identiteetit näin ikuisesti keskeneräisiä ja muokkautuvia. Ihmisen sisällä on useita keskenään ristiriitaisia ja eri suuntiin kimpoilevia identiteettejä, jonka seurauksena identifikaatiot vaihtelevat jatkuvasti. (Hall 1999, 23, 39.) Hallin (1999, 11) mukaan identiteetti on ihmisten keksintöä, joka muodostuu subjektiviteettia koskevien tarinoiden kohdatessa historian ja kulttuurin kertomukset. Hallin (1999, 23) mukaan täysin yhtenäinen ja johdonmukainen identiteetti on mahdollinen vain silloin, kun yksilö on itse tarkoituksella rakentanut identiteettinsä ehyeksi kertomukseksi itsestään.

Hall (1999, 39) ehdottaakin, että ”valmiiden” identiteettien sijaan tarkasteltaisiin identifikaatioita jatkuvina prosesseina. Identiteetti rakentuu ja muokkautuu niiden tapojen mukaan, joilla kuvittelemme muiden näkevän meidät (Hall 1999, 39). Identiteetit muodostuvat aina monista erilaisista, jopa vastakkaisista diskursseista, positioista ja käytännöistä. Identiteetit ovat jatkuvasti muutoksen kohteena ja muodostuvat representaatioiden sisällä: kuka voin olla, miten toiset esittävät minut ja miten minun on mahdollista esittää itseni. (Hall 1999, 250.) Hallin (1999, 223, 251) mukaan identiteetti muotoutuu ennen kaikkea tavoissa, jolla sitä esitetään; identiteettien pohjalla ovat ne prosessit, joissa minästä kerrotaan muuttaen se kertomuksiksi. Näin identiteetit syntyvät juuri diskursseissa, ja niitä on tarkasteltava paikkoihin ja käytäntöihin sidottuina ilmiöinä (Hall 1999, 251). Identiteetit ovat pisteitä, joihin ihmiset kiinnittyvät tilapäisesti sellaiseen subjektiasemaan, joita tilanteen diskursiiviset käytänteet hänelle rakentavat ja tarjoavat (Hall 1999, 253).

Kulttuurisia identiteettejä tarkastellessaan Hall (1999,47) toteaa niiden syntyvän ihmisryhmiin liitetystä merkityksistä ja tarinoista, joihin yksilö tahtoo identifioitua sekä tavoista, joilla eri ryhmien välille kerrotaan eroja. Näin kansakunnasta luodaan kuviteltu yhteisö, johon identifioituessaan yksilö voi nähdä itsensä osana tämän ryhmän kertomusta. Kansallinen identiteetti esitetään jatkuvana, alkuperäisenä ja luonnollisena, ja kansan alkuperän nähdään olevan kaukana historiassa. (Hall 1999, 47–49.) Hall (1999, 53–54) kuitenkin vahvasti kiistää tällaisten kansallisten yhteisöjen olemassaolon ja toteaa, että kulttuureja tulisi yhtenäisyyden sijaan käsitellä diskursiivisinä keinoina esittää ero

yhtenäisyydeksi tai identiteetiksi. Vallankäytöllä erojen keskelle luodaan kuvitteellinen yhtenäinen ryhmä. Vaikka Hall puhuukin tässä ennen kaikkea kansallisista ja kulttuurisista identiteeteistä, näen ajatuksen kuvitelluista kansakunnista sopivan myös muiden ihmisyyhteisöjen käsittelyyn – ainakin uskonnollisten ryhmittymien käsittelyyn. Uskonnolliset yhteisöt tavataan nähdä maailmanlaajuisina liikkeinä, joissa tuntemattomienkin välillä on kokemus yhteydestä, samaan joukkoon kuulumisesta – kuten esimerkiksi kristillinen tapa nähdä kansauskojat sisarina ja veljinä. Ajatuksella yhteisestä uskonyhteisöstä kerrotaan eroja yhteisön jäsenten ja muiden välille, ja samalla esitetään yhteisön edustaman elämäntavan olevan oikea ja ainut alkuperäinen. Pyhät kirjoitukset vahvistavat yhteisön synnyn, historian ja ainutlaatuisen aseman.

Postmoderni identiteettiteoria on saanut osakseen myös kritiikkiä. Kuuselan (2006, 55) mukaan silloin, jos identiteetti nähdään rakennettavana ja valittavana, huomion ulkopuolelle jäävät ne sosiaalisen todellisuuden reunaehdot, jotka vaikuttavat identiteettien muodostumiseen. Identiteetit eivät koskaan synny sattumanvaraisesti tai vapaina vaikutteista, vaan viittaavat aina tiettyyn yksilön asemaan tai sosiaaliseen tilanteeseen (Kuusela 2006, 55). Moyan (2000a, 7) mukaan postmodernin identiteettiteorian tekee riittämättömäksi se, ettei sen avulla ole mahdollista analysoida identiteettien episteemistä statusta tai poliittista merkitystä, eikä näin arvioida tietyn identiteetin tarjoamia mahdollisuuksia ja rajoitteita.

Postpositivistista realistista identiteettiteoriaa edustavan Moyan (2000a, 8) mukaan identiteetin käsitteen merkitys on ennen kaikkea siinä, että resursseja jaetaan identiteettikategorioiden mukaisesti. Toisin sanoen se, mitä olemme, miten ymmärrämme itsemme tai miten muut näkevät meidät, vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisia mahdollisuuksia meillä on elämässä (Moya 2000a, 8). Postpositivistinen näkemys ottaa näin huomioon identiteetin suhteen todelliseen maailmaan, yksilöllisiin kokemuksiin sekä identiteetin poliittiset ja sosiaaliset ulottuvuudet. (Kuusela 2006, 55.) Postpositivistinen realismi korostaa identiteetin kognitiivista puolta. Näkemyksessä ajatellaan kokemusten olevan aidosti merkittäviä identiteetin rakentumiselle: identiteetti nähdään sosiaalisen kontekstin konstruktiona. (Kuusela 2006, 39–42.) Sillä, miten ymmärrämme itsemme, on vaikutusta siihen, miten koemme ja ymmärrämme maailman. Identiteettimme, käsityksemme itsestämme sosiaalisina toimijoina, ovat muotoutuneet käsityksillemme yhteiskunnan rakenteista. (Moya 2000a, 8.) Teorian mukaan yksilön paikkaa yhteiskunnassa määrittävät sosiaaliset

kategoriat, kuten sukupuoli ja yhteiskuntaluokka, vaikuttavat kausaalisesti yksilön kokemuksiin. Henkilö, joka yhteiskunnassa määrittellään valkoihoiseksi, kohtaa elämässään erilaisia tilanteita ja kokemuksia kuin henkilö, joka määrittellään tummaihoiseksi. Nämä yksilön kokemukset ohjaavat yksilön kulttuurisen identiteetin muotoutumista, mutta eivät täysin määrää sitä. Yksilöt tulkitsevat kokemuksia eri tavoin, jolloin samat kokemukset voivat ohjata erilaisten identiteettien muodostumiseen. Tapahtumille annetut tulkinnat sekä ohjaavat identiteettiä, että yksilö identiteetti ohjaa hänen tapojansa tulkita tapahtuvaa. (Moya 2000b, 82–83.)

Realistinen identiteettiteoria ei käsitä sosiaalisia kategorioita ehdottomina tai muuttumattomina, mutta tunnustaa niillä olevan aina todellisia vaikutuksia yksilöiden elämiin. Identiteettiteorian mukaan identiteetit eivät ole siis sattumanvaraisia, vaan yksilö voi rakentaa identiteettejään rajallisista vaihtoehdoista, joita määrittävät hänen sosiaaliset kategoriansa. (Moya 2000b, 87.) Näin realistinen identiteettiteoria mahdollistaa sen tarkastelun, miten rotuun, sosiaaliseen luokkaan, sukupuoleen ja muihin erontekijöihin liittyvät sosiaaliset kategoriat vaikuttavat yksilötasolla. (Moya 2000b, 80).

Vaikka realistinen identiteettiteoria on syntynyt postmodernin identiteettiteorian kritiikiksi, näen teorioiden myös täydentävän toisiaan. Siinä missä Hall ansioituneesti tuo esiin identiteetin työstettävänä ja muuttuvana identifikaatioiden prosessina, Moyan identiteettiteoria korostaa niitä todellisuuden reunaehtoja, joiden rajoissa yksilö identiteettiään työstää. Tässä työssä näen identiteetin enemmän postmodernin perinteen mukaisesti, kiinnittäen huomiota identiteetin ikuiseen liikkeeseen sekä yksilön yhtäaikaisiin, ristikkäisiin identifikaatioprosesseihin. Kuitenkin realistisen teorian mukaisesti ymmärrän identifikaatioiden tapahtuvan tiettyjen rajojen sisällä, sekä yksilön sosiaalisilla kategorioilla olevan merkitystä yksilön identiteetin muodostumiselle ja identiteettityölle.

2.2 Narratiivinen identiteetti

Narratiivisen identiteetin käsitteen taustalla on ajatus siitä, että kertominen on ihmiselle luontaista: omaa elämään ymmärretään tarinoiden kautta (Whitebrook 2001, 9). Ihmisen minuus rakentuu kertomusten varaan: kerrotussa muistellaan mennyttä, käsitellään nykyisiä kokemuksia ja suunnataan tulevaan. Tällaisia kertomuksia on kutsuttu esimerkiksi

minäkertomuksiksi ja persoonallisiksi narratiiviksi. (Ihanus 1999, 241.) Laura Aro (1996, 13) käyttää identiteettikertomuksen käsitettä, jonka hän määrittää olevan samansuuntainen tai laajempi kuin elämäkertomus, sillä identiteetin kuvaamisen elementtejä sisältyy monenlaiseen kerrontaan. Identiteettikertomus on aina tilannesidonnainen; se ei kuulu kenellekään, vaan syntyy yhdessä hetkessä tapahtuvassa kohtaamisessa. Näin myös kertomuksen kautta löytyvä minä on tilannesidonnainen, ei kenenkään minä. (Aro 1996, 13.) Kertomusten kautta ihminen tavoittelee elämäänsä jatkuvuuden ja eheyden tunnetta. Kuitenkaan kertomukset eivät ikinä ole täysin yhtenäisiä, vaan sisältävät murtumia ja epäjohdonmukaisuuksia. Kertomusten myötä narratiivinen identiteetti pysyy yllä tai muuttuu. Kertomuksilla on lukemattomia tehtäviä, niitä on monen kokoisia, virallisia ja epävirallisia. (Ihanus 1999, 241.) Ricoeurin (1991, 30) mukaan kertomukset, siitä huolimatta ovatko ne fiktiivisiä tai ”todenmukaisia”, toimivat itseymmärryksen välineinä. Narratiivisen identiteetin voi myös kertoa aina uudelleen ja toisin (Löyttyniemi 2004, 223). Se, mitä elämästä kerrotaan, voi myös poiketa ihmisen elämänhistoriasta, sillä ihmiset kertovat elämästään eri kerrontatavoilla, nostaen esiin vain tietynlaisia teemoja tai kokemuksia (Aro 1996, 51). Aro (1996, 51) kuvaa identiteettikertomusta loputtomaksi kertomukseksi, sillä jokainen muokkaa ja rakentaa omaa identiteettikertomustaan läpi elämänsä.

Whitebrook (2001, 4) ehdottaa identiteetin käsitteen ennen kaikkea tarkoittavan niitä tarinoita, joita ihminen kertoo itsestään, yhdistettyinä niihin tarinoin, joita toiset kertovat hänestä sekä muihin tarinoin, joissa henkilö ovat mukana. Minäkertomuksissa kulkevat mukana myös toisten äänet, jotka usein luovat säröjä muuten siisteiksi koottuihin tarinoin. Minäkertomuksia muodostetaan omien kokemuksen tulkitsemiseksi, mutta myös niiden jakamiseksi toisten kanssa. Kertomalla tietynlaista kertomusta itsestään yksilö voi vakuuttaa toisille olevansa tietynlainen. (Ihanus 1999, 242.) Kerronnan motiiveista voidaan erottaa yksilön omaan itsetulkintaan tähtäävät motiivit sekä toisiin ihmisiin eli sosiaaliseen vaikuttamiseen suuntautuvat motiivit (Baumeister & Newman 1994, 679–680). Narratiivisen identiteetin syntymisen prosessi on kollektiivista toimintaa, johon osallistuvat sekä kertojat että kuuntelijat (Whitebrook 2001, 4). Eri konteksteissa ihmiset tuovat esiin erilaisia itsen representaatioita. Minän retoriikoilla annetaan merkityksiä erilaisille ideologioille ja sitoumuksille: esimerkiksi uskonnollisille näkemyksille, feminiinisyyden ideologialle tai omille moraalisisille näkemyksille. (Ihanus 1999, 249–250.)

Narratiivisen identiteetin käsitteellä viitataan usein myös kulttuurisiin kategorioihin ja yhteisöissä jaettuun mallitarinoin (Löyttyniemi 2004, 53). Somersin (1994, 614) mukaan sosiaalinen vuorovaikutus itsessään on tarinallistettua ja näin narratiivisuus on sosiaalisen vuorovaikutuksen ontologinen ehto. Ihanuksen (1999, 249–250) mukaan kertomukset kuvastavat myös ympäristöstä omaksuttuja yhteisöllisiä ja kulttuurillisia odotuksia. Minäkertomus ei synny tyhjälle alustalle, vaan kasvaa edeltävien kertomusten taustoittamalle kentälle. Kollektiiviset minäkertomukset voivatkin vaikuttaa ideologisesti siihen liikkumatilaan, joka yksilöllä on kertoa oma identiteettitarinansa. (Ihanus 1999, 249–250.)

2.3 Identiteetti ja jäsenyys

Jos identiteetti nähdään itseä tai toisia kuvaavana luonnehdintana (Houtsonen 2000, 15), jäsenyys käsitteenä ilmentää sitä, mihin kulttuuriseen, etniseen tai kansalliseen tilaan koemme kuuluvamme, haluamme kuulua ja saamme kuulua (Honkasalo 2003, 159). Honkasalo (2003, 159) näkee jäsenyyden ja identiteetin käsitteet osittain päällekkäisinä. Jäsenyyden käsite kuitenkin korostaa sitä, kuinka nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen prosessissa vaikuttavat samanaikaisesti niin heidän yhteiskunnallinen asemansa, muodolliset oikeutensa ja velvollisuutensa kuin arjen vuorovaikutus sekä koettujen tunteiden voima (Harinen & Suurpää 2003, 7). Jäsenyys rakentuu niin sosiaalisten kuin maantieteellisten tilojen mukaan, ja samalla sitä itse rakennetaan arkipäiväisistä asioista, esimerkiksi käyttämällä tiettyjä samaistumista ja erottumista kuvaavia merkkejä (Honkasalo 2003, 172).

Jäsenyys linkittyy vahvasti samaistumiseen – tiettyyn ryhmään samaistuminen edellyttää yksilön tulkitsevan ryhmän jäsenyyden olevan mahdollista saavuttaa. (Honkasalo 2003, 159.) Honkasalo (2003, 181) toteaa tutkimuksessaan haastattelemiensa maahanmuuttajien sisäistäneen ne tavat, joilla Suomessa yleensä puhutaan etnisistä jäsenyyksistä ja maahanmuuttajista. Honkasalo (2003, 185) tulkitsee haastateltujen maahanmuuttajien omaksuneen stereotyyppiset maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyvät jäsenystavat osana ”suomalaistumisen prosessia”, sillä niiden nähdään olevan osa suomalaisuutta. Tällöin suomalaiseksi tuleminen edellyttää tietynlaisten stereotyyppisten jäsenystapojen käyttöä. Näin nuoret, jotka samalla kapinoivat näitä stereotyyppisiä etnisten jäsenyyksien ehtoja vastaan, samalla itsekin uusintavat niitä puheessaan.

Yksittäiset identifikaatiot tai jäsenyydet harvoin sulkevat toisiaan pois; jokainen meistä kuuluu yhtä aikaa moneen yhteisöön ja ryhmään sekä määrittää itseään monella eri tavoin. Kun ihmiset integroituvat, tulevat hyväksytyiksi ja tuntevat yhteenkuuluvuutta useisiin eri ryhmiin, heille muodostuu ristikkäisjäsenyyksiä (Pyykkönen 2003, 230). Erityisesti globaaliin muuttoliikkeeseen ja maahanmuuttoon liitetään nykyään vahvasti ajatus hybrideistä kulttuureista. Hybridiin kulttuuriin kuuluvat ihmiset nähdään useiden kulttuurien tuotteina, moniin paikkoihin kuuluvina, joille muodostuu rajoja halkovia identiteettimuodostelmia. Tällaiset kulttuuriset identiteetit ammentavat samanaikaisesti useista eri kulttuurisista traditioista ja ovat näiden kulttuurien limittymisen tuotetta. (Hall 1999, 71–72.) Kuitenkin Liebkind (1988, 72) esittää, että mitä useampaan ryhmään ihminen kuuluu, sitä suurempi mahdollisuus on, että hän kokee eri ryhmäjäsenyyksien olevan keskenään ristiriitaisia. Vaikka ajatus hybrideistä kulttuureista liitetään usein kansallisuuksiin ja etniseen kuulumiseen, näkisin, että ajatuksella on annettavansa myös uskonnollisten vähemmistöjen identiteettien tarkasteluun. Nuoret, jotka ovat etnisen valtaväestön jäseniä mutta kuuluvat myös uskonnolliseen yhteisöön, samaistuvat nuorisokulttuuriin ja -porukoihin niin yhteisön sisällä kuin sen ulkopuolella. Oletan tällöin nuorten integraation eri ryhmiin vaihtelevan tilannesidonnaisesti – niin sen mukaan, kenen seurassa nuoret sillä hetkellä ovat, kuin sen mukaan, millaisia yhdistäviä ja erottavia kokemuksia tilanteissa nousee esiin. Tällöinkin mahdollisuus ristiriitaan identiteettien välillä on mahdollinen, erityisesti huomioiden uskonnollisen sitoutumisen ja siihen liittyvän identiteetin yleensä ehdottoman luonteen esimerkiksi elämäntapavalintojen tai moraalikäsitysten pysyvyyden suhteen.

Suurpää (2002b, 78) on tutkimuksessaan tarkastellut nuorten ryhmäjäsenyyksien muodostumista sekä samanlaisuuden ja erilaisuuden määritelmiä ryhmien sisä- ja ulkopuolella. Suurpään mukaan tavat, joilla nuoret puhuvat ryhmäjäsenyyksistä, muodostavat erilaisuuden hierarkiaksi kutsuttavan jatkumon, jonka toisessa ääripäässä erilaisuus näyttyy positiivisena yksilöllisyytenä ja toisessa ääripäässä negatiivisena poikkeavuutena. (Suurpää, 2002b, 78–79.) Näin ollen erilaisuuteen on mahdollista liittää sekä myönteisiä että kielteisiä arvonantoja, joiden kautta erilaisuus vaikuttaa yksilön asemaan ja toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnassa (Suurpää 2002a, 39). Ryhmän sisäinen moninaisuus näyttäytyi positiivisena kuvattaessa omia ihmissuhteita ja ryhmiä, joihin nuoret itse kuuluivat. Vieraista ihmisistä puhuttaessa moninaisuus sai erilaisen kaiun: kulttuurisesti tai fyysisesti erilaisena nähty ihminen määrittyi poikkeavaksi, muukalaiseksi, joka saattaa

kokea erilaisuutensa takia syrjintää. Tässä yhteydessä erilaisuutta ei kuvata ihmisiä yhdistäväksi tekijäksi, vaan ryhmien välisen kanssakäynnin vaikeuttajaksi. (Suurpää 2002b, 85–86.) Myös tapa puhua ryhmäjäsenyyksistä muuttui vieraista ryhmistä puhuttaessa: nuorten puhuessa heille vieraammista ihmisistä ryhmäjäsenyydet nähdään vapautta tuovien sijasta pakollisina, perittyinä ja muuttumattomina (Suurpää 2002b, 90).

Suurpään (2002b, 82) haastattelemat nuoret määrittivät omien ryhmiensä yhteenkuuluvuuden muodostuvan tunnepohjaisesta sitoutumisesta, luottamuksesta sekä yksilöllisyydestä. Puheessa korostettiin yhteisöllisyyden ja jäsenten yksilöllisyyden kuuluvan vahvasti yhteen. Yksilöllisyys ja vapaus – myös toisiin ryhmiin kuulumisesta – eivät olleet kuitenkaan itsestäänselvyksiä, vaan edellyttivät pitkän aikavälin sitoutumista ryhmään sekä keskinäistä luottamusta. (Suurpää 2002b, 82–84.) Moninaisuus on arvostettua ja toivottua puhuttaessa omista sisäryhmistä ja ystäväporukoista. Sen sijaan puhuttaessa tuntemattomista, vieraista ryhmistä, nähdään ne helposti yhdenmukaisina ja velvoittavina, yksilön toimintamahdollisuuksia rajoittavina. (Suurpää 2002b, 92). Erilaisuuden toisessa ääripäässä erilaisuus näyttäytyy yksilöllisyytenä, joka tuottaa yksilölle lisäarvoa, ja toisessa päässä sulkee yksilön yhteisön ulkopuolelle (Suurpää 2002b, 88).

2.4 Identiteetti- ja jäsenyysneuvottelut

Narratiivisen identiteetin keskiössä on ajatus siitä, että yksilön identiteetti on kokoelma kertomuksia, joita yksilö kertoo itsestään. Ihanuksen (1999, 242) mukaan kertomalla tietynlaista kertomusta itsestään, yksilö pyrkii kertomaan toisille olevansa tietynlainen. Kun kertomukset identiteeteistä kohtaavat kuulijoita ja sosiaalisia tilanteita, identiteeteistä neuvotellaan. Yksilön identiteetti muodostuu, muuttuu ja kehittyy identiteettineuvotteluiden kautta; ensimmäiset neuvottelut identiteetistä tapahtuvat jo lapsen ja vanhempien välillä (Liebkind 1992, 165). Neuvotellessa yksilö tai ryhmä esittää identiteettinsä tietyssä valossa ja ympäristö joko heijastaa saman kuvan tai oman käsityksensä takaisin (Liebkind 1998, 108). Liebkindin (1998, 107) mukaan identiteettineuvottelut ovat jatkuvia, huomauttamattomia ja joustavia. Niitä käydään arjessa niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Erityisesti eri sosiaalisten ryhmien välillä neuvottelut ovat yleensä sanottamattomia, tapahtuen eleiden, kasvojen ilmeiden ja äänensävyyn tasolla (Liebkind 1992, 164). Harinen ja Suurpää (2003,

7) kuvaavat jäsenyysneuvotteluja saavutettujen asemien sijasta jatkuvaksi toiminnaksi, keskusteluksi ja kohtaamisiksi.

Identiteettineuvottelut voivat koskea joko identiteetin sisältöä tai sen arvoa. Esittäessään identiteettinsä tietynlaisena, yksilö haluaa ympäristön hyväksyvän oman tulkintansa itsestään. (Liebkind 1992, 163–164.) Swannin (1987, 1047), mukaan ihmiset pyrkivät identiteettineuvotteluissa yleensä tekemään kaikkensa, jotta toiset vahvistaisivat heille sen näkemyksen itsestään, joka heillä itsellään on. Tämä päämäärä ohjaa myös identiteettineuvottelujen luonnetta: päämäärään pyrkimisessä sovelletaan erilaisia keinoja, joista osa liittyy yksilön tapoihin tulkita saamiaan viestejä ja osa on vuorovaikutukseen sisältyviä keinoja saada toiset näkemään itsensä halutulla tavalla. Liebkindin (1998, 107) mukaan toiset ihmiset eivät kuitenkaan aina ole samaa mieltä siitä, mitä itse ajattelemme identiteettimme sisällöksi, vaan toiset saattavat asettaa yksilön identiteetin kyseenalaiseksi. Samoin toiset voivat olla yksilön kanssa eri mieltä siitä, mikä hänen identiteettinsä arvo on. (Liebkind 1998, 107–108). Tämän tutkimuksen tematiikan huomioiva esimerkki olisi, että uskonnollisen vähemmistöryhmän jäsenyyden arvo voi näyttäytyä hyvin erilaiselta sellaiselle henkilölle, joka on itse ryhmän jäsen, kuin yhteisön ulkopuoliselle henkilölle. Aikuisuuteen mennessä yksilö on usein kuitenkin kehittänyt itselleen useita strategioita, jolla puolustaa ja tukea identiteettinsä positiivista tulkintaa (Liebkind 1992, 165).

Neuvotteluissa korostuvat usein yksilön ryhmäjäsenyydet, sillä ihmisille on tyypillistä pyrkiä vetämään johtopäätöksiä yksilön sosiaalisen identiteetin perusteella siitä, millainen yksilön henkilökohtainen identiteetti on. Uskomme tietävämme yksilöstä kaiken jos tiedämme hänen kannattavan tiettyä puoluetta, edustavan tiettyä ammattiryhmää tai kuuluvan seksuaalivähemmistöön. (Liebkind 1998, 106–108.) Ihmisellä on tapana havaita yhtäläisyyksiä ryhmän jäsenten kesken, vaikkei niitä oikeastaan olisikaan. Luokitellessa toisia sosiaalisiin ryhmiin, liitetään annettuun ryhmään myös myönteinen tai kielteinen arvo. (Liebkind 1988, 76–77.) Käsitys vähemmistöryhmän jäsenestä voi määräytyä ennen kaikkea sen mukaan, millaiseksi tulkitseva osapuoli käsittää yksilön edustavan vähemmistöryhmän (Liebkind 1998, 107). Nuoria maahanmuuttajia haastatellut Honkasalo (2003, 169) toteaa nuorten identiteettipohdintojen olevan yhteydessä siihen, millaisia käsityksiä nuorilla on siitä, miten heidän etninen ryhmänsä määritellään ulkoapäin toisten toimesta.

Jos yksilön oma näkemys identiteetistään ja sen arvosta haastetaan jatkuvasti, kyseenalaistetaan tätä kautta myös yksilön käsitys itsestään. Tämä saattaa vaikuttaa myös yksilön itsetuntoon. (Liebkind 1998, 109.). Liebkind (1998, 115–116) kuitenkin huomauttaa, että stereotyyppiset tai virheelliset ennakkokäsitykset korjaantuvat yleensä tavallisessa kanssakäymisessä. Virheellinen käsitys säilyy ainoastaan jos vastapuoli ei suostu avoimeen vuorovaikutukseen tai halua huomioida tulkittavan subjektiivista, ainutlaatuisia identiteettiä.

Identiteetin ja jäsenyyden käsitteet ovat lähellä toisiaan (ks. Honkasalo 2003, 159). Puhuttaessa identiteettineuvottelujen sijaan jäsenyysneuvotteluista liikutaan samalla kentällä, mutta huomio on selkeämmin kuulumisen, hyväksymisen ja mukaan ottamisen kokemuksissa. Honkasalon (2003, 175) haastattelemaat nuoret kuvasivat itse pyrkivänsä säätelemään erottumistaan esimerkiksi pukeutumistavoillaan. Keskisaloon (2003, 152) tutkittaessa monikulttuurisessa luokassa suomalaissyntyisten oppilaiden toimintatavat heidän kohdatessaan maahanmuuttajataustaisia oppilaita määrittivät maahanmuuttajanuoret erilaisiksi taustansa kautta, antamatta näille nuorille mahdollisuutta tulkita kulttuurista taustansa toisella tavalla. Ulkomaalaistaustaiset nuoret asetettiin hyväksytyjen nuorten ulkopuolelle – kahta oppilasta lukuun ottamatta. Näillä kahdella nuorella tavallisen nuoren aseman saavuttaminen edellytti oman etnisen taustan yksityistämistä, toisista maahanmuuttajataustaisista oppilaista eristäytymistä ja huomaamatonta käytöstä. (Keskisalo 2003, 141, 150.) Kuitenkin tilanteissa, joissa vähemmistöön kuuluva nuori joutuu negatiivisen huomion keskipisteeseen, ei hän pysty enää itse säätelemään omaa erottumistaan ja samaistumistaan. Rasmissa vastapuolen identiteetti määritellään normatiivisesti jättämättä tilaa määrittelyn kohteen omalle itsemäärittelylle. (Honkasalo 2003, 175.) Toisaalta Keskisalo (2003, 152) esittää, että vähemmistönuoren on mahdollista ottaa vastaan ulkoa päin tarjottu määritelmä, ja tulkitsemalla itse sen sisältö toisenlaiseksi, kyseenalaistaa poikkeavuudelle annettuja sosiaalisia merkityksiä.

3 KOULU – KASVATTAJA, KOHTAAMISPAIKKA, IDENTITEETTIEN TUOTTAJA

3.1. Informaali koulu ja koulun muut tasot

Gordon ym. (2000, 53) ovat erottaneet koulusta kolme eri kerrosta: virallisen, informaalin ja fyysisen koulun. Koulun arjessa kerrostumat kietoutuvat toisiinsa ja ovat osittain päällekkäisiä (Gordon & Lahelma 2003a, 10). Virallinen ja epävirallinen koulu kietoutuvat toisiinsa usein fyysisen koulun välityksellä; esimerkiksi oppilaan huono käytös saa aikaan epävirallista oppilaiden välistä huuteluja kesken oppitunnin (Lahelma & Gordon 2003, 12).

Virallinen koulu ilmenee opetussuunnitelmissa, koulunkäyntiä koskevissa määräyksissä ja asiakirjoissa sekä oppikirjoissa, opetusmenetelmissä sekä opetusta ympäröivänä luokahuonevuorovaikutuksena (Gordon & Lahelma 2003a, 10). Virallisen koulun piiriin kuuluvat myös koulun säännöt, rangaistukset sekä oppilaiden ja opettajien väliset tai keskeiset hierarkiat (Gordon ym. 2000, 53). Virallinen koulu ja sen piiriin kuuluvat opettaminen ja oppiminen ovat vain osa koulun toimintaa: niiden lisäksi koulu on sosiaalinen yhteisö, jonka piirissä muodostuu sosiaalisia suhteita, mutta myös eroja ja hierarkioita (Gordon & Lahelma 2003b, 42). Informaali koulu viittaa vuorovaikutukseen koulussa varsinaisen oppisisällön ulkopuolella: opettajien, oppilaiden sekä muun koulun henkilökunnan kommunikointiin. Informaalia koulua tarkastellessa virallisen koulun sääntöjä ja hierarkioita verrataan informaaleihin hierarkioihin ja sääntöjen todelliseen toteutumiseen. (Gordon ym. 2000, 53.) Myös oppilaskulttuurit ovat osa informaalia koulua (Gordon & Lahelma 2003a, 10.) Joskus informaali koulu voi haastaa virallista koulua tai toimia rinnakkaisena ulottuvuutena tälle (Gordon & Lahelma 2003b, 42).

Informaali koulu on aina läsnä virallisessa koulussa: jos opetetut arvot ja yhteiskunnan periaatteet eivät toteudu koulun arkeen sisältyvässä vuorovaikutuksessa, vaikuttaa se negatiivisesti sekä oppimistuloksiin että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen koulussa. Virallinen ja epävirallinen koulu kietoutuvat yhteen jatkuvasti, sillä koulun arjessa vuorottelevat oppitunnit ja erilaiset siirtymätilanteet, kuten välitunnit, jolloin oppilaat ovat vapaassa vuorovaikutuksessa keskenään. Lisäksi informaali vuorovaikutus on läsnä oppitunneillakin, sillä harvoin oppitunnin aikainen keskustelu käsittelee ainoastaan

opetettavaa asiaa. Informaalissa vuorovaikutuksessa voidaan myös tuoda esille – ja näin samalla sekä luoda että ylläpitää - oppilaiden tai koulun henkilökunnan välisiä eroja: esimerkiksi sukupuoli, etnisyys tai kulttuuri voidaan tuoda esiin sekä niiden kantajien että muiden henkilöiden toimesta. (Gordon & Lahelma 2003c, 42, 47.)

Fyysinen koulu viittaa kouluun fyysisenä tilana sekä tapoihin, joilla liikettä ja ruumiillisuutta säädellään koulussa (Gordon & Lahelma 2003a, 10). Koulu fyysisenä tilana on enemmän kuin pelkkä konteksti, jossa toiminta tapahtuu: se osallistuu prosessien ja käytäntöjen muotoutumiseen (Gordon ym. 2000, 53). Fyysisen koulun elementtejä ovat tila, aika, liike, ääni ja ruumiillisuus. Fyysinen koulu tilana asettaa näyttämön, jossa virallinen ja informaali koulu kohtaavat. Näyttämön lisäksi fyysinen koulu on kuitenkin myös itse osana sosiaalisia ja kulttuurisia toimintoja: tilat mahdollistavat ja rajoittavat, mutta samalla tiloja myös muokataan. Tila vaikuttaa siinä tapahtuviin sosiaalisiin suhteisiin, mutta tilassa tapahtuva vuorovaikutus myös itse järjestää tilaa. (Gordon 2003, 59.)

3.2 Tavallisia oppilaita - koulu identiteettien tuottajana

Oppilaat ja opettajat tulevat kouluun kokonaisina ihmisinä, joilla on erilaisia kulttuurisissa sekä sosiaalisissa ryhmissä hankittuja resursseja ja omaksuttuja identiteettejä (Houtsonen 2000, 9.) Tarkastellessa koulutusta yksilöksi kasvamisen näkökulmasta nousee tärkeäksi kysymys siitä, miten identiteettejä ja merkityksiä rakennetaan koulussa (Mietola ym. 2005, 14). Koulun toiminnassa korostuu normaaliuden tuottaminen; koulussa lapset ja nuoret oppivat oman paikkansa suhteessa ikätovereiden normaali jakaumaan sekä siihen normaaliuteen, jota koulu vaatii. (Antikainen ym. 2006, 238.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004, 14) mukaan perusopetuksen on tuettava oppilaiden monipuolista kasvua, oppimista, terveen itsetunnon kehittymistä sekä kielellistä ja kulttuurista identiteettiä. Jotta koulussa osattaisiin tukea erilaisista perhetaustoista tulevien lasten ja nuorten identiteettien rakentumista, on koulussa toimivien tunnettava yhteiskunnan moninaiset ryhmät sekä oltava tietoisia myös eri yhteiskuntaan kuuluvien ryhmien sisäisestä moninaisuudesta. (Kuusisto 2009, 48).

Tarkastellessa koulutusta yksilön identiteetin kehityksen kannalta, merkittäväksi nousee kysymys siitä, miten merkityksiä ja identiteettejä rakennetaan puhetaiposten ja käytäntöjen

kautta koulutuksessa (Mietola ym. 2005, 15). Houtsosen (2000, 8) mukaan koulun symbolinen järjestys sisältää erilaisia luokituksia, erotteluja ja hierarkioita, joiden avulla oppilaat sekä opettajat jäsentävät ja antavat merkityksiä kouluun liittyville tapahtumille ja kokemuksille. Symbolinen järjestys ilmenee koulun käytännöissä, joiden kautta se tuottaa oppilaille erilaisia käsityksiä siitä, keitä he ovat ja millaisia he ovat oppilaina. Inhimillisessä vuorovaikutuksessa muotoutuvien identiteettien syntyyn vaikuttavat myös tietyt historialliset, sosiaaliset ja kulttuuriset olosuhteet. Näitä identiteettejä ei kuitenkaan vain passiivisesti omaksuta, vaan oppilaat osallistuvat identiteettien tuottamiseen, tavoittelevat tiettyjä identiteettimalleja ja vastustavat toisia. Yksittäiselle oppilaalle koulussa tarjolla olevat identiteettimallit, sekä se, kuinka paljon niitä arvostetaan, voivat yhtyä koulun ulkopuolella vaikuttaviin identiteettimäärittelyihin, kuten etnisyyteen tai sukupuoleen (Houtsosen 2000, 7, 9–10.)

Koulun käytännöt rakentavat kehystä identiteetin kehitykselle; käytäntöjen kautta oppilaille aukeaa erilaisia paikkoja toimia ja olla tietynlainen (Mietola ym. 2005, 14). Gordonin ym. (2000) koululla on taipumus normalisointiin, jota kahlitsevat mielikuvat kunnollisesta aikuisuudesta sekä kansalaisen oikeuksista ja velvollisuuksista. Kutsumalla lapsia ja nuoria oppilaisiksi luodaan kuva oppilaiden keskinäisestä samankaltaisuudesta ja tästä seuraavasta mahdollisuuksista tasa-arvosta. Kuitenkin kuvitellun samankaltaisuuden alla oppilaat eroavat toisistaan niin yksilöllisten ominaisuuksien kuin yhteiskunnallisten ja kulttuuristen kasvuympäristöjensä seurauksena. (Gordon ym. 2000, 21, 36.)

Tolosen (2001, 11) mukaan tarkastellessa koulua nuorten näkökulmasta keskeiseksi nousevat nuorten tilat ja yhteisöt. Sosiaaliset suhteet, kuulumiset ja kuulumattomuudet vaikuttavat oppimiseen, viihtymiseen ja koulupäivien kulkuun. Nuorten tilat koulussa määräytyvät monien sosiaalisten prosessien seurauksena: virallinen koulu määrää oppilaiden paikalla olemista ja tiloista toisiin liikkumista, sekä sääntöineen ja rangaistuksineen luotettuja rakenteellisia reunaehtoja oppilaiden sosiaalisten tilojen muodostumiselle. Nuorten sosiaaliset suhteet vaikuttavat koko kouluyhteisöön: oppilaskulttuurien tasolla nuoret muodostavat käsityksiä itsestään ja toisista ihmisinä, oppilaina, sukupuolisina toimijoina, menestyjinä tai syrjäytyjinä. (Tolonen 2001, 11–15). Oppilaskulttuuria määrittävät myös viralliset järjestysäännöt, koulun toimintatavoista heijastuvat käsitykset hyvästä oppilaasta sekä paikalliset ymmärrykset siitä, mitä on olla oppilas. Näin oppilaskulttuurin tila muotoutuu informaalin ja virallisen koulun vuoropuhelun kautta ja voi vaihdella. (Tolonen 2001, 99.)

Osana sukupuoleen liittyviä käytäntöjä koskevaa tutkimustaan yläasteikäisiä nuoria haastatellut Tolonen (2002, 246) havaitsi nuorten kuvaavan elämäänsä pitkälti tavallisuuden tai normaalin käsitteen kautta. Tolosen (2002, 247) mukaan kouluyhteisö toimii merkittävänä tavallisuuden tilana; nuorille koulu on julkinen yhteisö, jonka keskuudessa tavallisuuden ja erilaisuuden käsityksiä työstitään. Tolonen näkee tavallisuuspuheen olevan strateginen valinta, jolla pyritään neutraloimaan ja piilottamaan erilaisia erottumisen tapoja (Tolonen 2002, 246, ks. Keskiälo 2003, 130). Pyrkimys tavallisuuteen on siis retorinen valinta. Tolonen tulkitsee tavallisuuspuheen myös liittyvän epävarmuuteen siitä, kuinka tavallinen oma elämänsä lopulta on. Myös Keskiälo (2003, 130) toteaa tutkimuksensa perusteella tavallisuuden määrittävän koulussa sitä, mikä on hyväksyttyä ja mikä suljetaan ulkopuolelle. Tolosen (2002, 250, 253) haastatteleminen nuorten puheissa tavallisuus ja erilaisuus määrittävät puhetta muista ja arkinen, ei liian korostettu tai erotettava tavallisuus sai sosiaalista arvostusta oppilaiden keskuudessa. Tavallisuus näyttäytyi myös turvallisena valintana: koska tavallinen ei erotu, tavallinen ei myöskään joudu kiusatuksi. Oppilaista kaikki eivät kuitenkaan voi valita tavallisuuden strategiaa samalla tavalla kuin toiset; joidenkin oppilaiden tavallisuus saatettiin kyseenalaistaa nostamalla heidän esille esimerkiksi vähemmistökuulttuurin, tietyn toimintatavan tai ihonvärin vuoksi. Tällaiset kokemukset saattoivat saada nämä nuoret harkitsemaan sitä, kuinka näkyvä koulussa kannattaa olla. (Tolonen 2002, 254.) Gordon (2005, 167) toteaa tavallisuuden kautta syntyvän erilaisuuden syrjimyksen olevan merkittävä yhteiskunnallinen ongelma.

3.3 Yksikulttuurinen koulu: monikulttuurisuuskasvatuksen näkökulma kouluun

Monikulttuurisuuskasvatus nähdään rotuun, kulttuuriin, kieleen, yhteiskuntaluokkaan ja vammaisuuteen liittyvänä yläkäsitteenä (Sleeter & Grant 2007, 28). Monikulttuurisuuskasvatuksen näkökulmasta koulun tulisi tarjota oppilaille tasavertaiset oppimismahdollisuudet etnisestä taustasta, sosioekonomisesta taustasta, kielitaustasta, sukupuolesta tai muista eroavaisuuksista riippumatta (Paavola 2007, 54). Mietolan ym. (2005, 14) mukaan tiettyyn etniseen, uskonnolliseen, sukupuoliryhmään tai yhteiskuntaluokkaan kuuluminen vaikuttaa yksilön resursseihin, toimijuuteen sekä siihen, millaisia kokemuksia hänelle koulussa karkuu. Vaikka monikulttuurisuus ei ole Suomessa ollenkaan uusi ilmiö, siihen

on havahduttu vasta viime vuosikymmeninä lisääntyneen maahanmuuton kautta. Vallinneen yhtenäiskulttuurin harhan kautta opetussuunnitelmat on perinteisesti luotu valtaväestön ehdoilla. Opetussuunnitelmissa monikulttuurisuuskasvatuksen tavoitteita on huomioitu vasta 1990-luvulta lähtien. (Paavola 2007, 1–2.) Tavoitteiden huomiointi ei kuitenkaan vielä takaa muutosta arjen käytännöissä; Räsänen (2005, 107) mukaan monikulttuurisuus mainitaan monesti opetuksen tavoitteissa sen trendikkyuden tai virallisten opetuksen tavoitteiden kautta tulevan pakollisuuden kautta, mutta käytännön toimiminen jää helposti kapea-alaiseksi tai mitättömäksi.

Monikulttuurisuuskasvatuksen ideologiassa korostetaan ajatusta koulusta sosiaalisena järjestelmänä, jolloin opetuksen sisällön rinnalla tai jopa sijasta korostuu vuorovaikutus ja koulussa esiintyvät asenteet esimerkiksi vähemmistöryhmiä kohtaan (Banks 2010, 22). Gayn (2010, 231) mukaan koulun on muututtava vastaamaan paremmin oppilaiden moninaisuutta. Osana toimivaa monikulttuurisuuskasvatusta onkin olennaista pohtia ja kehittää niin koulun valtasuhteita, vuorovaikutusta, koulun kulttuuria kuin itse opetussuunnitelmaa sellaisiksi, että ne edistävät positiivista suhtautumista kulttuurisesti moninaisia ryhmiä kohtaan (Banks 2010, 22).

Räsänen (2005, 97) mukaan koulun perinne Suomessa on hyvinkin yksikulttuurinen. Vaikka monikulttuurisuuskasvatuksen aihealueet ovat uusimmassa, vuoden 2004 Perusopetuksen opetussuunnitelmassa esillä, ne jäävät kuitenkin irrallisiksi ja pääosin asioita tarkastellaan enemmistön näkökulmasta. Oppiaineiden sisällöissä ei esimerkiksi tuoda esille sitä, miten huomioida opetettavien ryhmien moninaisuus. (Räsänen 2005, 96.) Lisäksi Suomessa monikulttuurisuuskasvatuksella on yleensä tarkoitettu vain suvaitsevaisuuden kasvattamista, jolloin tarkastelussa on huomioitu lähinnä erilaisia etnisiä ja kielellisiä ryhmiä (Kallioniemi 2008a, 17).

Uskonnot ja maailmankatsomukset ovat usein jääneet monikulttuurisuuskasvatuksen keskusteluissa vähälle huomiolle tai huomiotta (Riitaoja ym. 2010, 87). Kuitenkin uskonto on keskeinen identiteetin osa-alue, jota ei voi sulkea koulun ulkopuolelle. Uskonnollisen moninaisuuden huomioiminen on osa yhteiskunnallista avoimuutta: eri uskontojen ja katsomusten tulee saada olla avoimesti esillä niin koulussa kuin laajemminkin yhteiskunnassa. Uskonto on osa ihmisten identiteettiä, toimintatapaa ja kokemusmaailmaa. (Kallioniemi 2008b, 100.) Jos uskonto mielletään koulussa yksityisasiaksi, rajataan samalla tärkeän osan oppilaiden kulttuuri-identiteetistä pois koulun arjesta. Tämä johtaa helposti

myös vieraiden uskontojen edustajien vierastamiseen ja heidän tapojensa kummeksumiseen. (Kallioniemi 2008a, 27.) Nieto ja Bode (2012, 156) toteavat tutkimuksiansa pohjalta, että nuorten, joiden kulttuuri eroaa valtaväestöstä, on monesti vaikeaa luoda selvää kuvaa itsestään. Vaikka he olisivat ylpeitä omasta yhteisöstään ja perhetaustastaan, he kokevat hetkittäin tarvetta kätkeä tai mitätöidä identiteettiään. Nieto ja Bode (2012, 156) esittävät tämän voivan vaikuttaa negatiivisesti myös kyseisten oppilaiden koulumenestykseen.

3.4 Koulu, uskonnollisuus ja uskonnolliset vähemmistöt

Viime vuosikymmeninä monikulttuurisuus Suomessa on lisääntynyt merkittävästi. Tämä on tuonut uusia vaatimuksia myös uskonnollisen moninaisuuden kohtaamiseen kouluissa. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa ovat etniseen valtaväestöön sisältyvät uskonnolliset vähemmistöt jääneet usein kuitenkin vain vähälle huomiolle. (Kuusisto 2009, 48.) Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden (2004, 14) mukaan perusopetus on uskonnollisesti tunnustuksetonta. Vaikka opetussuunnitelmassa puhutaan monikulttuurisuudesta, liitetään se maahanmuuton seuraukseksi. Uskonnollisesta moninaisuudesta mainitaan nimellisesti vain kaksi kansankirkkoa, evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14.)

Suomalaisille uskonto on yksityisasia: keskiverto suomalainen harjoittaa uskontoa osallistumatta uskonnollisiin tilaisuuksiin tai riitteihin. Suomalaista vain kaksi prosenttia osallistuu uskonnollisiin tilaisuuksiin viikoittain. Näistä suurin osa kuuluu helluntailaisseurakuntaan, vapaakirkkoon tai Jehovan todistajiin. Suurin osa suomalaisista myös kokee, ettei uskonto saisi vaikuttaa muihin elämän asioihin tai olla ohjaamassa moraalisia päätöksiä. (Kääriäinen ym. 2005, 114, 167–168). Samalla kuitenkin Lappalaisen (2006, 109) mukaan luterilaisuus määrittyy merkittäväksi osaksi suomalaisuutta. Näin myös luterilaiseen uskontoon kuulumattomat ja sen traditioihin koulussa osallistumattomat jätetään suomalaisuuden, ja näin ollen myös normaaliuden käsitteen ulkopuolelle (Lappalainen 2006, 109).

Suomessa on monimuotoinen uskonnonopetuksen malli, joka velvoittaa kunnat järjestämään oppilaille näiden uskonnollista taustaa vastaavaa opetusta. Kansainvälisesti arvioiden malli on yksi vähemmistöjen oikeudet parhaiten huomioivista. Uskonnonopetuksen järjestäminen ja uskontojen asema vaihtelevat kuitenkin kouluittain. Pienryhmäuskontojen opetukseen voidaan panostaa esimerkiksi käytännön järjestelyjen kautta helpottamalla opetukseen osallistumisen helppoutta ja leimaamattomuutta. Tällaista panostamista on esimerkiksi sopivien tilojen ja lukujärjestyksiin istuvien aikataulujen järjestäminen. Jos pienryhmäuskontojen opetus taas koetaan vaikeaksi järjestää, vähemmistöuskontoihin kuuluvien oppilaiden vanhemmille saatetaan suositella oppilaiden sijoittamista enemmistöuskonnon tai elämänkatsomustiedon opetukseen. Jos koulu ei käytännöllään arvosta oppilaiden katsomuksellista moninaisuutta, enemmistöuskontoon kuuluville oppilaille muodostuu helposti kielteinen kuva vähemmistöuskonnoista ja niihin kuuluvista oppilasta. (Kallioniemi 2008a, 19, 24–25.) Tällaisissa kysymyksissä koulun antama malli suvaitsevaisuudesta tai suvaitsemattomuudesta on tärkeä vaikuttaja nuorten käsityksille yhteiskunnasta ja sen arvoista (Kallioniemi 2008a, 27).

Zilliacuksen ja Holmin (2013, 290) tutkimusten mukaan vähemmistöuskontoihin kuuluvat, oman uskonnon oppitunneille osallistuneet nuoret identifioituivat selvästi oman uskonnonopetuksensa ryhmään ja kokivat tärkeänä sen, että nämä tunnit sai viettää samanhenkisten oppilaiden seurassa. Oppilaat kokivat uskonnollisen identiteetin ja samankaltaisten perhetaustojen yhdistävän heitä muihin ryhmän jäseniin. Vähemmistöuskontojen opetukseen osallistuvat kokivat oman uskontonsa uskontotunneille osallistumisen pääosin positiivisena asiana, vaikka sen koettiin tuottavan myös erilaisuuden kokemuksia. Osa oppilaista myös vältti kertomasta osallistumisestaan valtavirrasta poikkeavaan uskonnonopetukseen. Tämä johtui Zilliacuksen ja Holmin (2013) mukaan erilaisuuteen ja uskonnollisuuteen liittyvistä ennakkoluuloista ja pyrkimyksestä välttää leimautuminen uskonnon edustajaksi. Vaikka sekä evankelis-luterilaiseen uskonnonopetukseen että vähemmistöuskontojen opetukseen kuuluvat oppilaat eivät usein tarkalleen tienneet, miten eri katsomusryhmät erosivat toisistaan, vähemmistöuskontoja leimasi erilaisuuden ja varovaisuuden ilmapiiri. Zilliacuksen ja Holmin (2013) mukaan vähemmistöuskonnon opetukseen osallistumisen voidaan nähdä tukevan näiden oppilaiden identiteettiä vain oman katsomusryhmän sisällä. Koko koulun tasolle vaikutus ei ulotu, sillä oppilaat usein kokivat selvän eron ”meidän” ja evankelis-luterilaiseen uskonnonopetukseen osallistuvan

enemmistön välillä, sekä halusivat kokea kuuluvansa enemmistöön tai olla heidän kaltaisiaan. Toisaalta Zilliacus ja Holm (2013) esittävät, etteivät erilaisuuden kokemukset liittyneet aina suoraan uskontoon, vaan niihin vaikuttivat keskeisesti monet käytännön kysymykset, kuten uskonnontuntien poikkeavat aikataulut. Kuitenkin uskonnonopetukseen osallistumisen salailemisen ja kokemusten muista oppilaista eristäytymisestä voi nähdä kertovan koulujen kulttuureissa piilevistä kätkeyistä ennakkoluuloista uskonnollisia vähemmistöjä kohtaan. (Zilliacus & Holm 2013, 290–294.)

Englantilaisten uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksia koulun uskonnontunneilta tutkineen Moulinin (2011) mukaan useimmat nuoret pyrkivät pitämään uskonnollisen identiteettinsä piilossa uskonnon oppitunneilla. Näin pyrittiin välttämään uskonnon ”esimerkkiedustajaksi” joutumista ja suojauduttiin muiden oppilaiden negatiivisilta mielipiteiltä. Moulinin haastattelemat pääosin anglikaaniset ja katoliset nuoret kokivat myös, etteivät heidän koulutoverinsa hyväksyneet heidän uskonnollisia näkemyksiään. Tämä saattoi johtaa oppilaiden stereotyyppiseen kohteluun tai kiusaamiseen. (Moulin 2011, 321–323.)

Arniika Kuusisto (2005, 2006, 2009, 2010, 2011) on tutkinut adventistinuorten uskonnollista sosialisatiota sekä nuorten koulun kontekstissa kohtaamia neuvotteluja. Adventistikirkolla on monia yhteisiä piirteitä Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon kanssa: molemmat ovat pieniä, kristilliselle pohjalle syntyneitä yhteisöjä, joiden jäsenet kuuluvat pääosin etniseen valtaväestöön, mutta eroavat valtaväestöstä uskonnollisten näkemystensä sekä arvo- ja moraalikäsitystensä kautta. Yhtenäisyydet huomioiden Kuusiston tutkimustuloksia voidaan pitää suuntaa antavina myös Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon nuorten näkemyksille ja kokemuksille. Kuusiston (2005, 84) tutkimuksen mukaan suurimmalle osalle adventistinuoria adventismi on tärkeä osa heidän identiteettiään. Adventistinuorten elämään vaikuttavat aktiivisesti, myös koulun kontekstissa, heidän uskonnollinen maailmankuvansa, uskonnollisen yhteisön jäsenyys sekä uskon tärkeänä pitäminen (Kuusisto 2009, 61). Kuusiston (2010, 785) tutkimusten mukaan adventistinuoret kokivat uskonnollisen vähemmistöön kuulumisen tuoman aseman ”tavallisessa” koulussa pääosin positiivisena, vaikka monet nuorista joutuivat jatkuvasti vastakkain perheidensä arvoista poikkeavien arvojen ja odotusten kanssa. Nämä tilanteet koskivat ruokavaliota, elämäntapavalintoja, uskonnollisia näkemyksiä ja kielenkäyttöä (Kuusisto 2010, 785).

Kuusiston (2009, 65) mukaan vähemmistöuskontoon kuulumisen aikaansaama maallistuneessa yhteiskunnassa jatkuvan yksilön jäsenyyksien ja arvojen neuvottelun ja määrittelyprosessin. Eroavien näkemysten kohtaaminen sai usein aikaan tilanteita, joissa nuoret joutuivat tekemään arvovalintoja. Nuoret joutuivat neuvottelemaan vähemmistöarvoistaan ja -identiteetistään sekä välillä tasapainoilivat arvojensa noudattamisen tai noudattamatta jättämisen kanssa. Nämä valinnat johtivat joissain tilanteissa myös siihen, että nuoret tulivat jätetyiksi ulkopuolelle tai jättivät itse itsensä ulkopuolelle. (Kuusisto 2010, 785.) Sekä etniseen valtaväestöön että uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvat nuoret voivat kuitenkin halutessaan yksityistää arvo- ja jäsenyysneuvottelunsa kätkeväällä vähemmistöidentiteetillä ja valitsemalla itse, milloin määrittävät itsensä adventisteiksi toveriryhmässä ja milloin eivät. Tämä voi aikaansaada nuorissa kuitenkin kuulumattomuuden tunteita, vaikka muut ryhmän jäsenet näkisivätkin vähemmistöryhmään kuuluvan nuoren tasa-arvoisena ryhmän jäsenenä. (Kuusisto 2010, 780.) Näin Kuusiston (2005, 85) mukaan valtaväestön toveriryhmässä koettu sosiaalinen paine tavallisuudesta ja ryhmään kuulumisesta vaikuttaa adventistinuorten ajatteluun ja toimintaan.

4 MYÖHEMPIEN AIKOJEN PYHIEN JEESUKSEN KRISTUKSEN KIRKKO

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko on Suomessa 1860-luvulta asti vaikuttanut kristillistaustainen kirkko. Kirkon nähdään perustaneen Joseph Smith jr. vuonna 1830 New Yorkin osavaltiossa, Yhdysvalloissa. Smith sai joukon ilmestyksiä, joissa hänelle annettiin tehtävä palauttaa todellinen Kristuksen kirkko maan päälle. Kirkko pitää Smithiä profeettana, ja hänen jälkeensä yhteisön sen hetkiselällä presidentillä on nähty olevan sama profeetallinen asema kuin Smithillä oli. Pyhiä kirjoja kirkolla on neljä: Mormonin kirja, Raamattu, Oppi ja liitot sekä Kallisarvoinen helmi. (Ketola 2008, 146–149.) Mormonin kirjan nimen vuoksi kirkon jäseniä kutsutaan usein mormoneiksi (Roto ym. 2000, 2125). Kirkko kuitenkin suosittaa sen jäseniä kutsuttavan myöhempien aikojen pyhiksi (Heino 1997, 183). Kirkon nimestä kirkko suosittaa koko nimen ohella käytettäväksi vain lyhennyksiä Jeesuksen Kristuksen kirkko ja kirkko (Tyyliopas – kirkon nimi). Yhteisön ohjeistusta noudattaakseni sekä selkeyden takaamiseksi käytän tässä tutkielmassa kirkosta sen koko nimeä Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko tai lyhennystä kirkko.

Nykyisellään Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkolla on noin 13 miljoonaa jäsentä yli 160 maassa. Kirkon uskonnollinen ja hallinnollinen keskus on Salt Lake Cityssä, Utahissa, Yhdysvalloissa. Suomeen Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko saapui 1860-luvulla, mutta varsinainen ruotsalaisten harjoittama lähetystoiminta alkoi 1870-luvulla. Uskonnolliseksi yhteiskunnaksi kirkko rekisteröitiin Suomessa 1947. Suomessa toimii 30 seurakuntaa ja vuonna 2006 avattu Espoon temppele. Temppelelit ovat erityisen pyhiä paikkoja, joissa saavat käydä vain kirkon oppien mukaisesti elävät kirkon jäsenet. Tällä hetkellä kirkolla on Suomessa noin 4500 jäsentä. (Ketola 2008, 147, 149–150.) Noin puolet jäsenistä osallistuu säännöllisesti kirkon toimintaan (Heino 1997, 187).

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko näkee olevansa palautettu alkuperäinen kristillinen kirkko. Kirkon historiallinen ja kulttuurinen tausta on Yhdysvaltojen 1800-luvun protestanttisessa ympäristössä, ja kirkon käsitteet ja identiteetti ovat myös kristinuskosta peräisin. Yleisesti kirkon opin nähdään etäännyneen klassisesta kristinuskosta kuitenkin niin paljon, ettei sitä pidetä kristillisenä kirkkona. Klassisesta kris-

tinuskosta poiketen kirkko esimerkiksi hyväksyy Raamatun ohelle muita pyhiä kirjoituksia, opettaa eri tavalla kolminaisuudesta sekä harjoittaa kristillisistä kirkoista poikkeavia uskonnollisia toimituksia. (Ketola 2008, 21.) Tällaisia toimituksia ovat esimerkiksi kuolleiden, kastamattomien sukulaisten puolesta toimitettavat sijaiskasteet. Kirkon virallisena tiedotuskanavana toimiva Uutishuone kuvaa sijaiskastetta kuolleelle annettavaksi lahjaksi, jonka kuolleen sielu voi päättää ottaa vastaan tai olla ottamatta vastaan (Mormonismien peruskurssi: usein kysyttyä).

1840-luvun jälkeen kirkon opetus on painottunut erityisesti perheeseen, lähetystyöhön sekä iankaikkisen elämän saavuttamiseen. Perheen asemaa korostuu yhteisössä, sillä perhettä pidetään keskeisenä pelastuksen yksikkönä; tavoite on pelastua perhekunnittain. Tärkein kokous on sunnuntainen jumalanpalveluskokous, mutta kirkot järjestävät toimintaa eri ikäryhmille myös muina viikonpäivinä. Yhteisön oppien mukaan yksi ilta viikossa on kuitenkin varattava perhe-illaksi, jolloin perhe viettää aikaa yhdessä. (Ketola 2008, 148–149.) Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon pelastusopin mukaan jokainen on itse vastuussa teoistaan, mutta parannusta tekemällä anteeksianto ja ylösnousemus ovat kaikille mahdollisia. Kuuliaisuutta evankeliumin käskyille pidetään kuitenkin tärkeänä. (Ketola 2008, 148–149.) Kirkossa on käytössä upotuskaste, johon lapset voivat osallistua aikaisintaan kahdeksanvuotiaina, jolloin heitä pidetään kyvykkäinä erottamaan oikean väärästä (Heino 1997, 184). Kirkko opettaa pidättäytymään alkoholista, tupakasta, teestä ja kahvista (Ketola 2008, 149). Koulutukseen kirkko suhtautuu positiivisesti: kirkko näkee opillisen sivistyksen ja koulutuksen olevan tavoiteltavaa (Roto ym. 2000, 2126).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastelen Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvien nuorten identiteetti- ja jäsenyyskertomuksia. Olen kiinnostunut siitä, mitä uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvat nuoret kertovat uskonnollisen yhteisön merkityksestä identiteetilleen ja jäsenyyden kokemuksilleen. Identiteetikertomusten rinnalla olen kiinnostunut siitä, mitä nuoret kertovat identiteeteistä ja jäsenyyksistä neuvottelemisen kokemuksistaan. Tältä pohjalta tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia kertomuksia Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvat nuoret kertovat elämästään ja identiteetistään?
2. Millaisia kertomuksia Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvat nuoret kertovat jäsenyyksistään sekä identiteeteistä ja jäsenyyksistä neuvottelemisesta?

5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Aineisto kerättiin haastattelemalla Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvia nuoria. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja (Liite 1). Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan haastattelu voidaan yksinkertaisimmillaan määrittää keskusteluksi, jolla on kuitenkin etukäteen määritelty tarkoitus: informaation kerääminen. Haastattelulle luonteenomaista on, että haastattelu on aina ennalta suunniteltu, haastattelijan alkuun saattama ja ohjaama tilanne. Suora kielellinen vuorovaikutus tutkittavaan mahdollistaa haastattelutilanteessa tarkennukset, syvennykset ja selvennykset niin kysymyksiin kuin vastauksiinkin. Haastattelun yhtenä keskeisenä etuna nähdäänkin haastateltavan mahdollisuus tuoda keskusteluun itseään koskevia asioita haluamallaan tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–43.) Haastattelun tulos on kuitenkin aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnan tuottama, eikä parhaimmillaankaan pysty täydellisesti kuvaamaan haastateltavien ajatusmaailmaa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189).

Valitsin teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, sillä sen tarjoamat mahdollisuudet sopivat hyvin tutkimukseni teemaan ja tutkimustavoitteisiini. Teemahaastattelu mahdollisti tutkimuksen aiheista keskustelemisen vapaamuotoisesti, nuorten haluamalla tavalla, sekä sellaisten avointen kysymysten esittämisen, joihin vastatessa nuorten tavat puhua ja käsittää haastattelun teemoja pääsivät esiin. Tutkijana olin kiinnostunut arjen pienistä tarinoista sekä sellaisesta kerronnallisuudesta, joka omasta elämästä puhuttaessa nousee esiin. Näistä tutkimuksen narratiivisista puolista huolimatta teema-haastattelu tuntui narratiivista haastattelua osuvammalta valinnalta, sillä oletin sen mahdollistavan narratiivista haastattelua paremmin useiden eri aihealueen käsittelyn sekä useiden kerrontatapojen pääsyn keskusteluun.

Teemahaastattelussa teema-alueet ovat kaikissa haastatteluissa samat, mutta kysymysten muoto, järjestys ja määrä voivat vaihdella. Näin teemahaastattelu etenee tiettyjen teemojen ja niitä tarkentavien kysymysten mukaan. Teemahaastattelussa keskeisenä ideana on huomioida haastateltavien omat tulkinnat asioista ja näin tuoda tutkittavien oma ääni kuuluville. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Teemahaastattelu sallii teemojen vapaan käsittelyn sekä tarttumisen myös aiheisiin, joita haastattelija itse ei tuo keskusteluun. Teemahaastattelussa haastattelun teemat nousevat tutkimuksen viitekehystä, eli siitä, mitä ilmiöstä jo tiedetään (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Haastattelurunkoa luodessa huomioin teoriakirjallisuuden määritteitä identiteetistä, jäsenyyksistä ja kouluympäristöstä, sekä aiempien tutkimuksien näkökulmia kenttään. Etukäteen en pystynyt tietämään, kuinka halukkaita haastateltavat olisivat puhumaan haastattelun teemoista omaehtoisesti. Tämän takia pyrin valmistautumaan haastatteluihin huolellisesti, sekä luomaan suuren määrän käyttökelpoisia apukysymyksiä, joiden varassa haastattelutilanteissa saattoi tarvittaessa edetä. Valmiiden kysymysten sijaan pyrin kuitenkin haastattelutilanteissa vapaaseen vuorovaikutukseen sekä keskustelunomaiseen etenemään aiheesta toiseen.

Koska tutkimuksen aihe oli haastateltaville henkilökohtainen sekä jossain määrin arka, pyrin luomaan haastattelurungosta mahdollisemman avoimen, jotta nuorten oma ääni pääsisi esille ja he saisivat itse valita, mitä kertovat ja miten. Kuitenkin myös tarkkojen apukysymysten laatiminen oli tarpeen, sillä ilman niitä haastateltavien houkuttelevuus puhumaan olisi ollut haastavaa. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 87, 90) mukaan teemahaastattelu aloitetaan laajoilla ja helpoilla kysymyksillä, jonka jälkeen edetään yleisistä kysymyksistä yksityiskohtaisempiin muotoillen syventävät kysymykset edellisten vastausten perusteella. Haastatteluissa toin teemat jonkin avauskysymyksen kautta mukaan

keskusteluun ja tarkensin teemojen sisältöä tarpeen mukaan apukysymyksin. Pysin kysymyksiä esittäessäni antamaan haastateltavien vapaasti tulkita teemojen sisältöä sekä halutessaan puhua myös muista aiheista. Näin haastattelutilanne antoi nuorille tilaa puhua elämästään ja kokemuksistaan haluamallaan tavalla ja haluamallaan käsitteillä. Vaikka haastattelut eivät olleet narratiivisia haastatteluja, niihin sisältyi kerronnallisuuden ja kuvailun elementtejä.

Haastateltujen vastaukset olivat monesti sisällöllisesti rikkaita mutta lyhyitä, joten jatkokysymysten rooli oli haastatteluissa merkittävä. Rakensin haastattelurungon niin, että siihen on sisällytetty paljon ns. esipuhetta, yleistä keskustelua nuorten elämästä ja heille tärkeistä asioista ja kokemuksista. Haastattelurunko sisälsi varsinaisten teemojen lisäksi suuren määrän apukysymyksiä, joiden rooli haastatteluissa vaihteli. Käytin niitä ennen kaikkea teeman sisällä etenemiseen, jos keskustelu muuten katkesi. Muuten teemojen sisällä liikuttiin teemahaastattelun hengessä vapaasti, vaikkakin jokaisen teeman sisällä oli muutama tutkimuksen kannalta niin merkittävä kysymys, että nämä kysymykset toistuivat lähes identtisenä haastattelusta toiseen. Kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen analysoin haastattelurunkoani uudelleen kriittisesti ja tein siihen muutamia muutoksia: Poistin muutamia kysymyksiä, jotka eivät näyttäneen tuottavan uutta tietoa suhteessa toisiin kysymyksiin tai muuten tutkimuksen kannalta relevanttia informaatiota. Lisäksi ensimmäisissä haastatteluissa minulla oli mukana lyhyen teemamuistilistan lisäksi täydellinen kysymyslista. Kahden haastattelun jälkeen luotin jo hallitsevani teemahaastattelurungon niin hyvin, että työpistin haastattelurungon apukysymykset pelkiksi teemasanoiksi, jotta teemojen vapaa käsittely paranisi entisestään ja pystyisin itse vielä vapaammin toimimaan haastattelijana. Tämänkin jälkeen analysoin ja tarkastelin haastattelurunkoani jokaisen haastattelun jälkeen ja tein pieniä muokkauksia, esimerkiksi huomioiden joitain edellisissä haastatteluissa esiin nousseita kiinnostavia teemoja. Esimerkiksi teemaan 3.2: käytännön järjestelyt ja uskontojen rooli koulussa lisäsin viimeisiin haastatteluihin kysymyksen siitä, toivoisivatko nuoret uskontojen olevan enemmän näkyvillä koulussa. Muutokset olivat kuitenkin pieniä ja koskettivat vain muutamia apukysymyksiä. Lopullinen haastattelurunko on tutkimuksen liitteenä (liite 1).

5.3 Haastateltavat

Tutkimuksen aineisto koostuu viiden henkilön haastatteluista. Ainoat tutkimuksen alussa asettamani kriteerit haastateltaville olivat Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon toiminnassa mukana oleminen, sopiva ikä (16–19 vuotta) sekä opiskelu toisen asteen oppilaitoksessa joko haastatteluhetkellä tai läheisessä menneisyydessä sekä nuoren ja iän vaatiessa myös hänen vanhempiansa suostuminen haastatteluun. Ikäryhmä 16–19 vuotta valikoitui tutkimukseen, koska halusin haastatella vielä toisen asteen koulutuksen piirissä olevia tai vastikään olleita nuoria, joille koulusta puhuminen tuntuisi luontevalta. Samalla halusin haastateltavien olevan mahdollisimman vanhoja. Tutkimuksen tavoitteet huomioiden koin mielekkäimmäksi haastatella nuoria, jotka ovat jo ohittaneet suurimmat murrosiän kuohut ja tehneet erilaisia identiteettiin liittyviä valintoja, esimerkiksi itsenäisen päätöksen yhteisön toimintaan osallistumisesta.

Haastateltavien saamiseksi otin aluksi yhteyttä Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon tiedotukseen, josta yhteystietoni välitettiin pääkaupunkiseudun nuorten aikuisten toiminnasta vastaavalle henkilölle. Nuorten aikuisten toimintakeskuksia toimii Suomessa kuudella paikkakunnalla, ja niissä järjestetään viikoittain toimintaa 18–30-vuotiaille naimattomille nuorille. Helsingin toimintakeskuksen toimintaan osallistuu nuoria pääkaupunkiseudulta sekä lähikunnista. Menin tutustumaan toimintakeskuksen uskontoinstituutti-iltaan, joihin nuoret aikuiset kokoontuvat opiskelemaan kirkon pyhiä kirjoituksia ja tapaamaan toisiaan. Tapaamiskerralla, johon osallistuin, paikalla oli noin 40–50 nuorta, mikä paikalla olleiden nuorten mukaan on iltojen tavallinen osallistujamäärä. Osana kokoontumista sain esitellä itseni ja kontaktoida mahdollisia haastateltavia. Koin uskontoinstituutin iltaan osallistumisen hyvänä valintana. Haastateltavat nuoret näkivät minut kirkon tiloissa osallistumassa heidän toimintaansa kuunteluoppilaan roolissa, jolloin heille mahdollisesti muodostui jo ennen haastatteluja kokemus siitä, että suhtaudun myönteisesti ja kiinnostuneesti heidän uskontoonsa. Koska kontaktoimieni kirkon jäsenten toivomus oli, että osallistun uskontoinstituutin iltaan kokonaisuudessaan, olin mukana illassa koko virallisen osuuden, osallistuen aktiviteetteihin toisten nuorten tavoin. Tällä tarkoitan osallistumista esimerkiksi ryhmäkeskusteluihin, opetuksen kuuntelemista sekä laulujen laulamista. Koska itse ikäni puolesta kuuluin myös toimintakeskuksen kohderyhmään, koin toisten suhtautuvan minuun lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin muihin

paikalla oleviin nuoriin aikuisiin. Tällöin ulkopuolisen tarkkailijan rooli tuntui tilanteeseen sopimattomalta. Uskontoinstituutin kävijöistä tutkimuksen kohderyhmään kuuluvia nuoria oli iän puolesta vain pieni osa, sillä ilta on suunnattu 18–30 -vuotiaille ja itse halusin haastatella alle 20-vuotiaita nuoria. Kuitenkin kuusi nuorta lupautui haastateltaviksi. Haastatteluajat ja paikat sovin heidän kanssaan myöhemmin sähköpostitse. Lopulta haastatteluista toteutui viisi, sillä yksi haastatteluun lupautuneista ei myöhemmin vastannut yhteydenottoihini. Alun perin harkitsin hankkivani täysi-ikäisten nuorten lisäksi muutamaa 16–17-vuotiaan haastateltavan. Viiden haastattelun jälkeen koin kuitenkin aineiston olevan riittävän laaja ja sisällöllisesti rikas vastaamaan tutkimuksen tarkoituksiin sellaisenaan, joten lisähaastatteluille ei ollut tarvetta.

Kaikki haastateltavat olivat täysi-ikäisiä ja opiskelivat haastatteluhetkellä toisen asteen oppilaitoksissa. Haastateltavat edustivat molempia sukupuolia. Huomioiden tutkimuksen kohdeyhteisön pienen koon ja sen, että haastatteluista on sovittu kirkon tilaisuudessa, jossa oli läsnä paljon muitakin kirkon jäseniä kuin itse haastateltavat, en tunnistettavuuden välttämiseksi kuvaa haastateltavia tätä tarkemmin. Samasta syystä olen käyttänyt erityistä tarkkuutta tunnistettavuuden poistamiseen sitaateissa tai muussa aineiston kuvailussa. Suojellakseni haastateltavieni yksityisyyttä päädyin myös olemaan käyttämättä sitaattien yhteydessä haastateltavista peitenimiä tai henkilöihin viittaavia koodeja. Tällainen haastateltavien koodaus voisi antaa viitteitä yksittäisen haastateltavan henkilöllisyydestä sekä mahdollistaisi useamman sitaatin yhdistämisen saman henkilön kertomiksi.

5.4 Samaa vai eri maata: erot ja valta-asetelmat haastattelututkimuksessa

Haastatteluihin valmistautuessani sekä valmistellessani haastattelurunkoa työstin paljon omia käsityksiäni vähemmistöuskonnon jäsenyyden tuomasta asemasta ja eronteosta. Koska haastateltavat nuoret tiesivät tulevansa haastatteluun valtaväestöstä poikkeavaan uskonnolliseen yhteisöön kuulumisensa takia, pyrin kiinnittämään haastattelurungossa erityistä huomiota siihen, etten haastattelukysymyksilläni korostaen tuota erontekoja omaan puheeseeni ja tätä kautta myös haastateltavien puheeseen. Erityisesti halusin varmistua siitä, etten haastattelussa aseta haastattelijaa ja haastateltavaa erottavaa tekijää, uskonnollisen yhteisön jäsenyyttä, lähtökohtaisesti problemaattiseen asemaan. Vaikka

uskonto ja maailmankatsomus vaikuttavat yksilön elämään monella tapaa, ei ole perusteltua olettaa sen suoraan johtavan jonkinlaisiin kokemuksiin tai erontekoihin yksilön arjessa.

Nuoret tiesivät selkeästi etukäteen, etten ole Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon jäsen. En selittänyt haastatteluissa tarkemmin omasta positioistani suhteessa heidän uskontoonsa tai muihinkaan uskontoihin, mutta pyrin tuomaan luontevasti keskusteluissa esiin sitä, että olen perehtynyt heidän uskontoonsa sekä kirkon arvo- ja elämäntapanäkemyksiin. Pyrin myös käyttäytymiselläni korostamaan ymmärtäväni kirkon elämäntapanäkemyksiä ja näkeväni ne positiivisessa valossa. Kuitenkin oma ulkopuolinen asemani suhteessa tutkimuksen kohderyhmänä toimivaan yhteisöön vaikutti kiistatta haastatteluissa tuotettuun puheeseen ja toi haastatteluihin tietynlaisen me-te asetelman. Tämä asetelma on mahdoton välttää haastateltaessa nuoria juuri siitä aiheesta, joka itsessään erottaa haastateltavan ja haastateltavan toisistaan. Tämä eronteko ja sen korostuminen haastatteluaiheen kautta on vaikuttanut haastatteluaineiston luonteeseen kokonaisvaltaisella tavalla. Tämä näkyy esimerkiksi normaaliuden diskurssin korostamisella haastatteluissa, jonka tulkitsen liittyvän nuorten haluun varmistaa ymmärtäväni heidän olevan ”ihan tavallisia nuoria”. Uskon tämän vaikuttaneen myös tapoihin, joilla negatiiviset kokemukset poikkeuksetta kerrottiin mitättömiksi tai vähäpätöisiksi. Koin kuitenkin sen, että haastattelujen aikana keskustelimme muistakin aiheista kuin suoraan uskontoon liittyvistä teemoista, sekä oman laajan ennakkotietämykseni nuorten uskonnosta ja elämäntavasta hieman madaltaneen uskuntoon liittyvien erontekojen vaikutusta.

Haastateltavat nuoret olivat kaikki jo täysi-ikäisiä, joten aikuinen-lapsi -asetelma ei näyttäytynyt haastatteluissa hallitsevana. Kuitenkin ikäero sekä oman tutkijan roolini ja nuoren roolin välinen statusero muodostivat tietyn valtasuhteen haastattelutilanteisiin. Alasuutarin (2005, 152) mukaan aikuisen ja lapsen välinen epätasa-arvo toimii lähtökohtana lapsen aikuiselle suunnatulle puheelle haastattelutilanteessa. Valtaero saattaa tuottaa haastatteluihin tiettyä opettaja-oppilas -kaltaista asetelmaa, jossa haastateltava pyrkii ”tietämään oikein” (Alasuutari 2005, 152). Tätä vähentääkseni korostin haastattelun alussa, että keskustelun tarkoituksena on puhua haastateltavien omista ajatuksista ja kokemuksista sillä tapaa kuin heistä mielekkäältä tuntuu. Kuitenkin haastateltavien vastauksista on hetkittäin havaittavissa tietynlaista opettaja-oppilas -kaltaista suhtautumista haastattelijaan, joka näkyi esimerkiksi muutamina ”mä en ihan osaa vastata tähän” -tyypisinä kommentteina. Tällaisissa tilanteissa tarkensin haastateltavaa miettimään asiaa

vain omien kokemustensa ja näkemystensä kautta. Koin haastatteluissa tapahtuneen myös samaistumista haastattelijan ja haastateltavan kesken kohtalaisen pienen ikäeron, vierailuni yhteisön tilaisuudessa sekä oman opiskelijastatukseni kautta.

Hetkittäin haastatteluissa nuoret hakivat aktiivisesti vahvistusta kokemuksillensa tai näkemyksillensä, jolloin koin aktiivisen osallistumisen keskusteluun olevan pakollista. Tällaisia olivat esimerkiksi keskustelu nuoruuteen kuuluvista kapinajaksoista tai muista vaikeaksi koetuista asioista, joissa nuori oman vastauksensa yhteydessä saattoi todeta esimerkiksi olevan tyypillistä, että nuorena pohtii sellaisia kysymyksiä, joita hän itse oli pohtinut. Tällöin pyrin myötäilemään nuorten kokemuksia, esimerkiksi toteamalla tällaisten pohdintojen olevan tavallisia myös omasta mielestäni. Muutoinkin keskivertoa aktiivisempi haastattelijan rooli tuntui luontevalta valinnalta tilanteiden rentouden ja haastatteluiden keskustelunomaisuuden lisäämiseksi sekä opettaja-oppilas – asetelmaa välttääkseni. Tällä tarkoitan esimerkiksi sitä, että keskustellessamme nuorten toiveista lähetystyöhön liittyen, saatoin kysyä, mihin nuori itse haluaisi lähteä tai mainita lyhyesti siitä, millaisissa paikoissa maailmalla olen itse kohdannut kirkon lähetystyöntekijöitä. Nuoret itse tuntuivat odottavan minulta tällaista melko aktiivista osallistumista, josta kieltäytymisen olisin uskonut vaikuttavan haastattelutilanteisiin negatiivisesti.

5.5 Haastattelutilanteiden ja litterointiprosessin kuvaus

Haastattelut toteutettiin keväällä 2014. Haastateltavat saivat itse valita haastattelulle paikan. Osa haastatteluista toteutettiin Helsingin yliopiston kirjastojen ryhmätyötiloissa, osa Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon tiloissa. Haastattelut sujuivat rauhassa ilman merkittäviä häiriöitä; muutaman kerran joku raotti haastattelutilan ovea nopeasti, mutta muita häiriöitä ei tilanteissa ollut. Kirkon tiloissa suoritettujen haastatteluiden kulkuun koen hieman vaikuttaneen seurakunnan tilan itsessään sekä rajallisen ajan ennen tilaisuuksien alkua, joka saattoi häiritä haastateltavan täyttä uppoutumista haastatteluun. Haastattelut olivat kestoltaan 67–90 minuuttia. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Haastattelunauhojen yhteiskestoksi muodostui kuusi tuntia 39 minuuttia.

Nauhoitukset onnistuivat hyvin – koko aineistosta vain kaksi tai kolme sanaa jäi litteroimatta epäselvyyden vuoksi. Nauhoituksen jälkeen litteroin koko kerätyn aineiston sanatarkasti tekstimuotoon. Erityisen yksityiskohtainen litterointitapa ei ollut tarpeellinen, koska kyseessä ei ole diskurssi- tai keskusteluanalyysi (Hirsjärvi & Hurme 2000, 140). Litteroinnissa noudatin sanatarkkaa periaatetta, kuitenkin kirjoittaen päällekkäin puhutut tekstit omiin yhteyksiinsä ilman merkintää tästä, sekä jättäen kirjoittamatta toistuvat äännehdinnät, joita ei voi sanoiksi luokitella, ellei niillä tuntunut olevan suurta painoarvoa. Kirjoitettu haastatteluaineisto sisältää myös merkityksellisiksi nähtyjä merkintöjä äänenpainoista sekä haastateltavien muusta itsensä ilmaisusta, esimerkiksi naurahdukset. Jätin litteroimatta sellaisia lyhyitä kohtia haastatteluista, jossa käyty keskustelu määrittyy puhtaasti sen tyyliseksi esipuheeksi, etteivät sen aihe-alueet koskettaneet tutkimuskysymyksiä millään tavalla ja jotka näin eivät olleet tutkimuksen kannalta hyödyllisiä. Tällaisia oli esimerkiksi keskustelu haastateltavien harrastuksista tai heidän opintojensa ajankohtaisista asioista. Litteroituina yksittäiset haastattelut olivat 28–39 sivua pitkiä ja koko haastatteluaineisto yhteensä 163 sivua pitkä (Times New Roman fonttikoko 12, riviväli 1).

Litteroidussa haastatteluaineistossa käytin haastatelluista nuorista merkintää N ja numeroin haastateltavat haastatteluiden toteutumisjärjestyksessä (N1-N5). Huomioiden tutkittavien pienen määrän sekä tutkimuksen kontekstina toimivan yhteisön pienen koon, käytän tämän tutkimusraportin sitaateissa haastateltaviin viittaavan koodauksen sijaan juoksevaa numerointia (1-70) suojellakseni tutkittavien yksityisyyttä. Sitaateista olen numeroinut kaikki yli kolme sanaa pitkät sitaatit. Tätä lyhempiä sitaatteja esiintyy muutamia ilmaisemmassa joitakin haastateltavien käyttämiä ilmaisuja. Merkitsin itselleni ylös, mitkä sitaatit olivat keltäkin haastatellulta, koodaamalla juoksevan numeroinnin ja haastattelut keskenään. Näin alkuperäinen haastattelusitaatti on mahdollista jäljittää, mutta raportissa käytetyistä sitaateista ei ole mahdollista profiloida yksittäistä haastateltavaa.

Tutkielman sitaateissa käytän itsestäni eli haastattelijasta merkintää H eli haastattelija. Haastateltavien puheenvuorot olen merkinnyt kirjaimella N eli nuori. Juokseva koodinumeron on merkittynä sitaatin loppuun. Lisäksi päätin noudattaa tutkielman aineistokatkelmissa sellaisia kirjoitusasuja, joita uskon haastateltujen nuorten itse noudattavan, eli kirjoitan uskoon liittyvät erisnimet, kuten Jumala, isolla. Haastateltujen yksityisyyden suojelemisen takia en kuvaa aineistossani, mitkä aineistosta nostamistani kertomuksista

esiintyivät kylläkin haastatellulla. Tällä valinnalla haluan kunnioittaa haastateltujen ajattelun- ja toiminnanvapautta. Tutkimuksen kontekstin ollessa pieni uskonnollinen yhteisö, jolla on omat näkemyksensä jäsentensä elämäntapa- ja arvovalinnoista, koen tutkimuksen eettisyyden kannalta tärkeänä pitäytyä koostamasta arvoihin liittyviä henkilöprofiileja.

5.6 Aineiston analyysi

5.6.1 Narratiivisen tutkimuksen perinne

Narratiivinen tutkimus viittaa käsitteenä laadullisen tutkimuksen perinteeseen, jossa tarinoita käytetään toiminnan kuvaamiseen (Polkinghorne 1995, 5). Hännisen (1999, 16) mukaan narratiivinen tutkimus ei ole selvärajainen teoreettis-metodinen rakennelma, vaan laaja verkosto eri tutkimusmenetelmille ja -näkemyksille, joita yhdistää ajatus ”tarinasta”. Narratiivisen tutkimuksen perinteessä käsite kertomus viittaa sellaiseen diskurssin muotoon, jossa yksittäiset tapahtumat järjestetään juonen avulla ajalliseksi kokonaisuudeksi (Polkinghorne 1995, 5). Riessman (2008, 11) määrittää narratiivisen analyysin viittaavan sellaiseen tutkimusperinteeseen, jossa tulkitaan tarinallisessa muodossa olevia tekstejä. Sen lisäksi, että tutkimusperinteessä ollaan kiinnostuneita tarinoiden sisällöstä, tutkimuksen huomiolla voivat olla myös kysymykset siitä, miten, kenelle ja miksi joku tapahtuma kerrotaan tarinana. Tällöin huomiolla voi myös olla se, mitä kulttuurisia resursseja tarinassa käytetään tai esitetään itsestään selvinä. (Riessman 2008, 11).

Narratiivisessa tutkimuksessa on olennaista yksilöiden tapa antaa merkityksiä asioille tarinoiden kautta. Narratiivinen tutkimus pyrkii yleistettävän tiedon sijaan paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Huomio kohdistetaan siis yksilöiden elämään heidän itsensä kokemana ja niihin merkityksiin, joita nämä yksilöt elämälleen ja sen tapahtumille antavat. (Heikkinen 2010, 155–156.) Narratiivisuuden käsitteelle ei ole vakiintunut suomenkielistä nimitystä, vaan käsitteen narratiivisuus rinnalla käytetään myös käsitettä tarinallisuus (Heikkinen 2010, 143).

Narratiivisella tutkimuksella on pitkä historia filosofiassa sekä kirjallisuus- ja kielitieteissä. Viime vuosikymmeninä narratiivisuus on levinnyt laajemmin useille tieteenaloille; erityisesti 1990-luvulla kiinnostus narratiivista tutkimusta kohtaan nousi merkittävästi.

(Heikkinen 2010, 143–144). Narratiivisen tutkimuksen alkupisteen muodostaa kertomusten analyysi, joka Aristoteleen jalanjäljissä tutkii kertomuksia itsessään, esimerkiksi niiden lajityyppinä. Narratiiviselle tutkimusotteelle ominaista on myös virikkeiden hakeminen humanistisesta tutkimuksesta, erityisesti sosiolingvistiikasta ja kirjallisuudentutkimuksesta. (Hänninen 1999, 16.) Tieteenalojen ja eri narratiivisen tutkimuksen koulukuntien käsitykset narratiivisuuden käsitteen sisällöstä eroavat toisistaan. Narratiivisuuden käsitteellä voidaan myös viitata hyvin eri asioihin: yleiseen tietämisen tapaan, tutkimusaineiston luonteen kuvailuun, aineiston analyysitapoihin tai narratiivien käyttöön ammatillisena työvälineenä. (Heikkinen 2010, 145, 152.)

Narratiivisen tutkimuksen laajalla kentällä esiintyy useita näkemyksiä käsitteiden merkityksistä ja käytöstä. Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, 189) mukaan useat sosiaalitieteilijät eivät tee käsitteellistä eroa kertomuksen ja tarinan käsitteiden välille. Mahdollisia käsitteellisiä eroja käsitteiden välillä ovat esimerkiksi kertomuksen tarkastelu tarinan yläkäsitteenä (Heikkinen 2010, 143) tai tarinan määrittäminen ajalliseksi, juonelliseksi kokonaisuudeksi ja kertomus tämän tarinan esittämiseksi (Hänninen 1999, 19). Tässä tutkimuksessa käytän molempia käsitteitä synonyymien kaltaisesti.

Hännisen (1999, 31) mukaan narratiivisen tutkimuksen piirissä on syntynyt monia eri tutkimusmenetelmiä, jotka elävät rinnakkain. Kuitenkin yhteistä narratiivisen tutkimuksen eri suuntautumistavoille on analyysi siitä, mitä merkityksiä tapahtumaketjuille annetaan. Polkinghornen (1995) mukaan narratiivinen tutkimus voidaan jakaa kahteen pääryhmään: narratiivien analyysissä tarinoista etsitään säännönmukaisuuksia ja yhteisiä piirteitä, kun taas narratiivisessa analyysissä luodaan uusia, tapahtumia selittäviä kertomuksia. (Polkinghorne 1995, 5, 15.) Polkinghornen narratiiviseksi analyysiksi kutsumassa analyysitavassa, joka on lähempänä oman tutkimuksen lähestymistapaa, käytetty aineisto ei yleensä ole tarinallisessa muodossa. Analyysin tarkoitus on luoda aineistosta kertomus; tutkija pyrkii siis aineiston synteisiin. Tuloksena on kertomus, joka mahdollistaa yksilön valintojen, annettujen merkitysten ja yllättävien tapahtumien huomioimisen siinä tapahtumankulussa, joka selittää tiettyyn lopputulemaan päätymistä. Tällainen lopputulema voi olla esimerkiksi selitys sille, miksi yrityksen markkinointikampanja epäonnistui tai miten yksilö valitsi tietyn urapolun. (Polkinghorne 1995, 15–16.)

Riessmann (2008, 19) havainnollistaa narratiivisen tutkimuksen moninaisuutta nimeämällä neljä toisistaan poikkeavaa tutkimussuuntausta, joita voidaan myös käyttää toisiinsa yhdistettyinä. Ensimmäinen, temaattinen narratiivinen analyysi tutkii narratiivien sisältöä: sitä mitä kerrotaan ja mikä tarinan tarkoitus on. Tämä on yleisin narratiivisen analyysin metodi. (Riessman 2008, 19, 53, 62.) Toisena olevat narratiivisen analyysin strukturaaliset muodot keskittyvät kertomisen tapoihin. (Riessman 2008, 19). Dialoginen tai performatiivinen analyysi kysyy, miten puhe tai tarinat syntyvät ja muodostuvat vuorovaikutuksessa. Analyysitavassa kerronnan konteksti nousee tärkeään sijaan, jolloin esimerkiksi tutkijan vaikutusta narratiiviin analysoidaan. (Riessman 2008, 19, 137.) Tulkinallinen narratiivinen tutkimus keskittyy visuaaliseen narratiiviseen analyysiin (Riessman 2008, 19).

Hänninen (1999, 165) esittää mahdolliseksi poimia haastatteluaineistosta pikkukertomuksia ja soveltaa näihin narratiivisen analyysin keinoja; myös aineistosta, joka ei rytmity juonelliseksi kertomukseksi, voidaan nostaa esiin tarinallisia tulkintoja. Hyvärisen (2010, 93) mukaan tutkittaessa aineistossa ilmeneviä pieniä kertomuksia analysoidaan sitä, millaisia kertomuksia teemoista nousee esiin.

5.6.2 Narratiivien teema-analyysi: kerrottujen identiteettien jäljillä

Narratiivisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat kysymykset siitä miten, kelle ja miksi tarina kerrotaan (Riessmann 2008, 11) sekä se, miten asioille annetaan merkityksiä tarinoiden kautta (Heikkinen 2010, 157.) Oma aineistoni ei ole narratiivinen, eikä sitä ole kerätty narratiivisilla haastatteluilla. Aineistoni sisältää kuitenkin paljon ns. mikrotaarinoita – lyhyitä hetkien kuvauksia, joissa haastateltavat kuvaavat sekä omiaan että toisten toimintatapojaan erilaisissa tilanteissa. Näiden lisäksi jo haastattelutilanteissa kiinnitin huomioita siihen, että haastateltavat kertoivat usein lyhyitä tarinoita kertoessaan itsestään, omista ryhmistään sekä toimintatavoistaan. Hänninen (1999, 165) toteaa narratiivisen analyysin keinoja olevan mahdollista käyttää myös tällaiseen aineistoon.

Narratiivisen identiteetin keskeisenä ajatuksena on ihmisen minuuden rakentuminen kertomusten varaan. Kertomuksilla on monia merkityksiä: niillä käsitellään kokemuksia, vaakuutetaan toisille oman identiteetin olevan tietynlainen ja annetaan merkityksiä omille

identiteettisitoumuksille. (Ihanus 1999, 241.) Tässä tutkimuksessa tarkastelen identiteettiä narratiivisena, ihmisen itsellensä sekä muille kertomana, aina muuttuvana ja tilanteellisena tarinoiden kokoelmana. Identiteettikertomusten ohella keskeisenä tutkimuksessa on ajatus tarinoiden kautta annettavista merkityksistä sekä tarinoiden tarkoituseristä (ks. Heikkinen 2010, 155–156).

Aineiston analyysissä yhdistin sisällönanalyysia ja narratiivisen tutkimuksen perinteestä kumpuavia ajatuksia. Sisällönanalyysi toimi käytännön apuna aineiston käsittelyssä. Analyysin keskiössä oli aineiston teemoittelu tutkimuksen tematiikan kannalta keskeisten teemojen mukaan, sekä sen tarkastelu, millaisia kertomuksia aineiston teemoista kerrotaan. Olen nimennyt käyttämäni analyysitavan narratiivien teema-analyysiksi. Analyysitapaa ei voida pitää puhtaan narratiivisena, sillä aineisto itsessään ei jäsenny kertomuksiksi.

Sisällönanalyysi toimi analyysissä välineenä aineiston tiivistämisessä ja teemoittelussa. Sisällönanalyysissä pyrkimyksenä on luoda tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus yleistyksessä muodossa, eli kuvata aineiston sisältöä tiiviissä sanallisessa muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 103–106). Sisällönanalyysi voidaan yksittäisen metodin lisäksi nähdä laajempaan teoreettiseen kehykseen, jota voidaan käyttää erilaisten analyysikonaisuuksien osana (Tuomi & Sarajärvi 2002, 91). Analyysin alkuvaiheessa kokosin haastatteluaineistosta nuorten näkemyksiä tutkimuksen kannalta keskeisistä teemoista, eli teemoittelin aineiston. Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään aihepiireittäin etsimällä aineistosta tiettyjä teemoja kuvaavia näkemyksiä. Luokittelusta poiketen teemoittelussa annetaan erityistä painoarvoa sille, mitä teemoista aineistossa sanotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.)

Sisällönanalyysi jaetaan usein kolmeen suuntaukseen sen mukaisesti, mikä teorian rooli on analyysissä: aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan sekä teorialähtöiseen analyysiin. Oma analyysitapani muistuttaa eniten teoriaohjaavaa analyysia, jossa analyysiyksilöt nousevat aineistosta, mutta analyysi sisältää myös teoreettisia kytkentöjä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97). Omassa analyysissäni olen edennyt pääosin aineistolähtöisesti. Kuitenkin aiemmat tutkimustulokset ovat olleet suuntaamassa mielenkiintoani tiettyjä teemoja kohtaan ja näin vaikuttaneet myös lopullisten tulosten muodostumiseen. Esimerkiksi Suurpään (2002a, 2000b) ajatus erilaisuuden hierarkiasta ohjasi ajatteluani tavallisuuden ja poikkeavuuden määritteistä ja vaikutti siihen, miten teemoittelin tähän aihepiiriin liittyvää

kerrontaa analyysissäni. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 97) kuvaavatkin teoriohjaavassa analyysissä aineistolähtöisyyden sekä aiemmista tutkimuksista nousseiden mallien vuorottelevan.

Teemoittelin aineistoni osittain aineistolähtöisesti, osittain teemahaastattelurungon avustuksella. Havaitessani millaisia teemoja aineistosta nousi esiin, analysoin teemoiteltua aineistoa kysymällä siltä seuraavia kysymyksiä: Mitä minulle haastateltavana kerrotaan? Miten kertomuksia rakennetaan? Miksi juuri näitä kertomuksia kerrotaan? Mikä kertomusten tarkoitus on? Mitä kertomuksella halutaan kertoa? Narratiivisessa tutkimuksessa keskeistä on yksilöiden kokemus elämästään ja yksilöiden elämilleen ja sen tapahtumille antamat merkitykset (Heikkinen 2010, 155–156.) Tarkastelin aineistoa haastateltavien yksilöllisinä kuvauksina identiteeteistään, jäsenyyden kokemuksistaan sekä näihin liittyvistä neuvotteluista. Keskeisenä ajattelun välineenä toimi ajatus tiedon subjektiivisuudesta ja paikallisuudesta (Heikkinen 2010, 157). Tarkastelin haastatteluaineistoa yhtenä mahdollisena kertomusten kokoelmana, jonka syntymiseen vaikuttivat niin kertoja, haastattelija, haastattelutilanteen vuorovaikutus kuin fyysinen tila. Kuvaan seuraavassa alaluvussa tarkemmin analyysiprosessin kulkua.

5.6.3 Analyysiprosessin kulku

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa analysoidaan läpi koko tutkimusprosessin. Analyysi alkaa jo haastattelutilanteessa, kun tutkija tekee havaintoja haastateltavan puheesta, ja jatkuu läpi tulkinta- ja raportointivaiheiden. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136.) Haastattelujen aikana tein huomioita tavoista, joilla haastateltavat kuvasivat teemoja, joista keskustelimme. Litteroin aineiston itse, jolloin pääsin itse tutustumaan aineistoon huolellisesti jo tässä vaiheessa. Tällöin tein ensimmäiset huomioni siitä, mikä aineistossa on mielenkiintoista ja tutkimuksen kannalta keskeistä. Litteroinnin valmistuttua luin litteroituja haastatteluja rauhassa läpi pyrkien tutustumaan aineistoon. Kuitenkin jo tässä vaiheessa kirjasin huomiolistaan ylös sellaisia aineiston kohtia, jotka herättivät mielenkiintoni erityisesti. Tällaisia olivat esimerkiksi puhe uskonnosta kertomisesta toiselle tai erilaisuuden ja tavallisuuden määritteistä.

Työstin huomioitteni pohjalta ”kartan” siitä, mitä kaikkea mielenkiintoista aineistosta löytyy. Tämä ”kartta” syntyi täysin aineistolähtöisesti. Jotta tarkastelu ei olisi jäänyt omien huomioitteni varaan, tarkastelin teemahaastattelurunkoa apua käyttäen, miten tutkimuksen teemat esiintyvät aineistossa ja mitä teemoista puhutaan. Tein etsi-komentoja aineistolle käyttäen teemahaastattelun teemojen kannalta olennaisia sanoja: esimerkiksi koulu, erilai-, kirkko, hakien yhtä sanaa aina useammalla variaatiolla ja synonyymilla (esim. kirkko, kirk-, seurak-). Samalla luin haastatteluja kokonaisuuksina läpi uudelleen. Minua kiinnosti erityisesti se, miten haastatellut nuoret kuvasivat itse niitä teemoja, joista heitä haastattelin. Niinpä tarkemman analyysin aluksi halusin kartoittaa, millä tavoin haastateltavat kuvaavat itseään ja identiteettiään vastauksissaan haastattelun alussa heille esittämiini heitä koskeviin avoimiin kysymyksiin. Kokosin nämä vastaukset yhteen, jonka jälkeen jaoin itseä kuvaukset aihepiireittäin sen mukaan, minkä teemojen kautta haastateltavat kuvasivat itseään. Nimesin nämä kerrontatavat ensimmäisiksi identiteettitarinoiksi. Ensimmäisissä identiteettitarinoissa esiin nousseet teemat, kuten tavallisuus ja sen kerronnalliset rakennustavat sekä kirkon merkitys identiteetille toimivat välineenä myös myöhemmälle analyysille.

Ensimmäisten identiteettitarinoiden pohjalta lähdin tarkastelemaan samojen teemojen esiintymistä muualla aineistossa. Luin haastatteluaineistoa huolella ja kokosin yhteen katkelmia, joissa esiintyi kyseisiin teemoihin liittyvää kerrontaa. Jos aineistossa tuli vastaan jotain kiinnostusta herättävää, tarkastelin teeman esiintymistä koko aineiston tasolla. Kiinnitin huomiota esimerkiksi tapaan puhua itsen sijaan me-pronominissa ja hain etsi-komennolla kaikki aineiston kohdat, joissa näin toimittiin. Toinen esiin noussut ilmiö oli sanan ”selittää” käyttö puhuttaessa omasta uskonnosta toisille kertomisesta. Tällaiset aineistolähtöiset huomiot toimivat välivaiheena aineiston teemoittelussa ja virikkeenä uusien teemojen ja kertomusten havaitsemiselle. Useiden aineiston teemoittelutapojen jälkeen minulla oli kymmeniä tekstitiedostoja, joihin olin kerännyt haastattelukatkelmia tai niiden pelkistyksiä eri teemojen ympärille. Kiinnittäen huomioni tutkimuksen tarkoituksiperiin sekä tutkimuskysymyksiin, valikoitui näistä tutkimuksen kannalta olennaisimmat teemat jatkokäsittelyyn. Tällaisia teemoja olivat kirkko ja identiteetti, koulu, tavat kertoa itsestä, neuvottelukatkelmat sekä erilaisuus ja samanlaisuus.

Tarkastelin jatkokäsittelyyn valikoituneita teemoja, joita olivat kirkko ja identiteetti, koulu, tavat kertoa itsestä, neuvottelukatkelmat ja erilaisuus ja samanlaisuus, itsenäisinä

kertomusten kokonaisuuksina. Aluksi tarkastelin laajemmin sitä, mitä teemoista aineistossa sanottiin, saavuttaakseni kattavan yleiskuvan jokaisen kertomuskokoelman sisällöstä. Koska halusin analysoida aineistossa ilmenevää kerrontaa, keskityin tämän jälkeen tarkastelemaan sitä, miten ja mitä aineistossa kerrotaan. Näin keskityin ennen kaikkea kerrontatapojen ja kertomusten havainnointiin. Kysyin aineistolta, mitä kyseisestä teemasta haastattelussa minulle kerrotaan, millaiseksi se kuvataan ja millä elementeillä kertomuksia rakennetaan. Tavallisuuteen liittyvä kerronta nousi esiin osana useaa kertomusta, joten nostin tavallisuuden kertomistapojen tarkastelun vielä omaksi kertomuskokoelmakseen esiin. Näin lopulliset teemat, joita kertomuskokoelmiksi kutsun, olivat: itsestä kertomisen tavat, kirkko ja identiteetti, tavallisuus, erilaisuus ja samanlaisuus, identiteetti- ja jäsenyysneuvottelut sekä koulu. Seuraavaksi kuvaan yhden teeman kohdalta, miten analyysini eteni.

Esimerkiksi erilainen/samanlainen -teemaan keräsin jäsenyyksiä koskevan puheen, jossa kuvataan erilaisuutta, samanlaisuutta, tavallisuutta tai poikkeavuutta aineistossa. Koska puhe rinnastuu useaan ryhmään ja kerronta oli moninaista, jaottelin aihepiiriin liittyvän kerronnan alateemoiksi sen mukaan, mistä puhutaan tai mihin erilaisuutta ja samanlaisuutta rinnastetaan. Tällaisia alateemoja oli aluksi kahdeksan: erilaisena kohtelu, samanlainen kuin muut, samanlainen kuin kirkon jäsenet, erilainen kuin kirkon jäsenet, erilaisuutta luovat teemat, ennakkoluulot eli toisten ajatus erilaisuudesta, ennakkoluulojen vastustus sekä erilaisuuden ja samanlaisuuden teemat ystävyysuhteissa. Analysoidessani kertomusten sisältöä tarkemmin päädyin yhdistämään osan kertomuksista ja kuten aiemmassa luvussa kuvasin, keskittymään kerronnan tapoihin ja kertomuksiin. Esimerkiksi ennakkoluulot eli toisten ajatus erilaisuudesta -alateema sekä ennakkoluulojen vastustus -alateema yhdistyivät, ja saivat lopulliseksi nimekseen poikkeavuuden sisäistetty kertomus ja sen haastaminen. Muut lopulliset erilaisuuden teemat keskittyivät yhtä lailla siihen, miten erilaisuudesta puhuttiin: erilaisuuden positiivinen kertomus, erilaisuutta mitättöivä kertomus sekä erilaisuus yksilöllisyytenä ja samanlaisuutena. Samanlaisuuden kertomukset kokosin kertomuskokoelmaksi, joka kulkee nimellä kerronnallinen samanlaisuus.

Analyysini tuloksena syntyi kuusi kertomusten kokoelmaa. Näiden kertomusten kokoelmien eli teemojen sisällön luokittelin teemoista riippuen joko itsenäisiksi kertomuksiksi tai tarkastelin yleisemmällä tasolla teemaan liittyviä kerronnan tapoja ja sen keskeisiä piirteitä. Teemat kirkko ja identiteetti, itsestä kertomisen tavat ja tavallisuus vastaavat

ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Yleiskuvan mahdollistamiseksi työstin kaavion (kaavio 1) näistä kolmesta identiteetikertomuksia kuvaavasta teemasta. Lisäksi erilaisuus ja samanlaisuus -teema sisälsi laajan määrän itsenäisiä kertomuksia, joten kuvaan tämän teeman sisältöä myös kaaviossa yleiskuvan mahdollistamiseksi (kaavio 2). Sijoitin kaaviot niiden kappaleiden alkuun, joiden sisältöä ne kuvaavat. Näin kaavio 1 sijaitsee sivulla 42, luvun 6 johdannossa, ja kaavio 2 sijaitsee sivulla 58, alaluvussa 7.1. Esittelen ja avaan kaavioiden sisältöä kaavioiden yhteydessä.

6 IDENTITEETTİKERTOMUKSIA: KESKIÖSSÄ USKONTO JA TAVALLISUUS

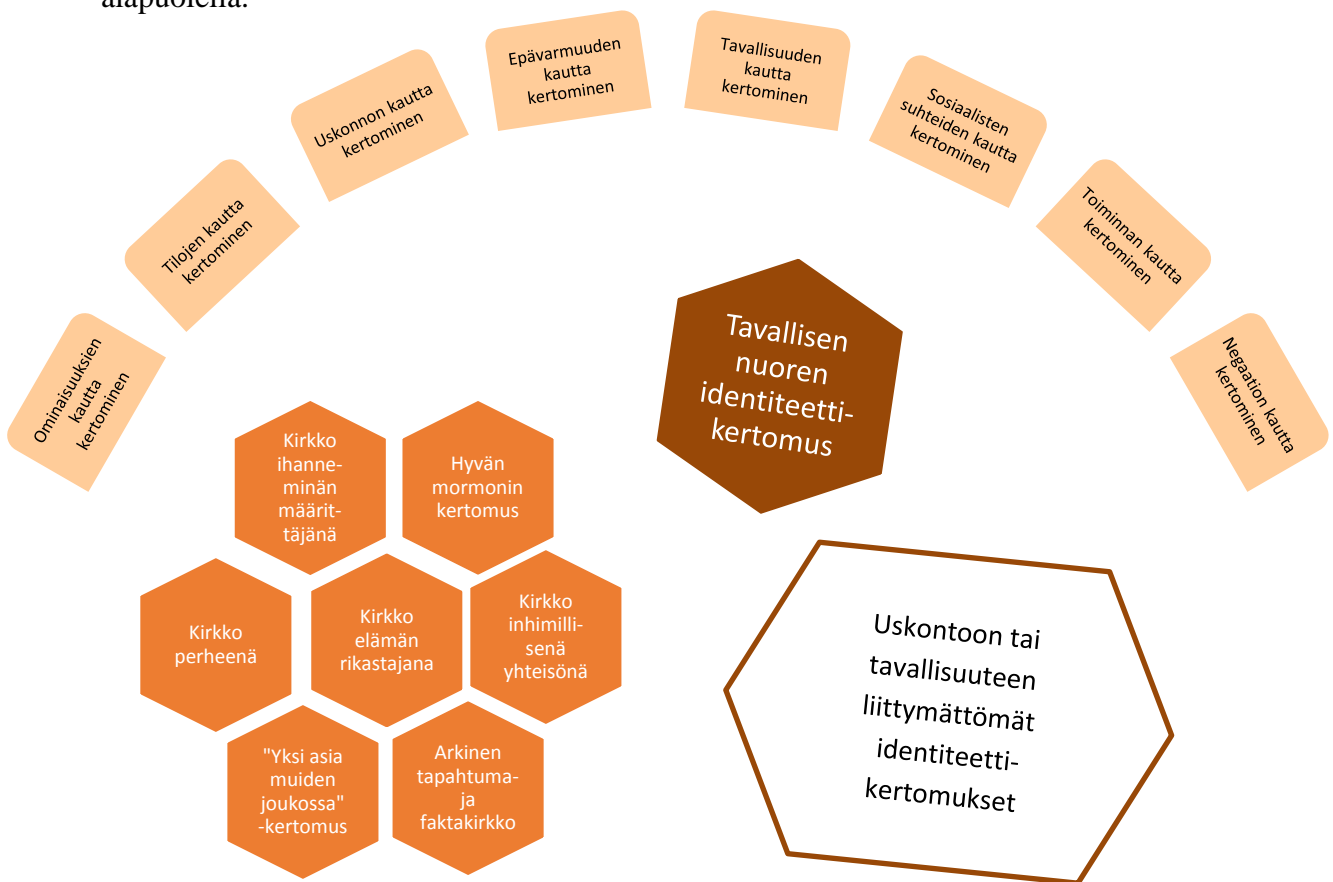
Tässä luvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni esittelemällä haastateltujen Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvien nuorten identiteettiin ja jäsenyyksiin liittyvää kerrontaa. Kerronta on koottu kertomuksiksi ja kerronnan tavoiksi, jotka kuvastavat niitä eri tapoja, joilla aihepiiristä haastatteluissa puhuttiin. Esittelen tässä luvussa ensiksi haastateltavien ensimmäisiä identiteettikertomuksia, joilla haastateltavat valitsivat kertoa itsestään minulle aivan haastattelun alussa. Tämän jälkeen tarkastelen laajemmin sitä, millaisin kertomuksin omasta uskonnosta ja sen merkityksestä omalle identiteetille kerrottiin. Lopuksi tarkastelen tavallisuuden identiteettitarinaa.

Tutkimuksen lähtökohtana oli ajatus siitä, että narratiivisen identiteetin käsitteen mukaisesti identiteetti on muuttuva, moninainen ja tilanteellinen. Identiteetin voi kertoa monella tapaa. Näin esittelemäni identiteetti- ja jäsenyykset kertomukset ovat kaikki yhtäläillä merkittäviä, sillä haastateltavat nuoret ovat yksittäisessä kohtaamisessa valinneet kertoa ne kuvatessaan itseään, kokemuksiaan ja elämäänsä. Samalla on keskeistä muistaa tämän tutkimuksen aineistossa esiintyvien identiteettitarinoiden olevan vain yksi versio niistä monista mahdollisista tavoista, joilla haastatellut nuoret voivat esittää identiteettiään yhteisön ulkopuoliselle haastattelijalle.

Kokosin identiteettitarinoiden kirjosta myös kaavion (kaavio 1). Seuraavan sivulla näkyvässä kaaviossa esittelen kootusti tutkimuksessa esiin nousseet identiteettikertomukset sekä identiteettiin liittyvät kerronnan tavat. Kaaviossa ensimmäiset identiteettikertomukset, kuten negaation kautta kertominen, on merkitty kaavion yläreunaan kaareksi, portiksi muihin kertomuksiin. Kuulija kohtaa nämä kertomukset ensimmäisenä, ja vasta niiden kertomisen kautta avautuvat muut kertomukset. Kaari kuvastaa myös sitä, kuinka yksittäisen ihmisen identiteettiin voi olla monta lähtökohtaa ja porttia, joista yksi tai useampi kohdataan ensin. Kaaren alla esittelen tässä tutkimuksessa keskeisesti esiin nousseet identiteettikertomukset: kirkon ja identiteettiin liittyen kertomusten kokoelman sekä tavallisen nuoren identiteettikertomuksen. Tavallisen nuoren identiteettikertomuksen kuvasin yksittäiseksi kuutioksi, sillä vaikkakin tavallisuudesta kerrottiin eri kerrontatapojen kautta, tavallisuuteen liittyvä kerrontaa nivoutuu tiiviisti yhteen. Kirkon ja identiteetin suhteeseen

liittyvä kerronta on kuvattu kennostona, joka kuvaa yksittäisten kertomusten tiivistä linkittymistä toisiinsa. Kaaviossa sellaiset kertomukset, jotka ovat erityisen tiiviissä yhteydessä toisiinsa, sijaitsevat vierekkäin. Keskelle kaaviota sijoitin kirkko elämän rikastajana -kertomuksen, sillä haastateltavien puheessa se sai erityisen suuren merkityksen. Lisäksi kertomus on yhteydessä kaikkiin muihin aihepiiriin kertomuksiin erityisen selkeästi. Sisällytin kaavioon myös kuution nimellä ”uskontoon tai tavallisen nuoren tarinaan liittymättömät identiteetikertomukset” kuvastamaan sitä, kuinka haastatelluilla nuorilla on lukuisia identiteetikertomuksia, joita ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan käsitelty. Tämän kuution suuri koko korostaa sitä, kuinka nuoret kokivat identiteettinsä sisällön laajaksi, ja kuinka heillä oli merkittäviä identifikaation kohteita myös uskontonsa ulkopuolella.

Kaavion tarkoitus on ennen kaikkea antaa yleiskuva identiteettiin liittyvästä kerronnasta. Näin yksittäisten kuutioiden sijainnilla suhteessa toisiin kuutioihin ei ole merkitystä. Kuutiot sijaitsevat kuitenkin mahdollisuuksien mukaan niitä vastaavan kerrontatavan alla, esimerkiksi tavallisen nuoren identiteetikertomus tavallisuuden kautta kertomisen alapuolella.

Kaavio 1: Identiteetikertomukset

6.1 Ensimmäinen identiteetikertomus: määritteisiin mahtumista ja niiden haastamista

Haastattelujen aluksi esitin haastateltaville kaksi tai kolme kysymystä, jotka houkuttelivat haastateltavia kertomaan itsestään vapaasti. Nämä kysymykset olivat 1. Jos kysyisin sinulta kuka olet, mitä kertoisit 2. Millainen nuori olet ja 3. Mikä tekee sinusta juuri sinut. Kysymyksiin annetut kuvaukset ovat analyysin kannalta erityisen mielenkiintoisia, sillä haastattelijana en vielä suuremmin ollut ehtinyt suunnata haastateltavien puhetta mihinkään aihepiiriin tai teemaan. Kuvauksissaan haastateltavat määrittelivät itseään monilla eri tavoin. Määritelmät koskivat joko itseä ja omia sisäryhmiä tai niillä kuvattiin sellaista toiseutta, jota vasten omaa identiteettiä peilattiin. Kutsun näitä haastattelun alkuvaiheessa kerrottuja kuvauksia itsestä ensimmäisiksi identiteetikertomuksiksi. Niissä oma identiteetti kerrotaan tutustumistilanteen kaltaisesti: haastateltavat, joista en lähtökohtaisesti tiennyt vielä paljoakaan, pystyivät itse valitsemaan, millaisen tarinan he kertoivat itseltään minulle.

Ensimmäisissä kertomuksissa itsestä tai ”kuvitteellisesta me-joukosta” kerrotun voidaan nähdä peilautuvan vasten kuvitteellista toisten nuorten joukkoa ja osittain vasten kuvitteellista tavallisuutta. Nuorten kerronnassa toistui eronteot niin tavallisen nuoren määritelmiin kuin pienempiin nuorisoryhmiin. Ensimmäiset identiteetikertomukset järjestyivät yhdeksäksi kertomistavaksi sen mukaan, minkä teemojen kautta nuoret kertoivat itsestään. Nimesin kertomistavat seuraavasti: tavallisuuden kautta kertominen, toiminnan kautta kertominen, uskonnon kautta kertominen, luonteenpiirteiden kautta kertominen, sosiaalisten suhteiden kautta kertominen, tilojen kautta kertominen, negaation kautta kertominen, epävarmuuden kautta kertominen ja iän kautta kertominen.

Osalla nuorista ensimmäinen identiteettitarina rakentui ennen kaikkea tavallisuuden ympärille. Nämä haastateltavat halusivat ennen kaikkea kertoa olevansa tavallisia nuoria. Tolosen (2002, 246) mukaan nuoret kertovat yleensä elämästään juuri tavallisuuden kautta. Kuitenkin *tavallisuuden kautta kertomisen* yhteydessä kerrottiin myös tavallisuuden säröjä: *uskonnon kautta kertominen* kerrottiin usein ristiriitaiseksi tavallisen nuoren kertomuksen kanssa.

Kai mä oon, aika tavallinen x-vuotias nuori, ehkä vähän eroo muista, yleisesti, emmä tiä. Yritän olla oma itteni vaan, vaikka muualla esimerkiksi

uskonnossa eroavaisuuksia. Mut muuten mun mielestä mä oon ihan tavallinen nuori. (1)

Kai mä, aika samanlainen nuori oon yleisesti ottaen mitä muutkii et, tällänen, no, villi, mut kuitenkin sitte mul on ne kaikki omat, omat niinku periaatteet, mitä mä noudatan. (2)

Uskonnon kautta kertomisen ja tavallisuuden kautta kertomisen törmäyskohdiksi kerrottiin sunnuntainen kirkossakäynti sekä poikkeavat elämäntavat. Toisaalta ensimmäisen sitaatin haastateltava kertoi uskonnon erottavan hänet kuvitellusta tavallisuudesta yleisellä tasolla. Tällöin erontekoa ei konkretisoida mihinkään yksittäiseen toimintatapaan, vaan uskonnollisen jäsenyyden itsessään ei kerrota sopivan tavallisen nuoren tarinaan. Mielenkiintoisesti, koettu särö normaaliudessa sai haastateltavan kuitenkin korostamaan olevansa muuten aivan tavallinen. Tolonen (2002, 246) esittääkin tavallisuuspuheen liittyvän mahdollisesti epävarmuuteen siitä, kuinka tavallinen oma elämäntarina on. Toinen tavallisuuden kautta identiteetistään kertonut korosti samoin pyrkivänsä ”pitämään hauskaa missä muutkin, mutta kuitenkin ihan selvin päin”(3). Tavallisuuden tarinaa rakennettiin omasta lähtökohdasta, joka kerrottiin hieman erilaiseksi kuin ”toisilla”. Huomionarvoista on toki, että vaikka oma lähtökohta nähdään poikkeavaksi, sen ei kuitenkaan nähdä tekevän tavallisen nuoren identiteettitarinasta mahdotonta kertoa.

Uskonto nousi esiin jollain tavalla jokaisen haastateltavan ensimmäisessä identiteettikertomuksessa. Tähän saattaa olla vaikuttanut se, että nuoret tiesivät haastattelevani heitä juuri uskontonsa jäseninä, jolloin heidän olemisensa haastateltavana oli oikeutettua juuri uskonnollisen jäsenyyden takia. Silti on huomionarvoista, että jokainen haastateltavista nosti sen vielä erikseen verbaalisesti esiin. Ensimmäisissä kertomuksissa oma uskonto kerrottiin eroksi suhteessa toisiin nuoriin tai keskeiseksi vaikuttajaksi omalle identiteetille ja elämälle. Uskonnon kautta kertominen linkittyi osittain vahvasti *toiminnan kautta kertomiseen*. Osa haastateltavista nosti uskonnon esille puhtaasti arkea ja valintoja käytännön tasolla määrittävänä tekijänä: uskontoon kuulumisesta nähtiin seuraavan joitain ajankäyttöön tai elämäntapoihin liittyviä valintoja, kuten sunnuntainen kirkossakäynti. Osa haastateltavista taas kertoi uskonnon osaksi identiteettitarinaansa itsellensä tärkeänä ja identiteettiinsä keskeisesti vaikuttavana tekijänä:

H: Mitä sä aattelet, mitkä on sellasii asioit et ne tekee susta just sut?

N: Mitkä tekee must just mut, mm, mun perhe. Kyllä totta kai, mun perhe on tärkeä mulle ja on muokannu, ja perheen jälkeen varmaan sit tää kirkko on tärkeä osa mun identiteettiä, ja sitä minkälainen mä oon ja haluan olla, ja sitten, niin. Siinä se, varmaan. (4)

Itsellensä keskeisiä identiteetin osa-alueita korostettiin kerronnassa negaatioiden kautta. *Negaation kautta kertomisella* kuvailtiin sellaista toimintaa, joka nähtiin omalle toimintavoille ja arvoille vastakkaisena. Tällaisina esiin tuotiin ”pahismainen”, epäkunnioittava käytös, kuten kiroilu, sekä yökerhoissa juhliminen. Negaation kautta kertomalla vahvistettiin niitä kertomuksia, joita haastateltavat pitivät erityisen tärkeinä itsensä kuvaamisen välineinä. Hall (1999, 13, 251) toteaaakin, että identiteetillä ennen kaikkea torjutaan vieraaksi koettua - identiteetti syntyy aina eron kautta. Negaation kautta kertomalla nuoret kuvasivat itsensä keskivertonuoria kunnollisemmiksi ja omia elämäntapojaan toisten elämäntapoja tervehenkisemmiksi.

Kaikkien haastateltavien ensimmäiset identiteettikertomukset sisälsivät useita kerronnan tapoja. Edellä mainittujen, tämän tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoisten kerrontatapojen lisäksi haastatellut kuvasivat itseään adjektiivein (luonteenpiirteiden kautta kertominen), harrastusten (toiminnan kautta kertominen), paikkakuntien (tilojen kautta kertominen) ja perheensä koon ja merkityksen (sosiaalisten suhteiden kautta kertominen) sekä ikänsä (iän kautta kertominen) kautta. Suurin osa haastateltavista ilmaisi myös kokevan omasta identiteetistä kertomisen jollain tapaa haastavana. Tämän, *epävarmuuden kautta kertomiseksi* nimeämäni identiteettitarinan, tulkitsen keinoksi jättää osan itsestään verbaalisen määrittelyn ulkopuolelle ja todeta, ettei kaikkea, mitä kokee identiteettinsä sisältävän, pysty määrittelemään sanallisesti. Yksi haastateltavista totesi myös suoraan, ettei ole itsekään täysin selvillä siitä, kuka hän on. Näin hän kertoi oman identiteettinsä kehittyväksi ja muuttuvaksi, joksikin, mitä ei tässä hetkessä voi täysin määrittää.

Ensimmäisten identiteettitarinoiden kautta haastateltavat nostivat haastattelijan kuultaviksi sellaisia itseensä ja olemukseensa liittyviä asioita, joiden he kokivat tässä vuorovaikutustilanteessa olevan tärkeitä vastapuolen tietää. Yhden haastateltavan kuvauksessa näkyi pyrkimys kertoa ns. kaikki tärkeä – valikoida identiteettitarinoistaan ne, jotka olivat juuri tässä kohtaamisessa tärkeitä kerrottaviksi. Tässä identiteetin määrittelyssä näkyi piirteitä identiteetistä neuvottelemisesta: haastateltava pyrki saattamaan haastattelijan tietoon keskeisimmät asiat itsestään, jotta tulevassa vuorovaikutuksessa peilaisiin takaisin

mahdollisimman samanlaista käsitystä haastateltavasta, mikä hänellä on itsestään (ks. Swann 1987).

H: Jos mä kysyisin eka että kuka sä oot, ni mitä sä kertoisit?

N: Mitä mä kertoisin, mä oon N, x-vuotias ja, emmä tiedä, mä oon mormoni eli Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen kirkon jäsen. Mitäs vielä, mitä muuta sanoisin, että mä oon ahkera (lajin x harrastaja), se olis ehkä tärkeä. (5)

6.2 ”Mä oisin ihan pulassa ilman kirkkoo” – Kerrottu uskonto ja sen jäsenyys

Uskonto ja identiteetti kerrottiin haastatteluissa vahvasti toisiinsa liittyviksi. Haastatellut nuoret kertoivat oman uskonyhteisön jäsenyyden itsellensä tärkeäksi, ja uskonnon merkittäväksi samaistumisen ja identifioitumisen kohteeksi. Tarkastelen tässä luvussa tarkemmin sitä, millaiseksi oma uskonto ja sen jäsenyyden merkitys itselle kerrotaan. Uskontoon liittyvässä kerronnassa haastateltavat kuvasivat uskonnon roolia elämässään sekä uskonnolle annettuja identiteettiä liittyviä merkityksiä. Koska uskonto oli haastatelluille nuorille keskeinen elämän vaikuttaja, näen uskonnolle annettujen merkitysten tarkastelun olevan olennaista sen ymmärtämiseksi, miten uskonto vaikuttaa haastateltujen nuorten identiteettiin, jäsenyyskokemuksiin ja elämään laajemminkin.

Omasta uskonnosta puhuttaessa nuoret eivät puhuneet omasta paikallisseurakunnastaan, vaan tätä tarkasteltiin erillisenä yksikkönä: ”meidän seurakunta ja kirkko, ne on kaks eri asiaa periaattees”(6). Tulkitsen uskonnon, josta haastateltavien omaa kerrontaa mukailen käytän tässä luvussa käsitettä ”kirkko”, kuvaavan haastateltavien kerronnassa sellaista abstraktia, kuviteltua uskovien yhteisöä, joka heijastaa täydellisesti niitä arvoja ja periaatteita, jotka haastateltavat liittivät uskontoonsa. Uskontoon liittyviä kertomuksia haastatteluissa nousi esiin seitsemän: kertomus kirkosta arkisena tapahtuma- ja faktakirkkona, kertomus kirkosta elämän rikastajana, kertomus kirkosta perheenä, hyvän mormonin kertomus, kertomus kirkosta ihanneminän määrittäjänä, kertomus inhimillisestä yhteisöstä sekä ”yksi asia muiden joukossa” -kertomus.

Kertomus kirkosta arkisena tapahtuma- ja faktakirkkona sisältää kirkkoon liittyvää arkista kerrontaa uskonnollisiin tapahtumiin osallistumisesta sekä kirkon opeista ja muusta uskuntoon liittyvästä asiantiedosta. Tulkitsen faktatason puheen omasta uskonnosta olevan valinta kertoa oma uskonyhteisö käytännöllisenä ja arkisena yhteisönä. Faktatason tarkastelussa uskonto on mahdollista etäännyttää omasta tunnesiteestä yhteisöön ja tarkastella sitä neutraalisti. Tällöin yhteisön merkitys omalle elämälle ei ole kerronnan keskiössä. Kääriäisen ym. (2005, 167–168) mukaan Suomessa uskonto määritellään yleensä yksityisasiaksi, joka ei saisi vaikuttaa elämänpiiriin laajemmin. Yhteiskunnassa, jossa uskonnollisuutta vierastetaan, kertomus kirkosta arkisena tapahtuma- ja faktakirkkona voi olla helppo kertoa, sillä siinä korostuvat uskonnon arkiset ulottuvuudet henkisten ulottuvuuksien sijasta.

Kertomus kirkosta tapahtuma- ja faktakirkkona liittyi kerronnassa usein sellaisiin vuorovaikutustilanteisiin, jossa toiset oppilaat tai opettajat kyselivät tai heillä oli väärää tietoa haastateltavien uskuntoon liittyen. Kertomus sisälsi tiedon korjailua, väärän tiedon ennaltaehkäisyä sekä oman uskonnon vertailua toisiin uskontoihin. Vertailevassa tarkastelussa omasta uskonnosta tuotiin esiin sellaisia piirteitä, joita muilla uskonnoilla ei ole. Vertailu tapahtui pitkälti evankelis-luterilaisen kirkon ja oman kirkon välillä: ”*meil ei oo semmost pyhää kolminaisuusoppiä*” (7). Toisaalta kerronnassa myös usein korostettiin niitä piirteitä, joita omalla ja luterilaisella kirkolla koettiin yhteisiksi. Oma uskonto kerrottiin esimerkiksi kristilliseen perinteeseen kuuluvaksi, toisin kuin yleisesti ajatellaan (ks. Ketola 2008, 21).

Tärkein on, -- tää on Jeesuksen Kristuksen kirkko, ja me uskotaa Jeesuksee. Koska moni ei ehkä ymmärrä sitä et me ollaan ihan kristitty kirkko vaik jotkut ei hyväksy meit kristityiks, mut me pidetään itteemme kristettyinä. (8)

Oman uskonnon samankaltaisuutta suhteessa kristillisiin kirkkoihin korostettiin myös puhuttaessa koulun luterilaisista uskonnontunneista ja muista koulun arkeen kuuluvista kristillisistä elementeistä, kuten jumalanpalveluksista. Tällöin kristillisiin tapahtumiin tai luterilaiseen uskonnonopetukseen osallistuminen kerrottiin positiivisena asiana juuri uskontoja yhdistävien arvojen, joulun viettämisen, sekä Jeesuksen ja Raamatun merkitysten kautta. Tulkitsen kristilliseen perinteeseen kuulumisen korostamisen liittyvän haluun kertoa oma uskonto lähes samanlaiseksi luterilaisuuden kanssa, ja näin korostaa oman uskonnon tavallisuutta.

Kertomus kirkosta elämän rikastajana tuotiin kaikista kirkkoon liittyvistä kertomuksista aktiivisimmin esiin haastatteluissa. Kertomuksessa uskonto kerrottiin lisäarvoksi omaan elämään. Kertomus kuvasi oman uskonnon koettua ainutlaatuisuutta sekä sen positiivisia vaikutuksia omaan elämään. Uskonnon kerrottiin vaikuttaneen positiivisesti omiin elämäntapoihin, arvoihin, ajankäyttöön, itsetuntoon ja itseluottamukseen. Uskonto kerrottiin myös kouluvalintojen ja koulumenestyksen vaikuttajaksi. Esimerkiksi lukioon hakeminen, tärkeiksi koettuihin asioihin panostaminen ja vahvan itsetunnon rakentuminen kerrottiin uskontoon kuulumisen vaikutuksiksi. Kertomuksessa korostui ajatus oman uskonnon ainutlaatuisuudesta:

Mä oon hirveen paljon onnellisempi ku mä oon meidän kirkon jäsen ku et jos mä en olis, ni se tuo mulle pelkkää hyvää. Ja mä, ite koen et muut vois saada sitä samaa siitä, ni sitte, tietty sillon on ihana kertoo muille ihmisille, jos joku ees niist kiinnostuis kirkosta ja vois sit saada sen saman ilon. (9)

Sitaatin haastateltava esitti uskonnosta saamansa ilon olevan sellaista, mitä ei yhteisön ulkopuolelta voi saada. Sitaatista mielenkiintoisen tekee myös se, että haastateltava, joka kertoi olleensa aktiivinen yhteisön jäsen lapsesta saakka, vertasi onnellisuuttaan tilanteeseen, jossa ei olisikaan uskonnon jäsen. Esitetyn vastakkainasettelun voi tulkita perustuvan yksilön arvioon siitä, miltä elämä yhteisön ulkopuolella hänen silmiinsä näyttää:

Et ilman kirkkoa mä voisin olla tuol jossain baarissa joka viikonloppu, -- et niinku mun omat arvot ois ihan, vois olla, ihan erilaiset. Et mä pitäisin mun elämää hirveen paljon köyhempänä ilman kirkkoo. (10)

Kertomuksessa hyvä elämä, moraalinen käytös ja hyvää elämää tukevat arvot kerrottiin uskonnon piiriin kuuluviksi asioiksi. Näiden rinnalla kerrottiin ”tavallisesta nuoruudesta”, josta selkeiden arvojen kerrottiin puuttuvan. Uskonyhteisön ulkopuolista nuoruutta kuvattiin usein puhumalla arvojen epäselkeydestä, kiroilusta ja päihteistä; kaverit ”menee vaan”. Näin kirkon piirissä tapahtuva elämä kerrottiin sisällöllisesti rikkaammaksi kuin elämä kirkon ulkopuolella.

Kertomuksessa kirkosta ihanneminän määrittäjänä kerronnallinen uskonyhteisö nivoutui yhteen ihanteellisen, tavoitellun identiteetin kanssa. Uskonnon kautta kerrottiin, millaisena oma identiteetti halutaan nähdä ja millaiseksi sitä halutaan rakentaa. Kerronnassa korostui uskonnolle annettu vaikutusvalta yksilön arvoihin, valintoihin ja tavoitteisiin.

Kuitenkin tämä vaikutusvalta kerrottiin alisteiseksi omalle päätösvalle, sillä päätös totella uskontoon liittyviä säännöksiä ja arvoja kerrottiin omaksi, itsenäiseksi valinnaksi.

Eihän kirkko pakota sua mitään tekemään, mut mun mielest se on hienoo et kirkko opettaa sulle mikä on oikee ja mikä väärin, ni se on mulle helppo sit valita että mitä mä teen. (11)

Kertomuksessa korostui ajatus uskonnon ja oman identiteetin sisällön yhteenkuuluvuudesta. Oma identiteetti kerrottiin uskonnon tarjoaman identiteetin kaltaiseksi: ”jos joku puhuu jotain kirkosta, ni se puhuu periaattees samalla musta” (12). Kertomuksessa keskeisenä oli myös ajatus uskonnon niin suuresta merkityksestä omalle identiteetille ja elämälle, että tieto uskonnon jäsenyydestä kertoo samalla jotakin laajempaa ja merkittävää yksilöstä ihmisenä. Moni haastateltavista korosti, että uskonnosta tietäminen on yksilön tuntemisen ehto. Näin uskonto kerrottiin yksilöä keskeisellä tavalla määrittäväksi ja selittäväksi tekijäksi.

H: Mitä sä sit aattelet, et jos kukaan teidän koulus ei tietäis et sä oot kirkon jäsen, ni milt se tuntuis?

N: Kyl se ois, tuntuis et, ne ei täysin tunne mua kuitenkaan. Koska uskonto on yks iso asia siin mikä tekee sen mikä mä oon. Arjessaki se on tärkee, ku sunnuntain käyn kirkos ja keskiviikkon seminaarissa ja, mä kuitenkin rukoulenki joka päivä ja. Kyl se ois iso osa musta pois. (13)

Mielenkiintoisesti, samansuuntainen ajatus uskonnosta yksilön identiteetin kertojana liitettiin myös uskontoihin ennakkoluuloisesti suhtautuvien suuhun. Tällainen yksilön tarkasteleminen uskonnon kautta, ”pelkän uskontojutun ajattelu”, kuten yksi haastateltavista asian ilmaisi, koettiin kuitenkin erittäin epätoivottuna. Tulkitsen eron selittyvän sillä, mikä arvo uskonnon jäsenyydelle kahdessa ajatusmallissa annetaan: Haastateltavien omasta näkökulmasta uskonnon jäsenyydestä kertominen välittää samalla tietoa heidän terveistä elämäntavoistaan ja hyvistä arvoistaan. Silloin taas, kun toiset suhtautuvat uskuntoon negatiivisesti, voi tämä yksittäinen tulkinta ohjata tulkintaa koko yksilöstä, jolloin yksilö saatetaan nähdä ainoastaan ryhmänsä jäsenenä, ryhmälle annetun negatiivisen arvon kautta (ks. Liebkind 1998, 107).

Kertomus kirkosta perheenä korosti uskonnon yhteisöllistä ulottuvuutta sekä yhteisön sisäistä samaistumista, jossa korostuivat yhteinen uskonto ja yhteiset elämäntavat. Usea

haastateltava korosti yhteisön piirissä hyvän yhteishengen ja kaikkien huomioon ottamisen olevan arvostettua:

Meidän seurakunta on semmonen, tuntuu siltä et se on aika iso perhe, et sielläki just korostetaan sitä, että se yhteishenki olis hyvä. Ja mä tunnen että mä voin mennä sinne ja kaikki ottaa mut vastaan ihan semmosena ku mä oon. (14)

Uskonyhteisöstä puhuttaessa haastateltavat käyttivät puheessaan usein me-pronominia. Tämä liittyi erityisesti uskonnon arvo- ja elämäntapavalintoihin liittyvään kerrontaan. Me-puheella nuoret kertoivat yhteisölle vahvat yhteiset arvot, elämäntavat ja tavoitteet. Tällaisiksi yhteisön jäseniä yhdistäviksi asioiksi kerrottiin esimerkiksi perheen arvostus, jumalanpalveluksiin osallistuminen, lähetystyön tekeminen eli uskonnosta toisille kertominen, evankeliumin tärkeys, avioliiton ulkopuolisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä pidättyminen sekä nuorena avioituminen. Tulkitsen monikkomuodossa puhumisen kertovan vahvasta samaistumisesta ja kuulumisen kokemuksesta yhteisöön. Yhteisiin periaatteisiin ja ajattelutapoihin sitoutuminen kerrottiin luontaisesti jäsenyyden mukana tulevaksi asiaksi, osaksi uskontoon kuulumista:

Meillä kuuluu et ku me ollaan kirkon jäseniä, ni me käydään sunnuntaisin kirkossa. Se kuuluu meidän siihen arkeen. (15)

Samalla me-puheella voitiin kerronnallisesti etäännyttää omaa toimijuutta tai esittää oma valinta yhteisön kontekstissa. Tätä esiintyi erityisesti puhuttaessa valtaväestöstä poikkeavista elämäntapavalinnoista: ”mul, tai meillä, meil periaattees, mehän ei seurustella ennenku me ollaan kuustoistvuotiaita” (16). Tulkitsen yhteisön kontekstin ja me-puheen toimivan helpompana tapana esittää yleisestä poikkeavia näkemyksiä, sillä tällöin vastuu poikkeavasta valinnasta ei jää yksilön harteille, vaan näyttäytyy yhteisön yhteisenä valintana.

Hyvän mormonin kertomuksessa keskiössä on ajatus kirkon jäsenten tietynlaisesta olemuksesta ja käyttäytymisestä. Nuoret kertoivat uskonyhteisönsä tietynlaisten ihmisten yhteisöksi; yhteisöön kuulumisella kerrottiin olevan suoria yhteyksiä siihen, millainen henkilö on tai millaista elämää hän viettää.

Varmasti meillä on vähemmän alkoholisteja ja tupakkariippuvaisia (nauhrahtaa), teiniraskauksia ja.. tämmösii asioita. Sit meil on enemmän ihmisii,

jotka menee nuorena naimisiin ja ku meil kuitenkin perhe on nii tärkeä, ni meillä ei ihan helpolla erota, ja on tosi paljon vähemmän avioeroperheitä.

(17)

Vaikka hyvää uskonyhteisön jäsentä kuvaavat piirteet käsittivät teemoja kaikilta elämäntavoilta, korostuivat kertomuksessa ennen kaikkea uskonnon oppien noudattamisen sekä avoimesti yhteisön jäsenenä yhteiskunnassa esiintymisen tärkeys. Tärkeiksi esimerkiksi jäsenen määritteiksi luettiin pyrkimys itsensä kehittämiseen niin opiskelun kuin muun tekemisen kautta, rehellisyys itselle ja toisille, kiltteys, pyrkimys esimerkiksi elämään ja toisten hyvään kohteluun, positiivinen suhtautuminen uskuntoon, lähetystyön tekeminen arjessa, rohkeus, aktiivisuus, hyväksyvä ja lempeä asenne toisia ihmisiä kohtaan, toisten palveleminen, auttamishalu sekä itsestään huolehtiminen. Yhteisön jäsenyyteen liitettiin myös kiroilemattomuus, ajankäytännölliset valinnat, parempi itseluottamus, tietynlaiset arvot ja elämäntavat, pyrkimys kehittää itseään jatkuvasti ja tehdä parhaansa sekä kriteerit puolison valintaan. Kertomuksen keskiössä oli pääosin ihannoitu ”toinen” tai abstrakti passiivilla ilmaistu yleistys. Välillä tarinaan samaistuttiin, toisinaan se kerrottiin koko yhteisöä koskevana erilaisten veloitteiden kautta, kuten ”*tietenki hyvä kunto pitää yllä*” (18).

Kerronnassa oma sisäryhmä, uskonyhteisö, heijastui vasten ”muiden” abstraktia ryhmää ja siihen liitettyjä arvoja. Uskonyhteisön jäsenet kerrottiin toisia ystävällisemmiksi, elämäntavoiltaan ”kunnollisemmiksi” ja parempia arvoja noudattavammiksi kuin muut ihmiset. Tällaiset rinnastukset toistuvat kerronnassa:

Kyl must yleensä tuntuu ehkä et kirkon nuoren on erilaisii vähäsen ku ei kirkon. Vaik nyt (nykyisessä koulussa, H), nää mun ystävät, on erityisen hyvin käyttäytyviä, melkein vois luulla meidän kirkon jäseniks. ala- ja yläasteel tietenki se oli vähän erilaista, et silloin huomasi selvästi et onks mun kaveri kirkosta vai ei. (19)

Kyseinen haastateltava liitti uskonnon jäsenyyden ennen kaikkea hyvään, moraaliseen käytökseen ja kertoi uskonyhteisön jäsenten moraalin ja käytöksen ainutlaatuisiksi. Nykyiset ystävät ”erityisen hyvällä käytöksellään” lähes rinnastuvat uskonyhteisön jäseniin, mutta ilman varsinaista jäsenyyttä ja uskuntoon kuuluvien elämäntapaohjeiden noudattamista, yhteisön ulkopuolisten ystävien moraalit jää vaillinaiseksi suhteessa uskonyhteisön jäsenten moraliin.

Tästä kertomuksesta poiketen yksi haastateltavista korosti uskonnon ulkopuolisten ihmistenkin joskus voivan olla samanlaisia kuin oman yhteisön jäsenet. Tällöin tulkitsem kerronnan kuitenkin liittyneen enemmän poikkeavuuden mitätöinnin kertomukseen (ks. luku 7.1), sillä haastateltava halusi ennen kaikkea kertoa uskontoon kuulumattomillakin ihmisillä olevan ”*tosi paljon erilaisia elämäntapoja*” (20), jolloin uskonnon mukainen elämäntapa kerrotaan vain yhdeksi monista vaihtoehdoista.

Vaikka uskonyhteisö kerrottiin haastatteluissa useimmiten lähes täydelliseksi saman mielisten yhteisöksi, *kertomus inhimillisestä yhteisöstä* muistuttaa yhteisön olevan kokoelma tavallisia ihmisiä. Kertomus korostaa, ettei uskonyhteisö ole yhteisönä täysin yhtenäinen, vaan sisältää erilaisia dikotomioita. Kertomuksessa korostui myös yhteisön jäsenten moninaisuus: yhteisön sisällä kerrottiin olevan erilaisia ihmisiä, joista jokaisella on oma suhtautumisensa uskontoon ja oma persoonansa. Jäsenten yksilöllisyyttä kerrottiin esiin ennen kaikkea luonteenpiirteiden kautta, usein saman henkisyyden käsitteen kautta: persoonallisuuserojen takia toisten kanssa tulee paremmin toimeen kuin toisten. Muutama haastateltava kuvasi myös, etteivät kaikki jäsenet noudata kaikkia uskonnon oppeja tai kuvasi joitain jäseniä toisia aktiivisimmiksi. Omaa persoonaa rinnastettiin myös yleistyksen siitä, millaisia toiset yhteisön jäsenet ovat tai millaisia heidän kuuluisi omasta mielestä olla. Osa nuorista kertoi oman tavan kuulua yhteisöön ja noudattaa sen edustamaa elämäntapaa muita jäseniä aktiivisemmaksi. Osa taas kertoi itsensä ns. ”väliluokkaan”, tavalliseen yhteisön jäsenyyteen, johon liittyen osa toisista jäsenistä kerrottiin itseä esimerkillisemmiksi. Kerrontaan omasta jäsenyydestä liittyi harvoin negatiivisia sävyjä tai säröjä. Yksi haastateltavista kuvasi haastattelun loppupuolella kuitenkin tasapainoilevansa usein kaveriporukan elämäntapojen ja uskonnon oppien välillä. Puhetavasta ja kerronnan määrittämisestä ”tunnustamiseksi” on tulkittavissa, että haastateltava koki ristiriitoja lähiympäristönsä sekä uskonnon odotusten välillä, joutuen tasapainoilemaan näiden välillä arjessaan.

N: Mä voin myöntää et se on aika yleistä mulleki, et mä käyn kirkossa ja sen jälkeen mä teen mitä vähän sattuu.

H: Nii et siin tulee, siin on vähän sellasii ristiriittoi?

N: Nii, et se on sillee et pitäs tehdä kaikkee hyvää koko viikon ajan. Sit ku mä käyn koulus ja tuun kotiin ja meen kavereiden kaa ulos se vähän unohtuu silleen viikoks. (21)

”Yksi asia muiden joukossa” -kertomuksella korostettiin, ettei uskonnon jäsenyys ole yhteisön ulkopuolisissa sosiaalisissa suhteissa merkittävä tekijä. Kertomus käsitteli uskonnon jäsenyyden merkitystä ennen kaikkea sosiaalisissa suhteissa sekä suhteessa muihin identiteetin osa-alueisiin. Kertomus ei siis niinkään ole kertomus kirkon jäsenyydestä, vaan sille annetusta merkityksestä identiteetin kokonaisuudessa. Kertomuksella viestittiin uskonnon jäsenyyden olevan osa yksikön identiteetin moninaisuutta. Uskonnon jäsenyyttä tai sille annettuja arvoja ei itsessään mitätöity, vaan ne kerrottiin koko elämän ja kaikkien identiteettisitoumusten kontekstissa. Näin ”yksi asia muiden joukossa” -kertomuksessa korostuvat myös toiset, uskontoon liittymättömät identiteetit. Kertomuksella korostettiin omaan elämään kuuluvan muutakin kuin uskonnollisen yhteisön jäsenyys: harrastuksia, kiinnostuksen kohteita, ihmissuhteita ja niin edelleen.

6.4 Tavallinen, tai melkein – tavallisen nuoren identiteettitarina

Uskonyhteisön jäsenen identiteetin ohella haastatteluissa nousi vahvasti esiin tavallisen nuoren identiteetikertomus. Tavallisen nuoren kertomuksen kertominen ei ole poikkeuksellista; Tolosen (2002, 246) tutkimuksessa nuoret kuvasivat yleisesti elämäänsä tavallisuuden käsitteen kautta. Tavallisuutta voidaan tarkastella myös strategisena valintana, sillä sen avulla voi neutraloida erottumisen tapoja (Tolonen 2002, 246). Nuoren kulttuurissa tavallisuudella näyttää usein olevan suuri rooli: tavalliseksi määrittyvä nähdään hyväksyttävänä ja tavallisuuden kautta rajautuu ulkopuolelle se, mitä ei hyväksytä (Keski-salo (2003, 130).

Haastatellut nuoret kertoivat tavallisen nuoren tarinaa monien kertomusten kautta. Tavallisen nuoren kertomus ei ole yksittäinen, itsenäinen kertomus, vaan yhdistyy useisiin tässä tutkimuksessa esiteltyihin kertomuksiin. Tarkastelen tässä kootusti niitä elementtejä, joilla tavallisen nuoren kertomusta kerrottiin haastatteluissa. Kertomusta kerrottiin ennen kaikkea kolmen kerrontatavan kautta: korostamalla oman elämän tavalliseksi kerrottuja osa-alueita, korostamalla yksilöiden elämäntapojen moninaisuutta sekä korostamalla oman uskonnollisen elämäntavan samankaltaisuutta suhteessa muihin elämäntapoihin.

Oman elämän tavallisten osa-alueiden korostamisen kerrontavassa esiin tuotiin niitä omaan elämään kuuluvia identifikaatiota, jotka kerrottiin tavallisuuden piiriin kuuluviksi.

Tällaisiksi kerrottiin esimerkiksi harrastukset, koulunkäynti, tulevaisuuden suunnitelmat ja läksyjen tekeminen.

Oon ihan tavallinen koulussa käyvä (nuori, H), ja vapaa-ajal teen läksyi ja harrastan. (24)

Tavallisuuden osa-alueiksi omassa elämässä kerrottiin myös omat käyttäytymistavat. Näin oma käytös ja ulkonen olemus kerrottiin tavallisuuden määritteisiin sopiviksi, vaikkakin moni haastateltavista korosti omaa elämäntapaansa keskivertoa ”kunnollisemmaksi”:

Musta tuntuu, et ne aattelee et me ollaan ihan normaaleja, mut et me ollaan aika silleen kunnollisia. Et me ei olla niitä jotka hilluu baarissa koko ajan ja tälle näin (23)

Tavallisuutta kerrottiin myös ulkonäön kautta: koska uskonnollisen yhteisön jäsenyys ei näy ulospäin, ulkoinen tavallisuus kerrottiin helpoksi saavuttaa. Yksi haastateltavista totesikin, että koulussa harvoin kukaan olettaa hänen olevan mormoni, sillä hän ”näyttää ihan tavalliselt nuorelt” (24). Naispuoliset haastateltavat tosin mainitsivat tiettyjen, uskontoon liittyvien pukeutumissääntöjen mahdollisesti rikkovan ulkoisen tavallisuuden kaavaa. Tällainen tilanne oli esimerkiksi vanhojentanssimekon valinta, sillä olkapäiden peittämistä pidetään suotavana. Arjessa ulkoinen olemus harvoin silti heilläkään kerrottiin tavallisen nuoren tarinaa rikkovaksi, sillä toisten kerrottiin harvoin kiinnostavan huomiota siihen, ”jos ei käytä niitä minihortseja tai minihameita” (25).

Osana kertomusta tavallisuutta kerrottiin myös epätäydellisyyden kautta. Yksi haastateltava kuvasi uskontoonsa kuuluvien nuorten olevan tavallisia nuoria, sillä ”meilki tulee riitoja”, ”eikä mekään olla kaikest samaa mieltä, niinku kaikki nuoret”(26). Tulkitsen tämän kuvaavan halua rikkoa monesti ”uskoville” oletettua täydellisyyttä ja halua korostaa omaa inhimillisyyttä – inhimillisen yhteisön kertomuksen suuntaisesti (ks. luku 6.2).

Toinen tavallisuuden kerrontatapa korosti moninaisuuteen kuuluvaa yksilöllisyyttä – ja tätä kautta yksilöllisten valintojen tavallisuutta. Omat, toisista eroavat elämäntavat kerrottiin ”omaksi jutuksi”, joita kaikilla on. Tällöin korostettiin tavallisen nuoren tarinaan mahtuvan yhden poikkeavan outoksi määrittyvän asian, ilman että se haastaa identiteetin kokonaisuuden tavallisuutta.

Kaikillahan nuorilla on omat asiat mitä ne tykkää tehdä, Mut kyl mä ainakin koen et mä oon ihan tavallinen. (27)

Kerrottaessa tavallisuutta korostaen oman uskonnon tavallisuutta, kertomuksen keskiössä oli oman elämäntavan ja maailmankatsomuksen arkisuuden korostaminen. Kerrontavassa korostui ajatus oman uskonnon sekä siihen liittyvien arvo- ja elämäntapavalintojen normaaliudesta. Lisäksi korostettiin oman elämäntavan samankaltaisuutta muiden elämäntapojen kanssa. Tällöin oman elämäntavan kerrottiin poikkeavan valtaväestön elämäntavasta vain hieman. Seuraavan sitaatin haastateltava argumentoi elämäntapansa tavallisuuden puolesta korostamalla uskontoon liittyvien elämäntapojen olevan mahdollisia myös ilman uskonnon kontekstia:

Jotku on ihan samanlaisii ku mormonit, on jotain ihan samoja asioita, tekee samal taval asiat, ja just ei tykkää juoda tai polttaa ja ihan samanlaisii arvoit mut sit ei vaan kuulu kirkkoon välillä. (28)

Kertomuksessa korostui myös elämäntapojen moninaisuus: oma elämäntapa kerrottiin yhdeksi monista ja näin erilaisten elämäntapojen kirjossa samalle viivalle toisenlaisten elämäntapojen kanssa.

H: Mitä sä aattelet et voiks, voiks olla samaan aikaan hyvä mormoni ja ihan tavallinen nuori?

N: No riippuu miten sen tavallisen nuoren määrittää (molemmat nauraa). Kyl mä ajattelen kaikist tavallisina, ettei oo mitään kauheen ihmeellisii et, kylhän ei-kirkon jäsenilläkin on tosi paljon erilaisia elämäntapoja. (29)

Omien elämäntapavalintojen tavallisuutta korostettiin myös historiallisella näkökulmalla, kertomalla esimerkiksi esiaviollisista suhteista pidättäytymisen olleen aikaisemmin hyvin tavallista. Oman uskonnon elämäntapaohjeiden kerrottiin myös vastaavan pitkälti luterilaisen uskonnon arvoja, jolloin oma uskonto ei ole ”mikään superihmeellinen”. Sama korostui myös haastatteluissa puhuttaessa omaan uskontoon liittyvistä ennakkoluuloista. Tällöin uskontoon kohdistetut ennakkoluulot kerrottiin oudoiksi ja poikkeaviksi, mutta itse uskonto tavalliseksi.

Sit ku jotku saa tietää et mä oon kirkon jäsen, ne on sillee ’aijaa, eiks se oo se moniavioinen kirkko. ’Eiii’, sit se on sillee et ’aijaa no hyvä’. (naurua)

'Et oo mikää outo tyyppi' (naurua) ja sit mä aina vaa nauran, 'joo ei oo, et ihan normaali vaan' (30)

Haastatteluissa tavallisuutta ja erilaisuuden mitätöintiä rakennettiin omasta näkökulmasta käsin. Haastatellut nuoret kertoivat tavallisiksi sellaiset elämän osa-alueet, jotka heidän elämäänsä kuuluivat, sulkien tarinan ulkopuolelle sellaiset tavat ja asenteet, joita heidän omassa elämässään ei ole. Osin kerronnassa oli kyse tavallisuuden käsitteen laajentaminen koskemaan lähes kaikkia elämäntyylejä: yksi haastateltava totesi, että *"kyllähän kaikki on aika normaaleja"* (31). Tällöin tavallisuuden käsitteen sisälle kerrottiin tilaa monenlaisille valinnoille – niin omille kuin toistenkin. Hetkittäin tavallisuudesta puhuttiin myös määritteenä, jonka sisään oma elämäntapa ei täysin mahdu. *"Tavallisista nuorista"* puhumalla viitattiin tällöin omista elämäntavoista poikkeaviin elämäntapoihin, kuten alkoholin käyttöön. Yksi haastateltavista esimerkiksi nosti päihteiden käytön siinä määrin tavallisen nuoren tarinaan kuuluvaksi, että poikkeavat elämäntavat haastavat tai tekevät jopa mahdolliseksi sen, että toisten silmissä määrittyisi tavalliseksi nuoreksi.

H: Voiks sun mielest.. olla samaan aikaan hyvä mormoni ja ihan tavallinen nuori?

N: Toi on, toi on tosi iso kysymys meidän kirkos. (--) Joskus tuli telkkarist jopa dokumentti siitä, et Amerikas on tosi paljo sellasii nuorii, jotka esimerkiksi viikol saattaa polttaa tupakkaa ja tollasta, ja sit ne menee sunnuntaina kirkkoon ihan normaalisti, ja esittää et ne ei muka polttais tai tolleen. Se on tosi yleistä monelle. (32)

Tavallisen nuoren tarina kerrottiin haastatteluissa useimmiten mahdolliseksi saavuttaa. Kuitenkin tavallisuuden määritteistä aktiivisesti neuvoteltiin. Tulkitsen tämän johtuvan epävarmuudeksi siitä, mahtuuko oma vähemmistöuskonnon jäsenyys toisten silmissä tavallisen nuoren tarinaan. Kysyessäni, voiko samaan aikaan olla tavallinen nuori ja *"hyvä mormoni"*, yksi haastateltavista vastasi tämän riippuvan siitä, miten tavallisuus määritetään. Vaikka nuoret itse usein korostivat tavallisuuttaan, tavallisen nuoren tarinaa kerrottiin monesti varoen, käyttäen käsitteitä *"muuten tavallinen"* tai *tavallinen, mutta"*. Varovaisuus voi liittyä myös haluun välttää tilanteita, joissa oma tulkinta oman identiteetin sisällöstä torjuttaisiin, sillä vastapuolen hyväksyttämyys omalle tulkinnalle omasta identiteetistä voidaan kokea oman identiteetin haastamisena (ks. Liebkind 1998, 109).

7 IDENTITEETTI- JA JÄSENYYSNEUVOTTELUT: YHTEYTTÄ, EROJA JA TAKTIKOINTIA KOULUN KONTEKSTISSA

Tässä luvussa vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni esittelemällä jäsenyyksiin sekä identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluihin liittyvää kerrontaa. Tarkastelen ensin, millaisia erilaisuuden ja samanlaisuuteen liittyviä kertomuksia aineistosta nousi. Tämän jälkeen esittelen identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluihin sekä neuvottelustrategioihin liittyvää kerrontaa. Lopuksi käsittelen koulun roolia identiteettien ja jäsenyyksien muodostumisen ja neuvottelemisen näyttämönä. Kaikki luvussa esittelemäni tulokset eivät ole jäsenetty kertomusten muotoon, vaan identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluja sekä koulua käsittelevissä osuuksissa kuvaan aihepiirin kerrontaa laajemmin ilman kertomusten kehikkoa.

7.1 Samanlainen, erilainen – kertomuksia jäsenyyksistä, rajanvedoista ja yhteenkuuluvuudesta

Nuoret tarkastelivat oman vähemmistöskontonsa jäsenyyden vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiinsa, identiteettinsä ja identiteettien ja jäsenyyksien neuvotteluun usean eri kerrontatavan kautta. Tarkastelen tässä alaluvussa erilaisuuteen, tavallisuuteen ja samanlaisuuteen liittyvää kerrontaa. Honkasalon (2003, 172) mukaan arjen vuorovaikutuksessa jäsenyyksiä rakennetaan ennen kaikkea samaistumista ja erottumista kuvaavien määritteiden kautta. Aineistossa erilaisuudesta, samanlaisuudesta ja jäsenyyksistä kerrottiin viiden eri kertomuksen kautta. Nimesin kertomukset seuraavasti: erilaisuuden positiivinen kertomus, erilaisuuden neutraloimisen kertomus, poikkeavuuden sisäistetty kertomus ja sen haastaminen, erilaisuus samanlaisuutena ja yksilöllisyytenä sekä kerronnallinen samanlaisuus. Keskeisenä kertomuksissa näyttäytyi halu itse määritellä se, miten vähemmistöskontoon liittyvä erilaisuus tulkitaan ja mikä painoarvo sille annetaan. Erilaisuuden ja samanlaisuuden kertomukset kuvaavat itsessään jo identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluissa käytettäviä neuvottelukeinoja, sillä ne sisälsivät paljon argumentaatiokeinoja oman identiteetin positiivisen ja moninaisen tulkinnan puolesta (ks. Liebkind 1998, 108). Erilaisuuden ja samanlaisuuden kertomuksilla argumentoitiin sen puolesta, ettei vähemmistöskontton tuoma erilaisuus tee poikkeavaksi, vaan on yksi yksilön individualistisista

valinnoista, arkinen pikkujuttu. Näin erilaisuus voi myös yhdistää, sillä toisillakin on elämässään uskontoa vastaavia omia, toisista eriäviä identiteettisitoumuksia.

Alapuolella näkyvä kaavio (kaavio 2) kuvaa aineistosta esiin nostamiani erilaisuuden ja samanlaisuuden kertomuksia. Kertomukset ovat sijoitettuna kehälle, joka kuvaa niiden yhteyttä jäsenyyksiin ja niistä neuvottelemiseen: samaistumisen ja erottumisen kertomuksilla luodaan ryhmiä ja rajoja, ja ne myös kuvaavat vahvasti sitä, mitä jäsenyyksiä yksilö kokee itsellensä mahdollisiksi. Yhtenevä kehä kuvaa myös sitä, kuinka kertomukset täydentävät toisiaan ja linkittyvät yhteen: jokaisen haastateltavan kerronnassa ilmeni piirteitä useasta kertomuksesta. Vaikka kertomukset ovat erillisiä, ne muodostavat yhdessä sen kokonaisuuden, jolla jäsenyyksien, erottumisen ja samaistumisen kokemuksia kerrotaan.

Kaavio 2. Samanlaisuuden ja erilaisuuden kertomukset

Poikkeavuuden sisäistetty kertomus esittää vähemmistöuskonnon ehdoitta johtavan tietynlaiseen erottumiseen, erilaisuuteen ja poikkeavuuteen. Tässä poikkeavuus on käsitteenä erilaisuutta kuvaavampi, sillä kertomuksessa puhuttiin juuri tietynlaisesta, negatiiviseksi määrittyvästä erilaisuudesta. Tällainen kerronta oli vahvasti yhteydessä puheeseen toisten näkemyksistä omasta uskonnosta, sillä omasta näkökulmasta kerrottuna vähemmistöuskonnon jäsenyys ei saanut negatiivisia sävyjä.

No.. jos tulee uskonto puheeks ja sit ne alkaa puhuu sillee kauheen negatiivisesti. Sit on vähän sillee et no, haluuks mä ees kertoo, kaikki rupee sit ajattelee heti et no kuka toi on ja miks se on tääl ja sillee. (33)

Kertomuksen taustalla välkkyä ajatus, jonka mukaan uskontoon kuulumisesta kertomalla voi määrittää toisten silmissä poikkeavaksi. Yksi haastateltavista kertoi toivovansa, että uskontoon liittyvistä asioista keskusteleminen tapahtuisi aina kahden kesken, sillä ison kaveriporukan kuullessa ”*ne ajattelis et se ois tosi outo juttu tai silleen*” (34). Kertomuksessa korostuu ajatus siitä, että negatiivisesti uskuntoihin suhtautuvat henkilöt voivat uskonnosta kuullessaan tulkita koko yksilön persoonan uskonnon kautta. Liebkindin (1998, 107) mukaan ihmisillä onkin erityisesti vähemmistöjen kohdalla tavallista määrittää koko yksilö ryhmälle antamansa arvion perusteella. Tällöin vähemmistöstatukselle annettu negatiivinen arvo määrittyy sellaiseksi elämän osa-alueeksi, joka rajaa yksilön koko persoonan tavallisuuden ulkopuolelle. Suurpää (2002b, 88) kuvaa vieraisissa ryhmissä esiintyvää erilaisuutta usein tulkittavan itse valitun yksilöllisyyden sijaan sitovaksi ja muuttomattomaksi, koko elämään vaikuttavaksi. Poikkeavuuden sisäistetty kertomus haastettiin haastatteluissa aktiivisesti, mutta se kaikui kuitenkin taustavaikuttajana nuorten ajattelussa erityisesti uskonnosta kertomista tai esillä pitämistä koskevissa valintatilanteissa.

H: Mitä sä aattelet, et jos kaikki tietäis teidän koulus et sä oot mormoni, ni millast se ois?

N: No.. ei se haittaa. Mut mä en haluu myöskää et ne, ketkä ajattelee tosi negatiivisesti kirkosta, et jos ne tietäis. Koska jos niillä on sellanen kuva et se on tosi negatiivinen juttu ja mä en tunne niitä hyvin, ni sit se vois olla vähän rankkaa. Koska sitten ne ehkä alkais levittää jotain huhuja. (35)

Sitaatissa haastateltava kuvasi tärkeäksi sen, että hän huomioi toisten mahdollisesti negatiiviset mielipiteet pohtiessaan, kenelle omasta uskonnosta kertoo. Negatiivinen suhtautuminen, ennakkoluulot ja poikkeavaksi leimautuminen kerrottiin mahdollisiksi erityisesti silloin, kun kyse oli tuntemattomista henkilöistä. Haastatteluissa kuitenkin aktiivisesti haastettiin poikkeavuuden sisäistetty kertomus. Yksi haastateltavista esitti haastattelun alussa yleisesti ajateltavan, että ”*mormonit on hirveen erilaisia ku muut*” (36). Myöhemmin haastattelussa nuori totesi:

Kun tää haastattelu on vähän menny, mä oon ehkä ymmärtäny sen että ei me kirkon jäsenet olla nii paljo erilaisii muista ihmisistä. Et ku mieltii, mulki on mun (kirkon ulkopuolisten, H) kavereitten kaa nii paljo yhteistä. (37)

Lainauksessa kaikuu ajatus siitä, että toiset voivat tulkita uskonnon tekevän yksilöstä poikkeavan. Tulkitsen haastateltavan sisäistäneen ajatuksen uskonnollisuuden poikkeavuudesta, jolloin se mahdollisesti vaikuttaa myös hänen ajattelunsa taustalla. Edellisessä lainauksessa (37) haastateltava kuitenkin kertoo oivaltaneensa olevansa ystäviensä kanssa hyvin samanlainen, joka kumoaa ajatuksen merkittävästä erilaisuudesta. Tässä haastateltava vertasi itseään ystäviinsä, joiden elämäntapoja ja arvoja hän kuvasi haastattelussa samansuuntaisiksi omiensa kanssa. Oletan sen, mitä ryhmää vasten omaa elämäntapaa ja maailmankatsomusta peilataan, olevan merkittävää erilaisuuden ja samanlaisuuden kokemusten syntymiselle. Vaikka tutkimuksen kontekstina toimivaan uskontoryhmään kuuluvat nuoret kokevat poikkeavansa tietynlaisista nuorisoryhmistä, myös uskon yhteisön ulkopuolella on nuoria, joihin heidän on helppoa samaistua.

Poikkeavuuden sisäistetyt kertomuksen rinnalla haastatteluissa kerrottiin aktiivisesti *erilaisuuden neutraloimisen kertomusta*. Kertomuksessa toisaalta kiistettiin negatiivisesti määrittyvä erilaisuus, poikkeavuus, ja toisaalta neuvoteltiin siitä, mikä merkitys omalle vähemmistöuskonnon jäsenyydelle annetaan. Kertomuksessa pyrittiin esittämään oma uskontoon liittyvä erilaisuus koko identiteetin tai tavallisen nuoren kertomuksen kannalta merkityksettömänä ja neutraalina. Kertomuksessa uskonnon kautta erottumista itsessään ei siis kielletty, vaan kertomuksella neuvoteltiin eroavuudelle annetusta merkityksestä. Erilaisuuden neutraloimisen kertomuksessa omaan uskontoon liittyvä negatiivinen erottuminen pyrittiin siis mitätöimään ja samalla esitettiin oman maailmankatsomuksen valinta samanarvoisena muiden yksilöllisten, arkeen ja arvoihin liittyvien valintojen kanssa. Yksi haastateltavista tarkasteli uskonnon jäsenyydestä koulukavereille kertomista seuraavasti:

Koulukavereille mä oon tuonu sen (kirkon jäsenyyden, H) normaalina asiana. Ain jos niillä on kysyttävää ni ne kysyy. Niin ei se niillekään oo mikää iso juttu. Kylhän ne sit tietää, et mua on turha pyytää mukaan baariin tai näin. Mutta kyl ne suhtautuu muhun ihan normaalisti koska mä oon ihan normaali ihminen (naurahtaa). (38)

Sitaatissa haastateltava korosti kertoneensa koulukavereilleen uskonnostaan tavallisena asiana, josta voi keskustella ja joka ei ole arjessa tai sosiaalisissa suhteissa merkittävä tekijä. Erilaisuuden neutraloimisen kertomuksessa kielletään yleinen, koko persoonan käsittelevä erilaisuus, rajaten uskontoon liittyvä erilaisuus vain tiettyjä elämäntapa- tai näkemysvalintoja koskevaksi – kuten yllä olevassa sitaatissa alkoholin käyttöä tai baareissa käymistä. Kertomuksessa uskonnon jäsenyys kerrottiin yhdeksi osaksi muuten tavalliseksi määrittyvää elämää, jolloin kokonaisuus mitätöi mahdollisen uskontoon liittyvän poikkeavuuden. Erilaisuuden neutraloimisen kertomuksessa korostettiin oman elämän tavalliseksi kerrottuja osa-alueita: harrastuksia, koulunkäyntiä, ajanviettotapoja. Yksi haastateltavista kertoi tilanteesta, jossa hänen ystävänsä, jolle haastateltava ei vielä ollut kertonut uskonnostaan, oli alkanut kummastellen puhua haastateltavan uskonnosta. Tällöin haastateltava oli kertonut olevansa uskonnon jäsen. Kun kysyin, miten ystävä reagoi tietoon, haastateltava totesi ystävän ottaneen uutisen positiivisesti, koska ”*kyllähän se tunsit mut, se ties että en mä oo sellanen outo tai sillee (naurua)*” (39). Uskonto kerrottiin näin mahdollisesti poikkeavuuteen johtavaksi, mutta kuten sitaatissa todetaan, henkilökohtainen vuorovaikutussuhde tekee poikkeavaksi leimautumisesta lähes mahdotonta.

Kuten luvussa 6.2 esitelty kertomus kirkosta elämän rikastajana kuvasi, haastatteluissa uskonnon kerrottiin tuovan elämään vain positiivisia asioita. Uskonnon kerrottiin tuovan esimerkiksi itsevarmuutta, koulumenestystä, hyviä elämäntapoja ja ainutlaatuista iloa. Samansuuntaisesti haastatellut nuoret toivat erilaisuutta ja samanlaisuutta käsittelevässä kerronnassaan esiin omaan uskontoon liitetyn erilaisuuden positiivisena asiana. Tällainen kerronta, jota kutsun *erilaisuuden positiiviseksi kertomukseksi*, keskittyi ennen kaikkea vähemmistöuskonnon jäsenyyden hyvää tuoviin vaikutuksiin. Halusin nostaa erilaisuuden positiivisen kertomuksen itsenäiseksi kertomukseksi kertomuksen kirkosta elämän rikastajana rinnalle, korostaakseni niitä uskontoon liitettyjä ainutlaatuisen hyvän puhetaapoja, jotka suhteutuivat erilaisuudesta ja sille annetusta arvosta neuvottelemiseen. Kertomuksessa haastettiin ulkopuolelta uskonnolle annetut negatiiviset tulkinnat ja korostettiin uskonnon yksin positiivista antia elämälle. Nuoret myös korostivat kokevansa itse sellaiset elämän osa-alueet, jotka ulkopuolisten silmiin saattoivat vaikuttaa ikäviltä, positiivisesti. Tämä koettiin myös turhauttavana:

Ni kyl se (ikävä puhe kirkosta, H) tuntuu kamalalta koska, kuitenkin mä nään niin paljo hyvää mun kirkos ja mitä se tuo mun elämää ni harmittaa et muut ei voi nähä sitä. (40)

Nuorten omasta näkökulmasta se erilaisuus, joka omaan vähemmistöuskonnon jäsenyyteen liitettiin, oli positiivinen asia. Haastateltavat nuoret kertoivat omat arvonsa ja elämäntapansa hyvään elämään johtaviksi hyviksi arvoiksi. Myös uskonyhteisö, paikallis seurakunnat ja niiden piirissä tapahtuva vuorovaikutus sekä uskontoon liittyvät tapahtumat kerrottiin lisäarvoiksi omaan elämään. Tulkitsen kirkon positiivisten puolien korostamisen olevan keino tukea ulkopuolisten positiivista tulkintaa kirkon jäsenyydestä negatiivisen tulkinnan sijasta.

Haastatteluissa kerrottiin myös *kertomusta erilaisuudesta samanlaisuutena ja yksilöllisyytenä*. Tämä kertomus viittaa kerrontatapaan, jossa tietynlainen erilaisuus ja individualistisuus kerrotaan kaikille kuuluvaksi, tavallisuuden sisään mahtuvaksi asiaksi. Tällöin samanlaisuus, tavallisuus tai yhteenkuuluvuus voidaan kertoa erilaisuuden kautta: koska olemme kaikki erilaisia, olemme samanlaisia. Haastatellut nuoret kertoivat vähemmistöuskonnon jäsenyytensä yksilölliseksi mielenkiinnon kohteeksi, omaksi valinnaksi, jollaisia jokaisella on:

Kyl se (kirkon jäsenyys, H) on sillee luonnollinen asia mulle, mistä mun on helppo kertoa, niinku jolleki muulle voi olla joku, joku harrastus tai joku tällänen. (41)

Kerrontatavassa korostui arvojen, elämäntapojen ja ajanviettotapojen moninaisuus: muillakin on paljon erilaisia elämäntapoja ja harrastuksia. Tällöin oma uskonnollinen vakauus ja tästä seuraava elämäntapa sijoitettiin osaksi suurta moninaisuutta, jossa yksittäiset kuulumisen kokemukset tai merkityksenannot muuttuvat mitättömiksi. Moninaisuuden kontekstissa oma uskonnollinen jäsenyys kerrottiin ”omaksi jutuksi”, joita kaikilla toisillakin on, ja näin kokonaisen henkilön määrittelyssä merkityksettömäksi.

Mut kuitenkin se on vaa yks asia mun elämässä, et muil on sit jotain muita, outoi juttui. (42)

Suurpään (2002a, 39) mukaan sellaisessa vakiintuneessa ryhmässä, jonka jäsenet luottavat toisiinsa, erilaisuus voi helpoiten määrittyä ainutlaatuisuudeksi ja yksilön lisäarvoksi. Vieraista ryhmistä puhuttaessa erilaisuus määritellään taas helposti kahlitsevaksi, koko yksilöön vaikuttavaksi poikkeavuudeksi. Onkin olettavaa, että kertomus erilaisuudesta samanlaisuutena ja yksilöllisyytenä on voimakkaampi neuvottelukeino sisäryhmän kontekstissa tapahtuvissa jäsenyysneuvotteluissa kuin tuntemattomien kesken.

Erilaisuutta käsittelevien kertomuksen lisäksi haastateltavat kertoivat paljon *samanlaisuuden kertomuksia*. Samanlaisuuden kertomuksilla myös aktiivisesti mitätöitiin erilaisuuden kertomuksia, korostaen yhdistävien tekijöiden voimaa yli erilaisuuksien. Esimerkiksi ystävyysuhteista puhuttaessa toveruus, saman henkisyys ja yhteiset intressit kerrottiin erottavia tekijöitä tärkeämmäksi. Samanlaisuuden kertomuksia kerrottiin kolmella eri tasolla: samanlaisuus uskonyhteisön sisällä, samanlaisuus ystäviin yleensä ja samanlaisuus uskonyhteisön ulkopuolisiin ystäviin. Uskonyhteisön sisällä samanlaisuutta kerrottiin ennen kaikkea arvojen ja elämäntapojen kautta. Saman uskonnon omaavien nuorten kanssa kerrottiin useimmiten olevan ”*helpompi samaistuu kaikkeen, ku, niil on samat arvot*”. (43) Kuitenkin se, kerrottiinko yhtenevien arvojen ja elämäntapojen vaikuttavan koettuun ystävyysuhteiden syvyyteen, vaihteli. Osa haastateltavista koki itsestään selväksi, että yhteiset arvot ja tavoitteet tekevät uskonyhteisön piiriin kuuluvat ystävät muita ystäviä läheisimmiksi. Osa haastateltavista taas korosti ystävien kesken yhdistäviä asioita löytyvän yhtä lailla uskonnollisen yhteisön sisällä kuin ulkopuolellakin, eikä nähnyt uskonnon vaikuttavan ystävyysuhteiden merkityksellisyyteen.

Yhteiset tai samankaltaiset tavoitteet ja arvot kerrottiin samanlaisuuden kokemuksia tuottavaksi tekijäksi myös monissa uskonyhteisön ulkopuolisissa ystävyysuhteissa. Tällöin kerronnassa tuotiin mielenkiintoisesti esiin sellaiset piirteet uskonnon ulkopuolisista ystäväistä, jotka olivat lähellä uskonnon edustamaa elämäntapaa: kunnollisuus, päihitteettömyys, sekä pitkän aikavälin tavoitteet, kuten perhe ja koulutus.

Mut ei mun ei-kirkon jäsenetkää juo oikeesti kauheesti et, ehkä joskus..Tosi monet ei ees polta (nauraa) et ne on ihan sillee et ei ei ei. (44)

Toisaalta moni haastateltava kertoi ystävyysuhteista, joissa näitä arvoja ei jaettu: tällöin saman henkisyyden kerrottiin muodostuvan yhteisistä intresseistä, jaetuista kouluvuosista tai käytännössä ihan mistä vain, huumorintajusta harrastuksiin. Samanlaisuutta yleisellä tasolla tarkastellessa samanlaisuuden kokemusten kerrottiinkin syntyvän ennen kaikkea elämänasenteen, luonteenpiirteiden ja yhteisten intressien varaan. Esimerkiksi huumorintaju, yhteinen harrastus, sama sosiaalisuuden taso, rehellisyys ja samoista asioista innostuminen kerrottiin yhteyttä synnyttäväksi tekijöiksi. Yhteyden synnyttyä yksittäistä asiaa, kuten arvomaailmaa, ei kerrottu merkittäväksi vaikuttajaksi:

Ne on vähän erilaisia ku mä, tai ne on periaattees tosi samanlaisia, mut sit toisaalt, niil on erilaiset strandardit ja mitä ne ajattelee elämästä. (45)

Samanlaisuuden tarinat kertovat samalla myös erilaisuudesta, sillä ne usein asettuvat rajoiksi erilaisille yhteisöille. Esimerkiksi uskonyhteisön sisällä yhteiset arvot ja päämäärät olivat suurin samanlaisuuden kokemusta luova tekijä. Tällöin tämän samanlaisuuden sisälle pääsee vain sitoutumalla tietynlaisten arvojen noudattamiseen. Yksi haastateltavista kuvasikin, että vaikka kaikki yhteisön jäsenet eivät noudata uskonnon oppeja, hänen läheisiksi kuvaamistaan, uskonyhteisöön kuuluvista ystävistään kaikki noudattavat näitä oppeja. Toisaalta moni haastateltavista vietti koulussa aikaa muihin uskontokuntiin kuulvien, uskontonsa tärkeäksi kokevien nuorten kanssa. Tällöin yhteys kerrottiin löytyvän yhteisistä arvoista ja elämäntavoista, sekä kuten yksi haastateltavista kuvasi:

Ehkä jos se ihminen uskoo johonkin, ei sen tarvi olla sama asia, mutta jos se uskoo johonki jumalaa tai sillee. Ni sitte mä tunnen et se.. Mul on yks kaveri, joka on muslimi, ja mä tunnen et me ollaan tosi samanlaisii ja meil on tosi paljon yhteist. (46)

7.2 ” Jos mä kerron sen vitsinä, ne ottaa sen tosi helposti” - kertomuksia identiteettien ja jäsenyyksien neuvottelemisesta

Identiteettien ja jäsenyyksien neuvottelu kulki haastatteluissa esiin nousseissa kertomuksissa käsi kädessä: neuvotellut, ansaitut ja kielletyt identiteetit mahdollistivat tiettyjä jäsenyyksiä - tai jättivät nuoret näiden jäsenyyksien ulkopuolelle. Samoin neuvotellut jäsenyydet mahdollistivat tiettyjä identiteettejä. Tarkastelenkin tässä identiteettien ja jäsenyyksien neuvottelemista limittäisenä, yhtenäisenä ilmiönä.

Identiteettineuvotteluissa yksilöt käyttävät erilaisia strategioita, joilla he pyrkivät vahvistamaan toisten tulkintaa omasta identiteetistään sellaisena kuin he haluavat sen toisille kertoa (Liebkind 1992, 165, Swann 1987, 1047). Tavallisuudesta ja erilaisuudesta keskusteltaessa nuoret toivat haastatteluissa esiin erityisesti sellaisia tilanteita, joissa omasta uskonnosta kerrotaan toiselle ensimmäistä kertaa, sekä näihin tilanteisiin liittyviä neuvottelustrategioita. Nämä tilanteet kerrottiin merkityksellisiksi sille, miten toisten käsitys itsestä muuttui tai pysyi samana hänen saadessaan tietää kertojan uskonnosta. Kertomistilanteiden keskeisyyden vuoksi käsittelen tässä luvussa ennen kaikkea uskonnosta kerto-

misen tilanteisiin liittyviä neuvottelustrategioita. Näiden lisäksi identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluissa korostuivat myös muut tilanteet, joissa uskonnosta tai omista elämäntavoista ja arvoista keskusteltiin. Haastateltavat kertoivat tärkeiksi neuvottelukeinoiksi ne omat puhettavat ja asenteet, joilla omasta elämäntavasta ja maailmankatsomuksesta toisille viestittiin. Esimerkiksi alkoholin käyttämättömyys kerrottiin olevan helpompaa kertoa, kun ”mä oon siitä ihan sillee et se on ihan normaali mulle” (47).

Identiteettineuvotteluissa neuvotellaan sekä identiteetin sisällöstä että sen sisällön arvosta (Liebkind 1992, 163–164). Liebkindin (1998, 106–108) mukaan neuvotteluissa korostuvat usein myös ryhmäjäsenyydet; erityisesti käsitys vähemmistöryhmän jäsenestä voi määräytyä sen perusteella, mikä neuvottelun vastapuolen näkemys kyseisestä vähemmistöryhmästä on. Kerrontatapojen, -ajankohdan ja -tilanteen valinnalla ja muilla neuvottelustrategioilla pyrittiin ylläpitämään tavallisen nuoren identiteettiä sekä jäsenyyttä tavallisessa nuoruudessa. Strategioiden huolellisella valinnalla haluttiin välttää leimautuminen erilaiseksi, poikkeavaksi. Poikkeavaksi leimautuminen kerrottiin mahdolliseksi uhkaksi, josta monella oli myös kokemusta.

No mitä mä oon yleensä jutellu muitten nuorten kaa, ni se voi olla vähän pelottavaa. Koska kuitenkin, sut nähdään erilaisen, ku sul on jotain arvoja, mitkä ihmiset voi nähdä vanhoillisina ja kaikkee. (48)

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon nuorten kuulumisen uskontoonsa ei useimmiten ole mitenkään havaittavissa yksilön ulkonäöstä tai arkisista käytäytymistavoista koulussa. Haastatellut nuoret kertoivat haluavansa itse pystyä päättämään ja kontrolloimaan sitä, kuka tietää heidän kuulumisestaan uskontoonsa. Pystyessään itse päättämään, kelle ja milloin kertovat uskonyhteisön jäsenyydestään, pysyi nuorilla tunne kontrollista sen suhteen, kohtaavatko he negatiivista kohtelua vähemmistöuskonnon jäsenyytensä takia – ja jos kohtaavat, kenen taholta, missä ja milloin. Kuten Kuusisto (2010, 780) toteaa, sekä valtaväestöön että uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvat nuoret voivat myös yksityistää uskontoa koskevat identiteetti- ja jäsenyysneuvottelunsa jättämättä kertomatta vähemmistöuskonnon jäsenyydestään toisille. Vaikka uusien ihmisten tai kaukaisempien tuttujen kohdalla tätä pidettiin hyvänä ratkaisuna, haastatellut nuoret eivät kokeneet kertomattomuuden olevan vaihtoehto lähisuhteissaan. Yksi haastateltavista kertoi uskovansa koulunkäynnin olevan ”hirveetä”, jos kukaan ei tietäisi hänen uskonnostaan, ja tarkensi vastaustaan seuraavasti:

Se olis rankkaa jos mä en pystyis olla itseni. Koska silti se on niin osa mua, niin sillen mä haluan pystyy olla ja puhuu avoimesti kaikesta. (49)

Kertomatta jättämisen kerrottiin johtavan jatkuvaan peittelyyn, sekä menemisten, tekemisten ja tekemättä jättämisten selittelemiseen. Yksityistetyt neuvottelut kuvataan jopa ”oikeita” identiteettineuvotteluita haastavimmiksi, sillä kätkemällä vähemmistöuskonnon jäsenyyden, omaa sisäistä neuvottelua vaivaa ikuinen hyväksymättömyyden pelko:

On helpompi vaan kertoo ihan täysin et millanen ite on, ni sit ei myöskään tuu hankittuu kavereit jotka ei hyväksyis sitä. Ku sit taas jos peittelis, sit ei ois koskaan niille kavereille se kuka oikeesti on. Ja sit siin ois hirvee työ vaan peitellä asiaa ku on vaa helpompi kertoo totuus. (50)

Neuvottelujen yksityistäminen kerrottiin kuitenkin hetkellisesti toimivaksi vaihtoehdoksi. Uudelle tuttavuudelle ei haluttu kiirehtiä kertomaan omasta uskonnollisesta jäsenyydestä, vaan kertomisen tilanne haluttiin valita huolella parhaan tuloksen mahdollistamiseksi. Keskeisenä neuvottelukeinona näyttäytyi uskonnollisesta jäsenyydestä kertomisen ajallinen, sisällöllinen ja tilallinen optimointi. Kerrottaessa omasta uskonnosta ensimmäistä kertaa yhteisön ulkopuoliselle tuttavuudelle, pyrittiin kertominen optimoimaan niin, että halutun identiteetin välittäminen, säilyttäminen tai hyväksyttäminen vastapuolella olivat todennäköisiä. Ajallisesti tällä tarkoitettiin pyrkimystä kertoa omasta vähemmistöuskonnon jäsenyydestä toiselle vasta siinä vaiheessa, kun toinen ihminen on saanut ensin tutustua kertojaan muilta osin. Suurpää totesi (2002a, 39) tutkimuksessaan erilaisuuden sisäryhmässä määrittyvän ulkoryhmää todennäköisemmin yksilön individualistiseksi valinnaksi poikkeavuuden sijaan.

H: Miltä se sit tuntuis jos kaikki tietäis (kirkon jäsenyydestä koulussa, H), millast se ois, mitä sä luulet?

N: Ei mua se häittäis, vaik sit kaikki tietäis. (naurahtaa). Riippuu et jos ne kuulee sen saman tien ja sit niil on just niit ennakkokäsityksii, ni sillen, kyl se sillen ehkä vaikuttaa. Mut et jos ne on nähny et minkälainen mä oon, -- en mä usko et se kauheesti silleen vaikuttais. (51)

Tuntemalla yksilön ennakkoluulojen kerrottiin kumoutuvan, sillä vastapuoli on jo ehtinyt oppia ennakkoluulonsa vääräksi. Liebkindin (1998, 115–116) mukaan vuorovaikutus ja

arkinen kanssakäyminen poistavatkin stereotyyppisten näkemysten vaikutusta merkittävästi. Näin ajallinen optimointi viittaa ennen kaikkea henkilökohtaisen ihmissuhteen luomiseen tai vähintäänkin mahdollisuuteen kertoa uudelle tuttavuudelle muita puolia itseltään ennen uskonnosta kertomista. Tärkeäksi kerrottiin erityisesti se, että vastapuoli tietäisi jo muitakin ominaisuuksia yksilöstä, ja olisi näin muodostanut jonkinlaisen tulkinnan kertojasta. jottei uskonnosta kertominen värittäisi kuvaa koko ihmisestä.

Et ne ajattelee mitä ajattelee, ja jos ne joskus saa tietää, ni kyl ne sit on huomannu et minkälainen mä oon, ja minkälaisii meidän kirkos ihmiset on. ettei sit lähe sen oman tiedon perusteel arvostelee. (52)

Tutustumiselle annetun ajan lisäksi merkittäviksi neuvottelustrategioiksi kerrottiin oikein valittu tilanne kertomiselle sekä ennen kaikkea se tapa, jolla uskonnon jäsenyydestä toisille kerrotaan. Tilan valinnalla pyrittiin sellaiseen kertomisen paikkaan, jossa paikalla ei ole muita ihmisiä ja mahdolliselle keskustelulle on aikaa. Tämä kerrottiin tärkeänä väärinkäsitysten välttämiseksi. Kerronnan tavan haluttiin olevan luonteva ja kepeä, jopa vitsein kaltainen. Keskeisenä kertomisessa oli jäsenyyden esittäminen tavallisena, arkisena seikkana, joka ei ole millään tapaa ”iso juttu”. Kaikista tärkeintä oli välttää julistavaa asennetta sekä olla ryntäämättä kertomaan uskonnon jäsenyydestä liian innokkaasti toisille ihmisille:

N: Totta kai pitää ajatella tilannetta ja silleen, et kenelle on hyvä sanoo se, koska, en mä haluu silleen ”moi, mä on N ja mä oon mormoni” tai sillee (nauraa). Se pitää olla luonnollisesti (nauraa).

H: Mitenköhän ihmiset reagois jos sanois tolleen? (naurahtaa)

N: Emmä tiedä (nauraa). Ne ois ehkä sillai, ehkä ajattelis, et mä olisin outo. (53)

Luonnollisella kertomisella viitattiin haastatteluissa kertomisen limittymiseen arkisen keskustelun kanssa: uskonnon jäsenyydestä ei kannattanut kertoa uutisen kaltaisena asiana, vaan esimerkiksi mainita ensin hauska seurakunnan järjestämästä tapahtumasta, johon oli osallistunut edellisenä viikonloppuna. Kertomisessa kerrottiin olevan hyvä myös harkita, kuinka paljon kerralla kertoo, sillä kaikkien toisista eroavien elämäntapojen ja arvojen kerralla esiin tuominen kerrottiin lisäävän riskiä poikkeavaksi leimautumiselle.

Vähän ettei oo sillee et joo, mä oon, mä käyn tällee, näin mont kertaa viikossa ja teen tällee ja tällee ja tällee, ja en juo ja en polta. Ettei kaikki tuu sillee saman tien, vaa et (nauraen) sanoo ihan luontevasti. (54)

Luontevalla kerronnalla kertoja myös teki tilanteesta itsellensä helpomman, sillä tekemättä asiasta isoa numeroa, kerrottiin tiedon olevan toisille helpompi ja nopeampi sivuttaa; luontevalla kerrontatavalla kerrottiin mahdollisiksi estää hämmästyneet reaktiot ja ”ihmettely”. Liian pitkän, monimutkaisen tai innokkaan kertomisen tai oman elämäntavan selittelyn kerrottiin johtavan epämurkavaan tilanteeseen. Luonteva kerrontatapa sisälsi jopa humoristisia piirteitä:

N: Jos mä selitän sen ite yksinkertaisesti, mä sanon et hei mun uskonto vähän kieltää sen, ne sanoo et oookoo. Jos mä alan selittää hirveesti ne vähän sillee hämmentyy.

H: Ni se on helpointa sillee et..

N: Se on helpompi, joo. Mun vanhemmat on aina opettanu mulle et jos mä kerron sen vähän vitsinä ni sit ne ottaa sen myös tosi helposti. (55)

Oman uskonnon ja arvomaailman esittäminen vitsin kaltaisesti, kevyenä heittona, kerrotaan sitaatissa parhaaksi keinoksi kertoa uskonnostaan tai siihen liittyvistä elämäntapavaihtelunnoista. Humoristisella lähestymistavalla kenties mahdollistetaan keskustelun pysyminen arkisen kepeänä, sekä aiheen mahdollisimman nopea sivuuttaminen. Uskonnon esittäminen arkisena juttuna muiden joukossa pyrkii neuvottelutapana estämään tilanteen, jossa yksilön koko olemusta peilataan uskonnon kautta negatiivisessa valossa. Tämä oli keskeinen tavoite kaikkien neuvottelukeinojen takana: välttyä tilanteesta, jossa oma uskonnollisen yhteisön jäsenyys tulkitaan sellaisena negatiivisena ominaisuutena, joka vaikuttaa toisen ihmisen arvioon henkilöstä kokonaisuutena. Yksi haastateltavista kuvasi ajatuksiaan tilanteesta, jossa hänen juuri tapaamansa ihminen oli ilmaissut suhtautuvansa uskontoihin negatiivisesti, seuraavasti:

Mul oli koko päivän hirvee fiilis, mä aattelin et mä en voi ikin kertoa sille -- vaan se aattelee pelkkää sitä uskontojuttuu. Se on yleensä vähän sellai negatiivinen juttu, et jos mä kerron siitä jollekin, ni mä pelkään et ne ajattelee pelkästään sitä. (56)

7.3 Neuvottelujen kontekstina uskonnoton, luterilainen koulu

Tarkastelen lopuksi koulua kertomusten keskellä: tapahtumapaikkana, näyttämönä, aktiivisena toimijana ja näkymättömänä taustavaikuttajana. Koulu näyttäytyy haastattelujen kertomuksissa ennen kaikkea sosiaalisena yhteisönä, jossa jäsenyyksistä ja identiteeteistä neuvotellaan sekä verbaalisesti että nonverbaalisesti. Kaiken haastatteluissa koulusta kerrotun keskiössä on näin informaalin koulun ulottuvuus. Kertomuksissa informaali koulu astuu myös formaalin koulun alueelle: esimerkiksi formaalissa opetustilanteessa opettaja saattoi kommentoida omilla mielipiteillään opetussisältöä, muuttaen formaalin vuorovaihtuksen informaaliksi – ja välittäen viestiä siitä, millainen on koulun hyväksymä arvo maailma (ks. Lahelma & Gordon 2003b, 12). Tarkastelen tässä alaluvussa ensin haastateltavien kerrontaa siitä, millaista maallistuneessa koulussa opiskelu vähemmistöuskonnon edustajana on. Tässä tarkastelussa koulusta korostuvat erityisesti sen informaalit ulottuvuudet. Lopuksi tarkastelen uskonnoton koulu, luterilainen koulu -kertomusta, jossa formaali ja informaali koulu ovat tiiviissä vuoropuhelussa.

Koulunkäynti koulussa, jossa suurin osa toisista oppilaista edustaa eri uskontoa kuin itse, kerrottiin haastatteluissa pääsääntöisesti helpoksi ja ongelmattomaksi. Ikäviä kokemuksia ei haastatteluissa aktiivisesti tuotu esiin, ja niiden noustessa toisten kysymysten myötä keskusteluun, kerrottiin ne melko vähäpätöisiksi. Kohdattuja ennakkoluuloja kerrottiin myös ymmärrettävän hyvin: haastateltavat selittivät niitä tiedonpuutteella, huhupuheilla sekä koulun homogeenisellä oppilasrakenteella, jonka johdosta ei ole totuttu eri uskontoihin.

(yläasteella, H) just ei ollu maahanmuuttajii tai ulkomaalaisii ni ei ehkä vanhemmiltkaa oo tullu mieleen opettaa jotain tällasii asioita niille lapsilleen. (57)

Kyl se musta on ihan ymmärrettävää. Jos mä en ois ollu mormoni, kyl mä oisin ehkä myös ajatellut silleen (naurua). Ku sit jos ei oo kuullu kenestäkää, on vaa kuuluu joltain jotain. (58)

Kysyttäessä, kävisivätkö haastateltavat mieluummin koulua vain omaan uskontoon kuuluvien oppilaiden kanssa, useimmat halusivat pysyä nykyisessä koulussaan, tai asettivat molemmat vaihtoehdot tasa-arvoiseen asemaan. Valinnan vaakakupissa painoivat monet

tekijät. Huomionarvoista on, ettei Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko itse järjestä perus- tai toisen asteen koulutusta. Tällöin kysymys yhteisön omasta koulusta oli vain teoreettinen, ja moni haastateltavistakin totesi, ettei ikinä ollut miettinyt asiaa aikaisemmin.

Nykyisessä koulussa hyväksi kerrottiin erilaisten ihmisten ja maailmankatsomusten kohtaaminen, joiden kautta ymmärrys eri katsomustapoja kohtaan kasvaa. Haastateltavat eivät halunneet eristäytyä uskonnon sisäiseen kuplaan, vaan halusivat tavata myös yhteisön ulkopuolisia ihmisiä ja viettää aikaa koulussa tavattujen kavereiden kanssa. Yksi haastateltavista koki, että koulun ja uskonnon yhdistäminen johtaisi ”outoon tunnelmaan” koulussa; tulkitsen haastateltavan ajattelevan koulun kuuluvan olla neutraali, uskonnoton paikka. Yksi haastateltavista koki moniarvoisen koulun tarjoavan hyvän mahdollisuuden uskonnosta kertomiseen toisille. Tällöin koulu näyttäytyy osana sitä uskonnon ulkopuolista maailmaa, jossa uskonnon jäsenillä on uskonnon asettama tehtävä: kertoa mahdollisimman monelle uskontonsa sanomaa. Maallistuneessa koulussa opiskelu on lähetystehtävä, jossa oleminen saa syvimmän merkityksen uskonyhteisön päämäärien kautta.

Kuvitelluiksi eroiksi nykyisen koulun ja kuvitteellisen, jäsenistä koostuvan koulun välille kerrottiin – jäsenistä koostuvan koulun eduksi – korkeampi opiskelumotivaatio ilman häiriökäyttäytymistä, mahdollisuus integroida uskonto osaksi opetusta, mahdollisuus elää uskoa todeksi arjessa, koulun tapahtumien muuttuminen alkoholittomiksi, korkeampi yhteenkuuluvuuden tunne oppilaiden välillä sekä kiroilun puuttuminen. Lisäksi uskottiin, että toiset ymmärtäisivät itseä paremmin ja että yhteiset arvot auttaisivat yksilöitä noudattamaan näitä arvoja arjessaan. Omaan uskontoon kuuluvista nuorista koostuvassa koulussa ei myöskään joutuisi arjessa kyseenalaistamaan omia arvojaan. Vastauksista on tulkittavissa, että maallistunut koulu ja sen sosiaaliset verkostot saavat arjessa vähemmistöuskontoon kuuluvan nuoren mahdollisesti kyseenalaistamaan arvojaan, jättäytymään yhteisten tapahtumien ulkopuolelle, kohtaavan ymmärtämättömyyttä arvojensa suhteen sekä sopeutumaan joustavan oppilaan rooliin, jossa uskontoon liittyvät tavat ja käytänteet jäävät koulun ulkopuolelle.

Useat haastateltavat olivat jättäneet osallistumatta esimerkiksi koulun järjestämiin juhliin ja tapahtumiin, sillä ”varmaan mä sinne meen kattoo ku ihmiset kännää” (59). Koulun piirissä järjestetyistä informaaleista aktiviteeteista ja tapahtumista poisjääminen kerrottiin useimmiten helpoksi valinnaksi, sillä myös muita oppilaita jätti osallistumatta risteilyille

ja juhliin. Silloinkin, kun tapahtumiin haluttiin osallistua, ei osallistumista kerrottu omien elämäntapojen takia ongelmattomaksi.

N: Kun mä olin siellä (tapahtumassa x), ja se on aika semmonen.. vaikee paikka. Kyl siel tuli moni sanomaan et camoon, mikset sä juo meidän kaa. Et se on.. vaikeeta, se on tosi vaikeeta usein, olla erilainen. (60)

Puhuttaessa toveriryhmästä koulussa sekä toisten asenteista uskontoja kohtaan, kertomus jakautuu kahtia. Toisaalta kerrottiin koulussa läsnä olevista ennakkoluuloista, vääristä omaan uskuntoon liittyvistä tiedoista sekä ulkopuolelle jättämisen ja jäämisen kokemuksista. Keskeiset teemat arjen haasteissa olivat toisista poikkeavat elämäntavat, arvot ja maailmankatsomus. Elämäntavoista kertomuksissa nostettiin jatkuvasti esiin päihteiden käyttö, jota kohtaan osa haastateltavista kertoi myös kohdanneensa painostusta tai suosittelua. Vaikka koulun arjessa päihteet ovatkin läsnä vain puheen tasolla tai, oli haastateltavista aistittavissa päihteettömyyden vaikuttavan myös koulun arjessa käytäviin tavallisuutta koskeviin identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluihin. Samalla haastatteluisissa oli vahvasti esillä helppouden ja hyväksynnän kertomus, jonka keskeinen ajatus on, että Suomessa ollaan suvaitsevaisia ja kaikki ottavat tiedon vähemmistöuskonnon jäsenyydestä hyvin vastaan:

Kyl ne varmaan alkuun oli silleen, et mikset sä oo ussan tunneil. -Et mul on ussan vapautus, -Aijaa, miks? -No mä oon.. mormoni -Aijaa! Ku nyky- nuoriso on hirveen avointa. Kylhän sit siit ain välil joku innostuu kyselee. Sit joku on vaan et aijaa okei, joo, mitäs siel on ruokana tänään. (61)

Samalla koulusta puhuttaessa vähemmistöuskonnon jäsenyys jäi identiteetti- ja jäsenyystarinoiden tasolla taka-alalle. Koulussa kerrottiin olevan keskiössä toiset identiteetit ja jäsenyydet: toveruussuhteet, harrastukset; ”koulun asiat ja ihmiset” (62) – kuten yksi haastateltavista kuvasi puheenaiheita koulussa. Näin uskonto ja siitä seuraava mahdollinen erottuminen kerrottiin koulun kontekstissa usein mitättömäksi tekijäksi, jota ei tarvitse pitää koulussa esillä – eikä näin myöskään kohdata erottumisen tai ulosjäämisen kokemuksia.

Uskonnoton koulu, luterilainen koulu – kertomus kuvaa uskontojen toisaalta olematonta ja toisaalta itsestään selvänä pidettyä roolia koulussa. Suomalainen koulujärjestelmä ker-

rottiin haastatteluissa poikkeuksetta normatiivisesti luterilaiseksi. Luterilainen uskonnonopetus nimettiin haastatteluissa normaaliksi uskonnonopetuksiksi; kysyessäni, mihin uskonnonopetukseen haastateltavat olivat osallistuneet, usea vastasi yksinkertaisesti käyneensä ”*tavallisil uskonnontunneil*”. Kaikki haastatellut nuoret olivat osallistuneet oman uskontonsa opetukseen oman kirkkonsa järjestelmänä, toisin sanoen koulun ulkopuolella. Osa haastatteluista nuorista oli tämän lisäksi osallistunut vapaaehtoisesti myös evankelis-luterilaiseen uskonnonopetukseen koulussa. Samoin luterilaiset jumalanpalvelukset ja aamunavaukset kerrottiin kouluun kuuluviksi; yksi haastateltava kuvasi joulukirkkoon menemistä toteamalla ”*se on silti semmonen juttu mikä tehdään koulun kanssa*” (63). Useimmilta haastateltavilta ei koskaan myöskään tiedosteltu koskaan sitä, haluavatko he osallistua jumalanpalveluksiin vai olla osallistumatta. Myös opettajat, jotka jo tiesivät nuorten uskonnosta, saattoivat unohtaa asian ja tiedustella, miksei nuori ollut kirkossa. Tällaisessa kerronnassa näkyi myös vahva ajattelu koulun jumalanpalvelusten pakollisuudesta ja itsestäänselvyydestä; haastateltava, joka useimmiten oli valinnut jättää osallistumatta tilaisuuksiin, koki menemättömyytensä olevan vastarinnan kaltaista:

En mä oo kokenu ittelle tarpeelliseksi mennä, ja ei mua voida periaattees myöskään pakottaa menee. (64)

Aktiivisen ja kyseenalaistamattoman luterilaisuuden rinnalla haastatteluissa kulki kertomus, jonka mukaan uskonnot eivät mahdu kouluun, vaan uskonnon aktiivisen harjoittamisen koulussa kuvataan johtavan poikkeavaksi leimautumiseen. Vähemmistöuskontoon kuuluvalla nuorella on tarjolla koulussa sopeutuvan kameleontin rooli, joka koulupäivän ajaksi sivuttaa uskontoon liittyvien identiteettiensä aktiivisen toteuttamisen.

Esim ku me pidetään ruokarukouksii. Ni onhan se koulussa, jos mä meen sinne näin (laittaa kädet ristiin), ni kaikki kattoo et mitä sä teet. Ni onhan se helpompi, sit siellä (koulussa jossa vain yhteisön jäseniä, H) vois vaan pitää rukouksii yhdessä ja tällee näin. (65)

Uskonnottomassa koulussa oppilaat kertoivat myös kohdanneensa tilanteita, joissa opettajan sanomiset tai omasta maailmankatsomuksesta poikkeava oppimateriaalin sisältö herättivät pohdintaa, ikäviä tunteita tai ulkopuolisuuden kokemuksia. Opettajan rooli ja puolueeton asennoituminen kerrottiin tällaisten opetussisältöjen suhteen erittäin keskeiseksi:

oppikirjoista poikkeavat näkemykset huomioiva ja hyväksyvä suhtautumistapa toi kokemuksen siitä, että eri ajattelutavat ovat hyväksytyjä. Sen sijaan opettajan mitätöivä asenne toisenlaisia mielipiteitä kohtaan koettiin hyvin henkilökohtaisella tasolla:

Biologian tunnil oli evoluutiojutusta ja opettaja sano et nythän me tiedetään, et jumalaa ei oo olemassa. -- Ni sit mä olin vaa sillee, et ei sitä tiedetä. Siit tuli semmonen et, se oli vähän loukkaavaa. (66)

Ku me puhuttiin evoluutioteoriasta, ni mua ei haitannu yhtään ku se opettaja sano tunnin alus et mä kerron asian nyt tosi uskonnollisesti puolueetomasti, et älkää ottako mitään vaivaa tästä. -- Se oli tosi helpottava alotus (67)

Opetuksessa esiin tuodut poikkeavat näkökulmat esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvistä rajoituksista saattoivat myös aikaansaada nuorissa tunteen, että koulu ohjaa toimimaan omaa näkemystä vastaan. Usea haasteltava nosti esiin seksuaalivalistuksen, jossa uskonnon opeista poiketen suhtaudutaan esimerkiksi avioliiton ulkopuolisiin seksisuhteisiin tai itsetyytytykseen hyväksyen.

Jotku ne seksuaalisuuteen liittyvät asiat. Meillähän on esim että me ei ennen avioliittoa harrasteta seksiä. Ni sit ku niist puhutaan jossain, ni totta kai mul on sillee et okei, mun omat arvot on tämmösiä asioita vastaan. Periaattees joku vaik itsetyytytytystä tai tämmöstä. Joo, et sitä voitte tost noin tehdä kaikki muut, mut se on kuitenkin mun omii arvoi vastaan. Ni sit mä oon silleen, et en kyl tee, vaik mitä sanot. (68)

Edellisessä sitaatissa haastateltava ilmaisee vastarintaa koulun seksuaalivalistuksen oppeja vastaan. Nuoret kertoivat kuitenkin mieluiten vaikenevansa kohdatessaan teemoja, joista oma mielipide on eri kuin suurimmalla osalla muita nuoria. Vaikka oma mielipide joskus haluttaisiinkin tuoda esiin, usea haastateltava kertoi vaikenemisen olevan viisaampi valita sekä liittyvän omaan sovinnaisuuteen: ”turha” kiistely haluttiin välttää.

Tekee ehkä mieli sanoo jotain. Mut emmä aattele et on hyvä jos mä aina sanon, en mä halua alkaa kiistellä. Parempi ehkä vaan olla hiljaa. (69)

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvien nuorten identiteeteistä, jäsenyyksistä sekä identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluista kertomia kertomuksia. Tutkimuksessa analysoin niitä kerrontatapoja, joilla nuoret haastatteluissa tutkimuksen teemoista puhuivat, nostamalla esiin aineistossa esiintyvää tutkimuksen teemoihin liittyvää kerrontaa. Kutsun näitä kerrontatapoja kertomuksiksi. Huomionarvoista kuitenkin on, että tässä tutkimuksessa olen tarkastellut vain muutamia haastateltujen nuorten identiteettien osa-alueita. Tulkitsenkin analyysissä esiin nostamieni kertomusten kirjon heijastavan vain rajattua osaa haastateltujen nuorten identiteettien ja jäsenyyksien moninaisuudesta.

Tämän tutkimuksen tulosten valossa uskonnollisen yhteisön jäsenyys näyttäytyy Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristukseen kirkkoon kuuluville nuorille tärkeänä osana heidän identiteettiään. Kuten olen tutkimuksessa kuvannut, uskonnollisen yhteisön jäsenyys näyttää vaikuttavan nuorten elämiin merkittävästi myös yhteisön ulkopuolella. Analyysini mukaan yhteisön jäsenyys on keskeinen vaikuttaja nuorten identiteeteille, arvoille ja elämäntavoille. Uskonnon kerrotaan vaikuttavan omaan elämään laajasti niin itsetunnon, kouluvalintojen kuin laajempien elämäntapa- ja arvovalintojen kautta. Samalla nuoret määrittävät uskontonsa myös arkiseen ajankäyttöön vaikuttavaksi tekijäksi, jolloin omaa uskontoa on mahdollista tarkastella myös sivuuttaen sen henkilökohtainen merkitys tai suhde identiteettiin.

Tarkastellessa tutkimuksen tuloksia on keskeistä huomioida kertomusten monimuotoisuus. Tulkitsen haastateltujen nuorten antavan omalle uskonnollisen yhteisön jäsenyydelleen kontekstista riippuen monia erilaisia merkityksiä ja rooleja. Vaikka oman identiteetin sekä arvo- ja elämäntapavalintojen kontekstissa uskonto kerrotaan erittäin tärkeäksi vaikuttajaksi, sen merkitys yhteisön ulkopuolisten jäsenyyksien muodostumiselle tai sosiaalisille suhteille ei näyttäydy merkittävänä. Kuten olen kuvannut ymmärrystäni, uskonto ei ole vähemmistöuskontoon kuuluville nuorille identiteetin ainoa vaikuttaja tai sisältö, vaan nuorten identiteettisitoumukset ovat moninaisia. Analyysini mukaan uskonto ei näyttäydy sosiaalisissa suhteissa keskeisenä määrittäjänä, vaan nuoret kokevat samaistumisen kokemuksia niin oman uskontoryhmän sisällä kuin sen ulkopuolella. Tutkimustu-

losteni valossa vähemmistöuskontoon kuuluvilla nuorilla on tiiviitä identiteettisitoumuk-
sia niin uskonyhteisössään kuin muissa sosiaalisissa yhteisöissä joihin he kuuluivat. Us-
konnolliset näkemykset ja elämäntavat eivät myöskään määritä ystävyysuhteita merkit-
täväällä tavalla, vaikkakin jaettu maailmankatsomus näyttäytyy ystävyyttä mahdollisesti
syventävänä tekijänä.

Kertomusten kokonaisuutta tarkastellessa tulkitsen kertomuksia yhdistäväksi tekijäksi
määrittävän identiteetin moninaisuuden puolustamisen: haastateltujen nuorten identiteet-
tityössä sekä identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluissa voi nähdä korostuvan pyrkimyksen
esittää oma identiteetti moninaisena. Nuoret pyrkivät välttämään sitä, että heidät ulko-
puolelta määritetään yksinomaan uskontonsa edustajaksi. Tässä positiossa muut nuorille
tärkeät identiteettisitoumukset jäisivät sivurooliin ja yksilö tulkittaisiin mahdollisesti vain
vähemmistöstatuksensa kautta (ks. Liebkind 1998, 107). Aiempien aihepiirin tutkimusten
(Zilliacus & Holm 2013, Moulin 2011, Kuusisto 2011) mukaan osa uskonnollisiin vä-
hemmistöihin kuuluvista nuorista pyrkii pitämään salassa tiedon uskonnostaan juuri sen
välttämiseksi, ettei heitä leimattaisi vain uskontonsa edustajaksi. Oman tutkimukseni mu-
kaan uskonnosta kertomatta jättäminen koetaan myös viisaaksi silloin, kun kyseessä on
lyhytaikaiset tai tuoreet tuttavuudet. Läheisissä ihmissuhteissa ja pidemmissä tuttavuu-
ksissa uskonnosta kertomatta jättäminen ei näyttäydä vaihtoehtona, sillä uskonnon kerrottu
merkitys identiteetille on niin suuri, ettei sitä ystävyudessa voida tai haluta salata toiselta.
Kuitenkin läheinen ystävyyssuhde näyttää muuttavan poikkeavaksi leimautumisen mah-
dollisuuksia merkittävästi: Suurpään (2002b, 78–79) mukaan sisäryhmässä erilaisuus tul-
kitaan ulkoryhmää helpommin yksilöllisyydeksi poikkeavuuden sijaan. Samansuuntai-
sesti haastateltavieni nuorten puheessa on nähtävissä riskin tulla tulkituksi uskonnon
edustajan roolissa olevan läheisissä ihmissuhteissa paljon pienempi kuin tuntemattomien
ihmisten kesken.

Suomalaiseen valtaväestöön kuuluvat uskonnolliset vähemmistöt, kuten Myöhempien
Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko, eroavat useista vähemmistöryhmistä sillä,
ettei niiden jäsenten vähemmistöryhmän jäsenyys ole tulkittavissa ulkoapäin esimerkiksi
ihonväristä tai ulkoisista tunnuksista (ks. Kuusisto 2009, 62). Tämän voi nähdä vaikutta-
van myös heidän kohtaamiinsa vähemmistöryhmän jäsenyyttä koskeviin identiteetti- ja
jäsenyysneuvotteluihin merkittävästi, sillä yksilöllä on mahdollisuus olla kertomatta us-
konnostaan tai valita itse, milloin ja miten uskonnostaan kertoo. Tällöin nuoria ei leimata
ulkopäin etukäteen vähemmistö edustajiksi, vaan uskonnon arvoon liittyvät neuvottelut

käydään usein vasta myöhemmässä tuttavuudessa. Tällaisen ryhmän identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluiden voikin nähdä eroavan esimerkiksi etniseen vähemmistöön kuuluvien nuorten kohtaamista neuvotteluista, joissa nuoret usein määrittävät tietyn roolin kantajiksi ulkopäin, ilman että henkilö saa itse määrittää itseään (ks. Honkasalo 2003, 175; Keskisalo 2002, 152). Tulkitsen haastattelemieni nuorten sen sijaan usein pystyvän itse säätämään omia erottumisen ja kuulumisen kokemuksiaan esimerkiksi pukeutumisen ja luterilaisiin tilaisuuksiin osallistumisen kautta.

Tutkimuksessani olen kuvaillut, miten jäsenyyksistä arkikielessä puhutaan erilaisuuden ja samanlaisuuden käsitteiden kautta. Aineistoni pohjalta esitän tavallisuuden olevan keskeinen jäsenyyden määrittäjä myös vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluissa, kuten Tolosen (2001, 246) mukaan nuorilla yleisestikin. Analyysini mukaan vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret, jotka kuuluvat myös suomalaiseseen valtaväestöön, kokevat tavallisen nuoren identiteettikertomuksen itsellensä mahdolliseksi kertoa. Analyysini valossa oma tavallisen nuoren identiteettikertomus kerrotaan kuitenkin osittain epävarmaksi, sillä nuoret kokivat, etteivät toiset aina hyväksy uskonnollisuuden sisältymistä tavallisen nuoren kertomukseen. Tulkitsenkin tavallisuuden kerrotonnassa ilmenevän varovaisuutta sekä moninaisten tulkintojen mahdollisuuden korostamista. Tämän tutkimuksen valossa vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret myös neuvottelevat mahdollisuudestaan kertoa tavallisen nuoren identiteettikertomusta esimerkiksi korostamalla individualismia, moninaisuutta sekä oman elämänsä tavalliseksi määritettyjä osa-alueita.

Identiteetti rakentuu ja muokkautuu niiden tapojen mukaan, joilla kuvittelemme muiden näkevän meidät (Hall 1999, 39). Honkasalo (2003, 169) totesi tutkimuksensa pohjalta, että nuorten maahanmuuttajien identiteettipohdinnat ovat yhteydessä heidän käsityksiinsä siitä, miten toiset näkevät heidän etnisen ryhmänsä. Oman aineistoni pohjalta voi tulkita samansuuntaisesti. Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvat nuoret olivat hyvin tietoisia siitä, miten yhteisön ulkopuoliset ihmiset usein määrittelevät uskonnollisuutta tai sen vaikutusta yksilön identiteettiin. Analyysini mukaan yhteiskunnassa esillä olevat uskontoihin liittyvät puhutavat ja ennakkoluulot ohjaavat osaltaan sitä, millaisia identiteettejä vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret valitsevat sekä miten he kertovat ja neuvottelevat näistä identiteeteistä. Ihanuksen (1999, 249–250) mukaan identiteettikertomukset kuvastavat ympäristöstä omaksuttuja yhteisöllisiä ja kulttuurillisia odotuksia. Archerin (2000, 257) mukaan yksilön sosiaaliset positiot määrittävät rajat

sille, millaisia identiteettejä yksilö voi itsellensä valita. Tulkitsen analyysini pohjalta vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten kokevan vähemmistökunnosta toisille kertomisen mahdollisesti vaikuttavan siihen, millaisia identiteettejä heidän on mahdollista valita. Nuoret haluavatkin itse päättää, milloin he määrittävät itsensä uskonnon kautta ja milloin pitävät uskonnollisen yhteisön jäsenyytensä omana tietonaan (ks. Kuusisto 2010, 780). Kuusisto (2010, 780) kutsuu tätä neuvottelujen yksityistämiseksi.

Archerin (2000, 7) mukaan kollektiiviset, kulttuuriset kertomukset ohjaavat tapoja, joilla yksilö kertoo omaa identiteettiään. Tulkitsen tässä tutkimuksessa kerrottujen kertomusten sijoittuvan sekä tavallisen nuoren että hyvän mormonin kollektiivisten kertomusten sisään. Kuten olen kuvannut ymmärrystäni, haastateltavat nuoret kokivat sekä tavallisen nuoren identiteettikertomuksen että hyvän mormonin identiteettikertomuksen olevan heille mahdollisia kerrottaviksi - sekä mahtuvan saman identiteettikertomukseen sisään. Tulkitsen kahden kulttuurisen kertomuksen yhdistämisen aineistoni valossa olevan mahdollista yksilöimällä kertomuksia. Tämän tutkimuksen valossa yksilöinnin voi tulkita viittaavan esimerkiksi tapaan määrittää tietyt nuoruuteen kerrotut osa-alueet, kuten alkoholinkäyttö, koskemaan vain osaa niistä nuorista, jotka mahtuvat tavallisen nuoren käsitteen alle.

Tämän tutkimusten tulosten valossa uskontoon liittyvä erilaisuus oli vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten arjessa läsnä erityisesti elämäntapa- ja arvovalintoja koskevissa neuvotteluissa. Analyysini mukaan keskeisimpinä neuvottelutilanteita synnyttävinä teemoina näyttäytyivät päihteiden käytöstä pidättäminen, muut juhlimiseen liittyvät tavat sekä kielenkäyttö. Kuten olen kuvannut analyysissäni, edellisten lisäksi neuvottelutilanteita aiheuttivat myös muut elämäntapoihin ja ajankäyttöön liittyvät valinnat, kuten sunnuntain vietto, kofiinituotteista kieltäytyminen sekä seurustelu. Samansuuntaisesti adventistinuorilla neuvottelutilanteita koulussa tuottivat Kuusiston (2010, 785) mukaan ruokavalio, elämäntapavalinnat, uskonnolliset näkemykset ja kielenkäyttö. Kuusiston (2009, 65) mukaan vähemmistöuskontoon kuulumisen aikaansa maallistuneessa yhteiskunnassa jatkuvan yksilön jäsenyyksien neuvottelun prosessin.

Identiteettineuvotteluissa yksilö pyrkii hyväksyttämään oman näkemyksensä identiteettistä neuvottelujen vastapuolella (Swann 1987, 1047). Liebkindin (1998, 107–108) mukaan identiteettineuvotteluissa yksilön ja kuuntelijoiden näkemys identiteetin sisällöstä on yleensä samansuuntainen ja neuvoteltavana on ennen kaikkea identiteetille annettu

arvo – tai yhden identiteetin osa-alueen vaikutus koko identiteetin arvoon ja sisältöön. Analyysini mukaan nuorten vähemmistöuskonnon jäsenten kohtaamisissa identiteettineuvotteluissa näyttää korostuvan kysymys siitä, minkä arvoista on olla mormoni ja miten tämä yksi identiteetin osa-alue vaikuttaa identiteetin kokonaisuuden tai identiteetin muiden osa-alueiden tulkintaan. Keskeisenä tavoitteena identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluissa vaikutti korostuvan halu säilyttää oma näkemys identiteetin moninaisuudesta sekä tavallisen nuoren identiteetistä. Nämä kaksi olivat aineistoni valossa samalla ne identiteettineuvottelujen osa-alueet, joiden vastapuolella hyväksyttäminen kerrottiin joskus haastavaksi tai mahdottomaksi.

Analyysini mukaan uskonnosta kertomisen hetket määrittyivät erityisen merkitykselliseksi identiteettineuvottelujen kannalta. Tämän tutkimuksen identiteettineuvotteluja koskevassa puheessa voi keskeisenä neuvottelukeinona nähdä uskonnollisesta jäsenyydestä kertomisen ajallisen, sisällöllisen ja tilallisen optimoinnin: nuoret halusivat kertoa uskonnosta kepeästi ja arkisesti, tutustumisen jo tapahduttua sekä rauhallisessa tilassa kahden kesken. Näistä tärkeimmäksi tulkitseen analyysini pohjalta ajallisen optimoinnin eli tutustumisen. Myös Suurpään (2002b, 85–90) tutkimus korostaa tuntemisen merkitystä erilaisuuden määrittelyssä: nuorilla erilaisuus määrittyy ulkoryhmissä helposti yksilöllisen lisäärvon sijasta poikkeavuudeksi, joka voi johtaa myös syrjintään sekä vaikeuttaa yksilöiden välistä kanssakäymistä. On kuitenkin keskeistä huomioida halun tutustua toiseen ennen henkilökohtaisista näkemyksistä kertomista olevan yleinen ilmiö, joka ei kosketa vain tietynlaisia vähemmistöryhmiä. Halusin kuitenkin nostaa tämän ilmiön aineistostani esille, sillä tulkitseen vähemmistöihin kuuluvien nuorten identiteettineuvotteluissa olevan monesti ”enemmän pelissä” suuremmin riskein. Haastateltujen nuorten kertomukset sisälsivät tarinoita kohdatuista ennakkoluuloista, tilaisuuksiin kutsumatta jättämisistä, kiusaamisesta ja syrjimisestä. Huomioiden valtaväestön osittain varsin negatiivisen suhtautumisen tutkimuksen kohdeyhteisöön (ks. Gallup Ecclesiastica 2003), haastateltujen nuorten identiteettineuvotteluissa käyttämät neuvottelukeinot voidaan nähdä erityisen merkityksellisinä.

Tutkimukseni mukaan vähemmistöuskontoon kuuluvat nuoret kokivat asemansa koulussa, jossa suurin osa muista oppilaista ei kuulu samaan uskuntoon heidän kanssaan, yleisesti ottaen hyvänä. Kuitenkin analyysini mukaan koulussa kohdattiin myös haastavia neuvottelutilanteita liittyen poikkeaviin elämäntapoihin, arvoihin ja maailmankatsomuk-

seen. Nuorten puheesta on nähtävissä, ettei omasta uskonnosta puhuminen tai sen aktiivinen harjoittaminen, esimerkiksi rukoulu, mahdu suomalaiseen kouluun tai yhteiskuntaan. Analyysini mukaan poikkeamalla uskonnottomuuden normista yksilö asettaa oman jäsenyytensä normaaliuden ja tavallisuuden piirissä kyseenalaiseksi ja kohtaa näin riskin tulla kohdelluksi poikkeavana. Vaikka haastateltavat olivat toisen asteen koulutuksen piirissä, suuri osa uskontoa ja koulua käsittelevistä kertomuksista sijoittui peruskouluajalle. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004, 14) mukaan perusopetuksen on tuettava oppilaiden kulttuurista identiteettiä ja monipuolista kasvua. Banksin (2010, 22) mukaan osana monikulttuurisuuskasvatusta koulun kulttuuria pitää muokata pyrkien edistämään positiivista suhtautumista kulttuurisesti moninaisia ryhmiä kohtaan. Tämän tutkimuksen tulosten valossa koulussa ei aina osata tukea tai huomioida uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia nuoria tarvittavalla tavalla. Uskonnot ja maailmankatsomukset ovat monesti jääneet vähälle huomiolle monikulttuurisuuskasvatuksesta puhuttaessa (Riitaoja ym. 2010, 87).

Suomessa koulu on perinteisesti ollut melko yksikulttuurinen (Räsänen 2005, 97). Tämän tutkimuksen kertomuksissa koulun voi tulkita näyttäytyvän tilana, jossa kaikkien oppilaiden kuulumista evankelis-luterilaiseen kirkkoon pidetään itsestänselvyytenä. Luterilaisuus nousee näin myös tavallisuuden määrittäjäksi (ks. Lappalainen 2006, 109). Samalla analyysini mukaan koulu kertoutuu uskonnot – ennen kaikkea uskonnolliset vähemmistöt – unohtaneeksi. Niin formaalin kuin informaalin koulun kentällä vallitsee oletus oppilaiden luterilaisuudesta ja samalla uskonnollisten arvojen merkitsemättömydestä oppilaille. Kallioniemen (2008a, 27) mukaan uskonnot unohtava koulu mitätöi osan oppilaidensa kulttuuri-identiteetistä ja tuottaa kuvan uskontojen outoudesta. Tulkitseen analyysini valossa koulun normatiivisen luterilaisuuden ja tästä seuraavien uskonnollisten käytöjen vaikuttavan vähemmistöuskontoihin kuuluvien opiskelijoiden elämään - joko pakottaen heidät sopeutumaan toisen uskonnon passiiviseen harjoittamiseen, tai jättäytyväällä koulun yhteisiksi tapahtumiksi määritellyistä tilaisuuksista pois. Kuitenkin aineistoni valossa nuoret pystyvät halutessaan itse säätelemään jäsenyyttään luterilaisuuteen liitetyn tavallisuuden piirissä valitsemalla osallistua luterilaisille uskonnontunneille, jumalanpalveluksiin ja muihin koulun uskonnollisiin tilaisuuksiin.

Hall (1999, 253) muistuttaa yksilöiden kiinnittyvän hetkellisesti sellaisiin identiteettipositioihin, joita heille kyseisessä tilanteessa on tarjolla. Tämän tutkimuksen aineisto ja sen sisältämät kertomukset on kerrottu Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen

kirkon jäsenen positiosta. Haastatellessani nuoria vähemmistöuskontonsa jäseninä on olennaista huomioida tämän position vaikutus aineistoon. Aron (1996, 51) mukaan identiteetikertomus on aina valintojen tekemistä – yksilö kertoo elämäänsä siten, kun haluaa sen muistaa ja kertoa. Tämän tutkimuksen kertomukset ovat yksittäisissä kohtaamisissa syntyneitä. Koska eri konteksteissa esitetään minän eri representaatiota, tutkimukseen osallistuneet nuoret olisivat voineet kertoa itsensä ja identiteettinsä myös aivan toisella tavalla. Uskonkin tämän tutkimuksen identiteetikertomusten olevan haastatelluille nuorille vain yksi tapa representoida omaa identiteettiään. Kuitenkin haastattelemiini nuoret ovat valinneet kertoa näissä yksittäisissä kohtaamisissa juuri niitä kertomuksia, joiden pohjalle tämä tutkimus on syntynyt. Narratiivisen identiteetin kontekstissa nämä kertomukset voidaan siis nähdä yhtä arvokkaina ja merkityksellisinä kuin muut, toisissa tilanteissa kerrottavat identiteetikertomukset. Lisäksi ymmärryksen mukaan haastattelemiini nuoret kohtaavat jatkuvasti omasta maailmankatsomuksestaan eroavia maailmankatsomuksia omaavia ihmisiä, joille he joutuvat ”selittämään” – kuten moni haastateltava itse asiaa kuvasi – arvovalintojaan ja maailmankatsomustaan. Näin tutkijana uskon tutkimuksessa kerrottujen identiteetti- ja jäsenyyskertomusten sekä näiden neuvotteluihin liittyvän kerronnan myös kuvastavan ainakin osittain niitä kertomuksia, joita nuoret kertovat arjessaan toistuvissa kohtaamisissa ja neuvottelutilanteissa yhteisön ulkopuolisille henkilöille.

9 LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI

Riessmanin (2008, 187) mukaan narratiivisen tutkimuksen perinteessä ajatellaan yleisesti, ettei tutkimus ole realistinen raportti jostakin todellisesta tapahtumasta, vaan raportti yhdestä näkökulmasta kerrotusta kuvauksesta, jolla on pyritty saamaan kuulijat näkemään tietyt tapahtumat kertojan toivomalla tavalla. Kerrotun “totuudenmukaisuuden” sijaan tärkeämpää on tulkita kerrotun merkitystä kertojille. Ajatus tulosten paikkaansa pitävyyden merkitsemättömyydestä ei kuitenkaan poista tutkijan vastuuta, vaan tutkijan on tärkeää kuvata käytetyt metodit ja tutkimuksen tulosten päättelyketju mahdollisimman tarkasti. (Riessman 2008, 186–188.) Laadullisessa tutkimuksessa arviointi pelkistyykin kysymykseksi siitä, kuinka luotettava tutkimusprosessi on ollut (Eskola & Suoranta 1998, 211).

Tutkimuksessa on lopulta kyse aina tutkijan tulkinnoista. Tämän seurauksena tutkimuksen keskeinen arviointikriteeri on se, kuinka hyvin tutkija pystyy dokumentoimaan ja perustelemaan menettelynsä tutkimusprosessin aikana (Tuomi & Sarajärvi 2002, 189.) Olen pyrkinyt tässä tutkimusraportissa avaamaan ja perustelemaan tekemiäni valintoja ja tulkintoja mahdollisimman avoimesti. Tutkimusraportissani olen kuvannut tutkimuksen teoreettista taustaa, analyysin taustalla vaikuttavia tutkimusperinteitä sekä itse analyysiprosessin vaiheita mahdollisimman tarkasti. Osana tutkimusten tulosten esittelyä olen pyrkinyt aineistoesimerkein havainnollistamaan tulkintojeni vastaavuutta aineistoon. Haastatteluaineistoon perustuvassa tutkimuksessa tutkimuksen laatuun vaikuttavat niin haastattelurungon laatu, haastatteluihin valmistautuminen kuin teknisen välineistön kunto (Tuomi & Sarajärvi 2002, 184–185). Keräsin aineistoni melko avoimella teemarungolla, jolla halusin mahdollistaa haastateltujen mahdollisuuden puhua teemoista haluamallaan tavalla ja haluamallaan käsitteillä. Pysin valmistamaan haastattelurungon huolella ja tutustumaan tässä prosessissa myös aikaisempiin, vastaavan kaltaisissa tutkimuksissa käytettyihin haastattelurunkoihin. Huomion haastattelurungossa myös tutkimuksen kannalta keskeistä teoriataustaa, jotta keskeiset aihealueet varmasti tulisivat katettua. Kiinnitin aineistonhankintaan erityistä huomiota valmistautumalla haastatteluihin parhaani mukaan sekä hiomalla haastattelurunkoa myös vielä itse haastatteluprosessin aikana.

Ruusuvuoren ym. (27, 2010) mukaan tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi on keleistä käsitellä aineiston rajoituksia. Teemahaastattelua pidetään haastavana menetelmänä erityisesti kokemattomalle haastattelijalle. Kokematon haastattelija noudattaa helposti liian tarkkaan teemaluetteloa, ei kykene tarpeelliseen joustavuuteen tai anna tarpeeksi aikaa vastaamiseen, vaan keskittyy liikaa kysymysten esittämiseen. Tällöin osa vastauksista voi jäädä saamatta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 124). Vaikka minulla oli aiempaa kokemusta teemahaastatteluista, ovat oma rajallinen kokemukseni haastattelijana toimimisesta sekä itse luomani haastattelurunko vaikuttaneet aineiston laatuun. Koen kerätyn aineiston kuitenkin palvelleen hyvin tutkimukseni tarkoitusperiä ja pystyneeni vastaamaan tutkimuskysymyksiini aineistoni pohjalta. Kuvasin jo luvussa 5.4 haastattelutilanteissa esiintyneen tietynlaisia opettaja–oppilas -asettelua, jota haastattelijana pyrin aktiivisesti purkamaan. Pyrin haastatteluissa luomaan tunnelmasta rennon ja keskustelunomaisen. Kuitenkin koen, että pidemmällä tauoilla ja hitaammalla etenemisellä olisin voinut saada haastateltavilta mahdollisesti laajempia vastauksia.

Erontekojen ja identiteetti- ja jäsenyysneuvottelujen tutkiminen vaatii erityistä keskittymistä siihen, millaisia viestejä haastattelija haastattelussa välittää haastatellulle. Kiinnitin haastattelurunkoa luodessani erityistä huomiota siihen, etten kysymyksissä tai muussa puheessani haastattelutilanteessa tuottaisi eroja haastateltavien puheeseen tai esittäisi sellaisia oletuksia, jotka ohjaisivat vastauksia. Haastattelutilanteessa pyrin esittämään teemat ja kysymykset avoimesti sekä mahdollisimman laajoina ja arvoneutraaleina. Myös aiemmissa samansuuntaisissa vähemmistöryhmien tutkimuksissa (ks. Kuusisto 2011) haastateltaville on esitetty samansuuntaisia eroja koskevia kysymyksiä. Kuitenkin erilaisuuden ja tavallisuuden teemoja käsiteltäessä eronteot ovat haastatteluissa läsnä jo kysymysten tasolla. Voikin olla, että olen itse haastattelijana tuottanut haastatteluun erontekoja, jotka ovat vaikuttaneet myös haastateltavien vastauksiin. Toisaalta haastateltavat myös aktiivisesti kiistivät tai mitätöivät eroja esimerkiksi kirkkoon kuuluvien ja kirkkoon kuulumattomien ystävien välillä, jonka voisi tulkita kertovan päinvastaista.

Pyrin tutkimuksen toteuttamisessa noudattamaan hyviä tutkimuskäytäntöjä alusta loppuun ja toimimaan mahdollisimman eettisesti haastateltuja kohtaan. Lähtökohtanani oli, että kirkossa vastuutehtävissä toimivien on saatava tieto tutkimushankkeestani ennen haastateltavien rekrytoimista. Kirkon yhteyshenkilö sai luettavakseen tutkimussuunnitelmani ennen haastateltavien kontaktoimista. Saatuaani luvan yhteydenottoihin, pyrin myös

kertomaan haastateltaville ennen haastattelua niin suullisesti kuin kirjallisestikin haastattelujen aiheista ja käyttötarkoituksista. Korostin myös sekä ennen haastatteluja että haastattelutilanteessa nuorten vapautta kertoa juuri niistä asioista, joista he haluavat, juuri sen verran kuin he haluavat. Huolehdin haastateltavien yksityisyyden suojasta poistamalla sitaateista puhetapoihin sekä henkilöön viittaaviin asioihin liittyviä tunnistetekijöitä sekä kertomalla haastateltavista tutkimuksessa mahdollisimman vähän. Haastateltavien yksityisyyden suojaaminen oli erityisen tärkeä tehtävä huomioiden kohdeyhteisön pienen koon sekä haastateltavien pienen määrän. Tämän takia päädyin myös ratkaisuihin olla kertomatta, mitkä eri aineistosta nousseet kertomukset esiintyivät yksittäisen haastateltavan puheessa ja mitkä eivät, sekä käyttää juoksevaa numerointia aineistokatkelmassa sen sijaan, että käyttäisin haastateltaviin viittaavia koodeja. Teemojen henkilökohtaisuuden vuoksi olen pyrkinyt tekemään tutkijana kaikkeni, että haastateltavat eivät olisi tunnistettavissa tutkimuksesta enkä aiheuttaisi haastatelluille nuorille tutkimuksellani ikäviä kokemuksia tai tilanteita. Toisaalta olen tutkijana pyrkinyt muistamaan haastateltavien olleen täysi-ikäisiä henkilöitä, jotka vapaaehtoisesti ja innokkaasti suostuivat haastateltaviksi.

Olen myös pohtinut haastateltavien suhtautumista tekemääni analyysiin aineistosta. Haastatteluhetkellä olin vielä avoimin mielin syntyvän aineiston tarjoamien analyysimahdollisuuksien suhteen, joten haastateltaville ei ollut mahdollista kuvata aineiston tulevaa analyysia. Analyysini koostuessa haastateltavien puhetavoista muodostetuista kertomuksista, saattaa analyysitapa vaikuttaa haastateltavista hämmentävältä. Tutkijana toivon, että haastateltavat ymmärtävät, etten käyttämällä käsitettä *kertomus* halua mitätöidä heidän kokemuksiaan tai heille tärkeitä asioita, vaan korostaa todellisuuden rakentumista yksilöllisten tulkintojen ja kokemusten varaan. Identiteettineuvottelut ovat läsnä kaikissa kohtaamisissa – näin ollen myös haastattelutilanteissa. Tästä huomiosta kasvoi tämän tutkimuksen analyysimenetelmä ja syntyi tämä tutkimus lopullisessa muodossaan. Olen pyrkinyt tässä tutkimusraportissa kuvaamaan analyysin tausta-ajatuksia, joiden kautta kerrottavuus määrittyy kaiken sosiaalisen vuorovaikutuksen reunaehdoksi ja identiteettien olemukseksi: jokainen kertoo itsestään ja elämästään kertomuksia. Tarkastelemalla tässä tutkimuksessa aineistossa näkyviä kertomuksia, halusin nostaa näkyville sen identifikaatioiden – ja niiden toisille välittämiseen käytettävien neuvottelukeinojen – runsauden, joka on läsnä jokaisen useaan yhteisöön kuuluvan henkilön elämässä. Korostan toisenlaisia, sillä identiteettikertomus on aina tilannesidonnainen, jolloin kertomuksessa

myös, että syntyneet kertomukset ovat yksittäisen, ulkopuolisen tutkijan tulkinnan tulosta. Kertomukset kuvaavat tulkintaani aineistosta, joka on syntynyt yksittäisissä hetkissä kahden ihmisen välisissä kohtaamisissa. Toisenlaisissa kohtaamisissa syntyneet kertomukset voisivat olla aivan erilaisia, sillä yksittäisessä kohtaamisessa syntyvä minä on myös tilanteellinen. (Aro 1996, 13).

Myös kuuntelija vaikuttaa narratiivisen identiteetin syntyyn (Whitebrook 2001, 4). Työstäessäni analyysia jäin usein pohtimaan sitä, miten itse tutkijana olen vaikuttanut haastattelussa kerrottuihin kertomuksiin. Millaiseen positioon asetin haastateltavat haastattelutilanteissa ja miten uskonnon edustajana haastateltavana oleminen on vaikuttanut siihen, mitä minulle kerrottiin? Oma ulkopuolisuuteni suhteessa uskonyhteisöön on väistämättä vaikuttanut haastattelutilanteissa tapahtuneeseen kerrontaan. Toisaalta se on saattanut poistaa tietynlaisten ideaalivastauksien antamisen painetta, sillä ulkopuolisena minun ei odotettu jakavan tai erityisesti arvostavan haasteltavien arvomaailmaa. Toisaalta lähetystyötä aktiivisesti tekevän kirkon jäsenenä ulkopuoliselle halutaan todennäköisesti antaa hyvä kuva omasta kirkosta sekä omasta uskonelämästä, sillä kyseessä oli nuorille tärkeä identiteettisitoumus. Haastateltavat kuvasivatkin yleensä suhdettaan kirkkoon erittäin positiiviseksi. Toisaalta on todennäköistä, että haastatteluihin suostui erityisesti sellaisia nuoria, jotka mielellään puhuvat uskonnostaan ja joille uskonto on merkittävä vaikuttaja elämässä.

Haastattelijana koin yleisesti, etteivät haastateltavat kokeneet olevansa uskonnon edustajan roolin vankeina haastattelutilanteissa, vaan kertoivat omista näkemyksistään avoimesti. Kuitenkin uskonnon ideaaleista poikkeavista valinnoista puhumista vältettiin; tällaista puhetta oli todella vähän ja se ajoittui haastattelujen loppupuolelle. ”Tunnustuksia” alustettiin ”*mä voin myöntää*” -tyylisesti tai puhetta korjailtiin: ”*ja juon kokista tai vettä, emmä no, tai yleensä mä juon vaa vettä mut että, silleen*” (70). Yleisesti haastatteluaineistossa aineiston luotettavuutta ajatellaan vähentävän haastateltavien taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Eskola & Suoranta 1998, 35). Narratiivisen tutkimuksen kontekstissa ajattelen kuitenkin tutkijana olleeni kiinnostunut juuri niistä kertomuksista, joita haastateltavat halusivat minulle kussakin haastattelutilanteissa kertoa. Vuorovaikutus – jota haastattelukin aina on – on mahdotonta ilman sosiaalisia positioita. Tutkijana halusin kertoa itseni uskonnollisuuteen positiivisesti suhtautuvana, nuorena henkilönä, joka on kiinnostunut kuulemaan, millaista arki ja koulunkäynti vähemmistöuskontoon

kuuluvana nuorena on. Tämä tutkijaposition ja se identiteettikertomus, jota itsestäni haastattelussa haastateltaville kerroin elein, reaktioin ja sanoin, on väistämättä vaikuttanut jollakin tapaa syntyneeseen aineistoon, niin kuin mikä tahansa tästä poikkeava tutkijaposition olisi.

Viiden Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvan nuoren haastattelemisen perusteella ei voi tehdä yleistäviä päätelmiä siitä, millaisia identiteetti- ja jäsenyyskertomuksia ja -neuvotteluja kyseiseen uskontoon kuuluvat nuoret kertovat – puhumattakaan tulosten yleistämisestä muihin vähemmistöuskontoryhmiin kuuluviin nuoriin. Tuomen ja Sarajärven (2002, 85) mukaan aineiston kokoa ei opinnäytteissä tule pitää merkittävänä arviointikriteerinä. Täten tulosten riittämättömyys yleistettäväksi ei myöskään ole keskeistä arvioidessa tutkimusta. Kuitenkin tämä tutkimus voi antaa suuntaviivoja siitä, millaisena vähemmistöuskontoon kuuluva nuori voi kertoa identiteettinsä sisällön, itsellensä tärkeät jäsenyydet sekä siitä, miten hän arjessaan neuvottelee identiteettinsä sisällöstä, arvosta tai jäsenyyksistään. On silti olennaista huomioida haastateltavien tulleen kontaktoiduiksi kirkon tilaisuudesta, jolloin tutkimukseen on todennäköisesti valikoitunut aktiivisesti kirkon tapahtumiin osallistuvia, muutenkin aktiivisia yhteisön jäseniä. Lisäksi on todennäköistä, että omaa uskontoa käsittelevään haastatteluun vapaaehtoisesti suostuu vain sellaisia nuoria, jotka kokevat uskonnon itsellensä merkittäväksi ja joilla oli selkeä kuva maailmankatsomuksestaan. Tutkimuksen tulokset kuvastavat täten todennäköisesti vain osaa Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen toiminnassa mukana olevista nuorista.

10 POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut vähemmistöuskontoon kuuluvien nuorten identiteetteihin ja jäsenyyksiin sekä niistä neuvottelemiseen liittyvää kerrontaa. Kerronnan kontekstina toimivat koulu ja sen sosiaaliset verkostot, jotka usein ulottuvat myös koulun ulkopuolelle toveruussuhteiden, erontekojen ja koulussa muokkaantuneiden identiteettien kautta. Analyysini mukaan Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuuluvien nuorten identiteetit ovat moninaisia ja he kokevat kuulumisen tunteita niin yhteisön sisällä kuin sen ulkopuolella. Kuitenkin uskonnon ja siihen kuuluvan yhteisön voi nähdä erityisen tärkeinä vaikuttajina heidän identiteetilleen. Analyysini mukaan uskonnolle annettiin erityinen asema erityisesti etiikkaan sekä suuriin elämänlinjoihin liittyvissä päätöksissä. Kuitenkin tämän tutkimuksen valossa uskontoon ja uskonyhteisöön liittyvät identifikaatiot eivät yksin kuvanneet koko haastateltujen nuorten identiteetin sisältöä, vaan nuorten identifikaatiot olivat moninaisia. Näin tulkitseen myös identiteeteistä ja jäsenyyksistä neuvotellessa nuorten keskeisenä tavoitteena olevan oma identiteetin esittäminen sellaisena kuin he itse sen näkevät: uskontoon liittyvää identiteettiä laajempänä, moninaisena identifikaatioiden kokoelmana.

Haastateltavien yksityisyyttä ja henkilökohtaisia arvo- ja elämäntapavalintoja kunnioittaakseni en tässä tutkielmassa eritellyt, mitkä aineistosta esiin nostamistani kertomuksista esiintyivät kenenkin haastateltavan kerronnassa ja mitkä eivät. Kokoavasti voi kuitenkin todeta yksittäisten haastateltavien kertomusten kokoelmissa olleen myös eroja. Karkeasti yleistäen toisilla haastateltavilla uskonnon merkitys ja uskollisuus yhteisön elämäntavoille saivat erityistä korostusta, kun taas toisilla puhe tavallisesta nuoruudesta nousi korostetusti yli muiden kertomusten. Tulkitseen yksilöllisten erojen mahdollisesti kuvastavan eroja haastateltavien identifikaatioiden kohteiden kokoelmassa sekä siinä, koettiin eri identifikaatiot ristiriitaisiksi keskenään. Toiset haastateltavista olivat myös esimerkiksi koulun ilmapiiristä johtuen kohdanneet enemmän negatiivisia mielipiteitä uskonnostaan kuin toiset ja näin mahdollisesti pohtineet enemmän uskontoon liittyviä erilaisuuden kokemuksia. Lisäksi on keskeistä huomioida, että vaikka sosiaaliset kategoriat ja toisten tulkinnat itsestä vaikuttavat yksilön identiteetikertomuksiin, tulkitsevat yksilöt myös kokemuksia eri tavoin, jolloin samatkin kokemukset voivat aikaansaada erilaisten identiteettien muodostumista (Moya 2000b, 82–83). Samoin on olennaista tarkastella tässä tut-

kimuksessa kerrottuja identiteettikertomuksia tilanteellisina ja hetkellisinä, kuten identiteettikertomukset aina ovat. Näin myös esimerkiksi kertomisen tilanteeseen vaikuttavat tekijät, kuten haastattelun fyysinen tila, ovat saattaneet vaikuttaa siihen, mitä identiteettinsä puolia haastateltavat ovat haastatteluissa korostaneet.

On olennaista kysyä, voidaanko yhden vähemmistöuskontoryhmän kokemusten nähdä kuvaavan myös muiden vähemmistöuskontojen jäsenten kokemuksia vai soveltuvatko esimerkiksi tämän tutkimuksen tulokset kuvaamaan vain yhden yksittäisen ryhmän jäseniä. Tässä tutkielmassa olen tarkastellut yhden yksittäisen vähemmistöuskontoryhmän jäsenten kokemuksia ja näkemyksiä. Verrattaessa tutkimukseni tuloksia aiempiin uskonnollisia vähemmistöjä koskeviin tutkimuksiin, keskeiset tulokset ovat samansuuntaisia. Tämän takia koin soveliaaksi viitata tutkimuksen kohderyhmään hetkittäin tutkielmassani yleisnimellä ”vähemmistöuskontoon kuuluva nuori” sen sijaan, että olisin käyttänyt suoraan tutkimuksen kohdeyhteisön nimeä. Tutkimusprosessin eri vaiheissa samaistuin ennen kaikkea Kuusiston (2011) tutkimuksiin, sillä adventtikirkko ja Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko muistuttavat paljon toisiaan. Toisaalta Gallup Ecclesiastica 2003 -kyselytutkimuksen valossa asenneilmapiiri näitä kahta kirkkoa kohtaan eroaa suuresti, sillä adventtikirkkoon suhtaudutaan keskimäärin myönteisemmin. Analyysini mukaan ero asenneilmapiirissä ei kuitenkaan ole havaittavissa vertaillessa Kuusiston (2011) tutkimustuloksia omiini. On silti mielenkiintoista pohtia, miten yhteiskunnallinen asenneilmapiiri yksittäistä uskontoryhmää – tai muuta vähemmistöryhmää – kohtaan vaikuttaa ryhmän jäsenten identiteetti- ja jäsenyyskertomuksiin ja näistä neuvottelemiseen.

Aiempien vähemmistötutkimusten perustella (ks. Honkasalo 2003, 175; Keskisalo 2003, 152) esimerkiksi vähemmistöryhmään kuulumisen ulkoiset tunnusmerkit näyttävät vaikuttavan siihen, millaisia identiteetti- ja jäsenyyskertomuksia vähemmistöryhmään kuuluvat nuoret kokevat mahdolliseksi kertoa. Tutkimukseni kohdeyhteisön kaltaisten uskonnollisten yhteisöjen, joiden jäsenet kuuluvat myös suomalaiseen valtaväestöön, jäsenten identiteetti- ja jäsenyysneuvottelujen voi nähdä poikkeavan monien muiden vähemmistöryhmien kohtaamista neuvotteluista, sillä heidän vähemmistöjäsenyytensä ei ole tulkevissa ulkoapäin. Ulkoisesti tunnistettavista vähemmistöistä poiketen heillä on näin usein mahdollisuus määrittää itsensä toisille ensin jollakin tavalla ennen kuin he kertovat uskonnostaan. Uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemusten tutkiminen olisi täten erityisen tärkeää, sillä toisia vähemmistöjä koskevia tutkimuksia ei useinkaan

voi yleistää heitä koskeviksi. Aihetta käsittelevät tutkimukset (ks. Kuusisto 2011, Moulin 2011) sekä oma tutkielmani puhuvat kuitenkin sen puolesta, että myös etniseen enemmistöön kuuluvilla nuorilla vähemmistöuskonnon jäsenyys vaikuttaa maallistuneessa koulussa ja toveripiirissä toimiessa nuoren identiteetin ja jäsenyyksien neuvottelemiseen sekä voi mahdollisesti aikaansaada ulosjäämisen tai -jättäytymisen kokemuksia.

Koulun rooli aineistossani jäi lopulta melko pieneksi. Tulkitsen koulun poissaolon nuorten kerronnassa kertovan kuitenkin jotain olennaista koulun roolista: tämän tutkimuksen valossa toisen asteen oppilaitoksissa opiskeleville nuorille koulu näyttää ennen kaikkea oppimiseen varattuna tilana, jossa kaikkien omaan elämään kuuluvien arvojen ja mieltymysten ei tarvitse olla esillä. En pidä tätä silti synninpäästönä koulua kohtaan. Vaikka koulu tässä tutkimuksessa kerrottiinkin ennen kaikkea oppimisen paikaksi, kerrottiin sen tiloissa tapahtuvan kuitenkin jatkuvia identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluja. On olennaista pohtia sitä, miten koulu yhteisönä kohtelee niitä koulun ulkopuolisia identiteettejä, joita lapsilla ja nuorilla on mukanaan jo heidän aloittaessaan koulun. Tämän tutkimuksen aineiston valossa koulu näyttää paikkana, jossa yksilön ei aina ole mahdollista elää todeksi kaikkia identiteettejään ilman riskiä poikkeavaksi leimautumisesta.

Yhteiskunnan maallistuessa yhteiskunnallisessa keskustelussa vaaditaan usein uskontojen näkymättömäksi tekemistä, pyrkien raivaamaan uskonnot piiloon yhteiskunnan instituutioista. Tutkimukseni pohjalta koen keskeiseksi korostaa sitä, kuinka yhä nykypäivänä yhteiskunnan yleisestä maallistumisesta huolimatta osalle yhteiskunnan jäseniä uskonto on keskeinen identiteetin ja maailmankuvan osatekijä. Uskontojen siivoaminen piiloon yhteiskunnallisilta areenoilta ei poista uskontojen merkitystä yksilötasolla. Koulun antama malli asenteesta vähemmistöuskontoja kohtaan on tärkeä vaikuttaja nuorten käsityksille yhteiskunnan arvoista (Kallioniemi 2008a, 27). Jos uskonnoista ei puhuta avoimesti, päädytään helposti vierastamaan uskontoja (Kallioniemi 2008a, 27). Lisäksi globaalissa maailmassa aiemmin vieraiden uskontojen kohtaaminen yleistyy. Pitäisinkin pyrkimystä kasvattaa tulevat sukupolvet ymmärtämään ja kunnioittamaan erilaisia maailmankatsomuksia erityisen tärkeänä.

Uskonnollisia vähemmistöjä on tutkittu muihin vähemmistöihin verrattuna todella vähän (Kuusisto (2006, 132). Lisäksi moni aihepiirin tutkimus käsittelee vain yhtä tai kahta uskonnollista ryhmittymää (ks. Kuusisto 2011, Moulin 2011, Zilliacus & Holm 2013). Aihepiiriin liittyvää tutkimusta tarvittaisiin lisää, jotta vähemmistöuskontoon kuuluvien

nuorten identiteetteihin, jäsenyyksiin ja identiteetti- ja jäsenyysneuvotteluihin liittyvän kerronnan tarkastelu yleisellä tasolla olisi mahdollista. Laajempi aihepiiriä koskeva tutkimus antaisi kattavamman kuvan sekä yksittäisen uskonnon että eri vähemmistöuskontoihin kuuluvien nuorten identiteetti- ja jäsenyyskokemuksista. Erityisen tärkeänä näen sen tarkastelemisen, miten uskonnollisen yhteisön jäsenyys vaikuttaa toisten jäsenyyksien muodostumiseen – millaisia jäsenyyksiä vähemmistöuskontoon kuuluminen mahdollistaa ja millaisia jäsenyyksiä se rajaa ulos tai tekee haastaviksi saavuttaa. Laajempi uskonnollisiin vähemmistöihin kohdistuva tutkimus mahdollistaisi myös sen tarkastelun, kuinka heterogeenisiä kokemuksia myös yksittäisen uskontokunnan jäsenille voi muodostua.

On tärkeää muistaa, että tässä tutkimuksessa olen tarkastellut vain osaa tutkimukseen osallistuneiden nuorten identifikaatioiden kohteista ja identiteettien sisällöstä. Haastattelujen nuorten kerrottujen identiteettien kirjosta nousivat tässä tutkimuksessa esiin vain ne, jotka olivat haastattelun aiheiden ja haastattelutilanteen pohjalta nuorten näkökulmasta sellaisia, että ne on syytä tuoda esiin. Tutkimuksen myötä syntyneet kerrotut identiteettitarinat on tarkoituksella valittu kerrottavaksi yhteisön ulkopuoliselle, aikuiselle tutkijalle. Identiteettikertomuksen yleisluonteen mukaisesti tässä tutkimuksessa kerrottuja identiteetti- ja jäsenkertomuksia kuuluu näin tarkastella tilanteellisina, yksittäisissä kohtaamisissa syntyneinä (Aro 1996, 13).

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2006. Kasvatossosiologia. Helsinki: WSOY.
- Aro, L. 1996. Minä kylässä. Identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Archer, M. 2000. Being Human: the Problem of Agency. Cambridge: Cambridge U.P.
- Banks, J.A. 2010. Multicultural Education: Characteristics and Goals. Teoksessa Banks, J.A & McGee Banks, C.A. (toim.) Multicultural Education. Issues and Perspectives. C. Hoboken, N.J.: Wiley, 3–30.
- Baumeister, R. & Newman, L. 1994. How stories make sense of personal experiences: Motives that shape Autobiographical Narratives. Personality and Social Psychology Bulletin, 20:6, 676–690.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gallup Ecclesiastica 2003. 2007. Espoo: TNS Gallup [aineistonkeruu]. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus [tuottaja]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/luettelo/FSD2258/cbF2258.pdf> (luettu 19.11.2014)
- García Marquez, G. 2002. Vivir para contarla. Barcelona: Mondadori.
- Gay, G. 2010. Educational Equality for Students of Colour. Teoksessa Banks, J.A. & McGee Banks C.A. (toim.) Multicultural Education. Issues & Perspectives. Hoboken, N.J.: Wiley 211–241.
- Gordon, T., Holland, J. & Lahelma, E. 2000. Making Spaces: Citizenship and Difference in Schools. Houndmills: Macmillan.

Gordon, T. 2003. Aika-tila polut fyysisessä koulussa. Teoksessa Lahelma, E. & Gordon, T. (toim.) Koulun arkea tutkimassa: yläasteen erot ja erilaisuudet, Helsinki: Helsingin kaupunki, opetusvirasto, 59-73.

Gordon, T. 2005. Kulttuurit, erot ja kohtaamiset. Teoksessa Mietola, R., Lahelma, E., Lappalainen, S. & Palmu, T. (toim.) Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä: Erontekoja ja yhdessä tekemistä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 163–175.

Gordon, T. & Lahelma, E. 2003a. Johdanto. Koulun arkea tutkimassa. Teoksessa Lahelma, E. & Gordon, T. (toim.) Koulun arkea tutkimassa: yläasteen erot ja erilaisuudet., 8-10.

Gordon, T. & Lahelma, E. 2003b. Vuorovaikutus ja ihmissuhteet informaalissa koulussa. Teoksessa Lahelma, E. & Gordon, T. (toim.) Koulun arkea tutkimassa : yläasteen erot ja erilaisuudet. Helsinki: Helsingin kaupunki, opetusvirasto, 42–58.

Hall, S. 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Harinen, P. & Suurpää, L. 2003. Johdanto: Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Harinen, P. (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä: Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5-13.

Heikkinen, H. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltonen, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. II. Jyväskylä: PS-Kustannus, 154–170.

Heino, H. 1997. Mihin Suomi tänään uskoo. Porvoo: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkasalo, V. 2003. Voiko jäsenyyttä valita? Nuorten maahanmuuttajien tulkintoja suomalaisuudesta ja rasismista. Teoksessa Harinen, P. (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä: Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 158–190.

Houtsonen, J. 2000. Identiteetin rakentumien koulun symbolisessa järjestyksessä. Teoksessa Houtsonen, J., Kauppila, J. & Komonen, K. Koulutus, elämäntutkimus ja identiteetti:

Kasvatussosiologiaa avauksia suomalaisten oppimiseen. Joensuu: Joensuu University Press, 7–50.

Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 90–118.

Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189–222.

Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere : Tampereen yliopisto

Ihanus, J. 1999. Minäkertomukset. Teoksessa Ihanus, J. (toim.) Kulttuuri ja psykologia. Helsinki: Yliopistopaino, 241–259.

Kallioniemi, A. 2008a. Koulun toimintakulttuurin muutos osana yhteiskunnallista kehitystä. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) Moniuskontoinen koulu oppimisympäristönä. Helsinki: Lasten keskus, 11–34.

Kallioniemi, A. 2008b. Uskonnot koulussa. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) Moniuskontoinen koulu oppimisympäristönä. Helsinki: Lasten keskus, 97–112.

Keskisalo, A-M. 2003. Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa. Teoksessa Harinen, P. (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä: Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 122–157.

Ketola, K. 2008. Uskonnot Suomessa 2008: käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kuusela, P. 2006. Realismi ja sosiaalisen identiteetin episteeminen status. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) Minuus ja identiteetti: sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma, Tampere: Tampere University Press, 34–56.

Kuusisto, A. 2005. How does school social context affect religious minority identity: exploratory study on Adventist young people in Finland. Teoksessa Kiefer, S. & Peterseil, T. (toim.) Analysis of Educational Policies in a Comparative Perspective : EU-DORA Summer School 2004. Linz: Pädagogische Hochschule des Bundes, 73–87.

- Kuusisto, A. 2006. Young people's religious identity and commitment. Case study among Adventist youth in Finland. Teoksessa Tirri, K. (toim.) *Nordic Perspectives on Religion, Spirituality and Identity: Yearbook 2006 of the Department of Practical Theology*. Helsinki: Gummerus, 131–145.
- Kuusisto, A. 2009. Growing up within a Religious Community: A Case Study of Finnish Adventist Youth. *Journal of Empirical Theology*, 22:1, 47–69.
- Kuusisto, A. 2010. Social networks and identity negotiations of religious minority youth in diverse social contexts. *Ethnic and Racial Studies*, 33:5, 779–796.
- Kuusisto, A. 2011. Growing up in affiliation with a religious community. A case study of Seventh-day Adventist youth in Finland. Münster: Waxmann.
- Kääriäinen, K., Niemelä, K. & Ketola, K. 2005. Religion in Finland. Decline, Change and Transformation of Finnish Religiosity. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lahelma, E. & Gordon, T. 2003. Opetus ja oppiminen virallisessa koulussa. Teoksessa Lahelma, E. & Gordon, T. (toim.) *Koulun arkea tutkimassa: yläasteen erot ja erilaisuudet*. Helsinki: Helsingin kaupunki, opetusvirasto, 12–41.
- Lappalainen, S. 2006. Kansallisuus, etnisyys ja sukupuoli lasten välisissä suhteissa ja esiopetuksen käytännöissä. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Liebkind, K. 1988. Me ja muukalaiset. Ryhmäraajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, K. 1992. Ethnic identity – challenging the boundaries of social psychology. Teoksessa Breakwell, G. (toim.) *Social Psychology of Identity and the Self Concept*. London: Surrey University Press, 147–185.
- Liebkind, K. 1998. Etnisten ryhmien identiteettineuvottelut. Teoksessa Lahikainen, A. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Rauni Myllyniemen juhla-kirja. Helsinki: Otava, 100–119.
- Löyttyniemi, V. 2004. Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. *Auscultatio Medici*. Jyväskylä : Jyväskylän yliopisto.

Mietola, R., Lahelma, E., Lappalainen, S. & Palmu, T. 2005. Johdattelua kohtaamisiin kasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen kentillä. Teoksessa Mietola, R., Lahelma, E., Lappalainen, S. & Palmu, T. (toim.) Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä: erontekoja ja yhdessä tekemistä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 9–19.

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon uutishuone. Mormonismin peruskurssi: Usein kysyttyä. <http://www.mormonien uutishuone.fi/artikkelit/mormonismin-peruskurssi--usein-kysytty%C3%A4#C19> (luettu 7.1.2015)

Moulin, D. 2011. Giving voice to ‘the silent minority’: the experience of religious students in secondary school religious education lessons. *British Journal of Religious Education*, 33:3, 313–323.

Moya, P. 2000a. Introduction: Reclaiming identity. Teoksessa Moya, P. & Hames-García, M. (toim.) *Reclaiming Identity*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1–26.

Moya, P. 2000b. Postmodernism, “realism” and the politics of identity. Teoksessa Moya, P. & Hames-García, M. (toim.) *Reclaiming Identity*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 67–101.

Nieto, S. & Bode, P. 2012. *Affirming Diversity: the Sociopolitical Context of Multicultural Education*. Boston: Pearson /Allyn & Bacon.

Paavola, H. 2007. *Monikulttuurisuuskasvatus päiväkodin monikulttuurisessa esiopetusryhmässä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Opetushallitus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy

Polkinghorne, D. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 8:1, 5-25.

Pyökkönen, M. 2003. Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Teoksessa Harinen, P. (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä: Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 193–237.

- Rautio, P. 2006. Historiallista johdattelua minä- ja identiteettitutkimukseen. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) *Minuus ja identiteetti: sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma*, 9-20.
- Ricoeur, P. 1991. *Life in Quest of Narrative*. Teoksessa Wood, D. (toim.) *On Paul Ricoeur. Narrative and Interpretation*. London: Routledge, 20-33.
- Riessman, C. 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, Cal.: Sage
- Riitaaja, A-L., Poulter, S. & Kuusisto, A. 2010. Worldviews and Multicultural Education in the Finnish Context: A Critical Philosophical Approach to Theory and Practices. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*, 5:3, 87–95.
- Roto, P., Lehtimäki, T. & Suurinkeroinen, S. 2000. Mormonien käsitykset elämäntavasta ja terveydestä. *Suomen Lääkärilehti*, 55:19, 2125–2128.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9-36.
- Räsänen, R. 2005. Etninen moninaisuus koulujen haasteena. Teoksessa Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M. (toim.) *Kenen kasvatus?* Tampere: Vastapaino, 87–111.
- Saastamoinen, Mikko. 2001. Yhteenvetoartikkeli: minuus, identiteetti ja yhteisö - aikalaiskeskustelun ja käsitteiden sosiaalipsykologinen ja sosiologinen tarkastelu. https://www.edu.helsinki.fi/svy/kvali/narrat/ms_lis.pdf (luettu 16.1.2015)
- Sleeter, C. & Grant, A. 2007. *Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches to Race, Class, and Gender*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Somers, M. 1994. The narrative construction of identity. A relational and network approach. *Theory and Society*, 23:5, 605–649.
- Suurpää, L. 2002a. Yhteenveto. Teoksessa Suurpää, L. *Erilaisuuden hierarkiat*. Helsinki: Yliopistopaino, 11–74.

Suurpää, L. 2002b. Hierarchies of difference. Finnish young people's conceptions of group membership. Teoksessa Suurpää, L. Erilaisuuden hierarkiat. Helsinki: Yliopistopaino, 77–104.

Swann, W. 1987. Identity negotiation: where two roads meet. *Journal of Personal and Social Psychology*, 53:6, 1038–1051.

Tolonen, T. 2001. Nuorten tilat koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Tampere: Gaudeamus.

Tolonen, T. 2002. Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa Gordon, T. & Lempiäinen, L. (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 246–266.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.

Tyyliopas – kirkon nimi. Myöhempien Aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon uutishuone. <http://www.mormoniuutishuone.fi/tyyliopas> (luettu 28.01.2015)

Whitebrook, M. 2001. *Identity, Narrative and Politics*. London: Routledge.

Zilliacus, H. & Holm, G. 2013. 'We have our own religion': a pupil perspective on minority religion and ethics instruction in Finland. *British Journal of Religious Education*: 35:3, 282-296

LIITTEET

Liite 1: Teemahaastattelurunko

TEEMAT

Teemat luokiteltuna ylä- ja alateemoihin; suluissa teeman esiintymispaikka haastattelurungossa.

1. Identiteetti
 - 1.1 Kuka minä olen (1.)
 - 1.2 Kirkon jäsenyyden merkitys identiteetille ja elämälle (8.)
2. Minä ja muut
 - 2.1 Toveruussuhteet, yhteyden kokeminen toisiin (2.)
 - 2.2 Toisten asenteet, tiedot ja suhtautuminen (5.)
 - 2.3 Kertominen, tietäminen (6.)
 - 2.4 Samanlainen/erilainen (7.)
3. Koulun käytännöt ja arki koulussa
 - 3.1 Koulunkäynnistä (3.)
 - 3.2 Käytännön järjestelyt ja uskontojen rooli koulussa (4.)

1. Kuka minä olen / alustus

- Jos kysytään kuka olet, mitä kerrot?
- Mitä teet / mitä asioita tykkäät tehdä
- Millainen nuori – mikä tekee sinusta sinut – mitkä asiat tärkeitä
- Perhe – miten vanhemmat kuvailisi
- Koulu - viihtynyt
 - Millainen koululainen
 - Miten kuvailisit itseäsi koulussa
 - Kenen kanssa vietät aikaa
- Ihailut ihmiset – miksi
- Tavoitteet ja unelmat – asiat, joihin haluaa panostaa ja käyttää aikaa arjessa yleensä

(ymmärsin että myös kirkko ja usko osa elämäsi)

- Miten kuvailisit suhdettasi seurakuntaan ja kirkkoon

- Millainen seurakuntalainen – miten kuvailisit itseäsi seurakunnassa

2. Toveruushteet, yhteyden kokeminen toisiin

- Ystävät, kaverit – kuvailu – millaisia ovat?*
- Ystävien kirkkoon kuuluminen?
- Millaisia asioita tehdään/mistä puhutaan kirkon jäsen -kavereiden kanssa - mikä yhdistää
- Millaisia asioita tehdään/mistä puhutaan muiden kavereiden kanssa – mikä yhdistää
- Asioita, joista ei-mormonikavereiden kanssa ei voi puhua/ei tule puhuttua?
- Enemmän yhteistä kirkon jäsenenä olevien kavereiden kuin muiden kanssa/ eroavatko kirkon jäsenet ja muut ystävät
- Uskosta keskustelu kenen kanssa – voiko ei-jäsenten kanssa puhua - eroaako

3. Koulunkäynnistä

- Koulussa viihtyminen (entä aiemmin)
- Mikä saa viihtyy / mikä ei saa viihtymään

Toisten nuorten kanssa keskustelu uskoon/ kirkkoon ja kouluun liittyvistä asioista

- Tilanteita, jotka herättää keskustelua
- Kommentteja, jotka herättää keskustelua
- Valinta: koulu jossa vain kirkon jäseniä vai nykyinen koulu?
- Jokin erilailla?

4. Käytännön järjestelyt / uskontojen rooli koulussa

- Mikä uskonnonopetus?
 - Kuka valitsi
 - Tyytyväinen? – tykkää – ei tykkää
 - Käytännön järjestelyt

- Luterilaiset jumalanpalvelukset ja muu luterilainen toiminta koulussa
 - Osallistuminen – kuka päätti – kysyttiinkö – mitä ajattelee
- Opettajien & oppilaiden yleinen suhtautuminen uskontoihin – puhutaanko – miten
- Oman kirkon käsittely – miten – miltä tuntui
- Muita eri uskontoihin kuuluvia nuoria koulussa – tiedetäänkö asiasta – puhutaanko
- Enemmän esillä?

5. Toisten asenteet, tiedot ja suhtautuminen

- Toisten oppilaiden ja opettajien tiedot kirkosta – käsitykset
- Mitä haluaisi itse muiden tietävän – mitä kertoisi
- Miltä tuntuu yleensä ottaen positiivinen puhe kirkosta
- Miltä tuntuu yleensä ottaen ikävä puhe kirkosta
- Millaisia käsityksiä muilla kirkon jäsenistä – millainen kuva elämästä ja siitä millainen on
- Millaista olla kirkon jäsen koulussa jossa muut ei ole – mikä helppoa / mikä vaikeaa
- Opettajien suhtautuminen kirkkoon kuulumiseen – miten tullut esiin / päätelty

6. Kertominen / tietäminen

- Kenelle haluaa kertoa kirkkoon kuulumisesta
- Miten asia tulee esiin / päätät kertoa
- Millaisessa tilanteessa ei olisi kivaa kertoa
- Miksi nuori haluaisi kertoa omasta uskonnostaan toisille
- Mitkä voisivat olla sellaisia syitä, että jossain tilanteessa ei halua kertoa olevansa kirkon jäsen
- Tilanne, jossa itse kertonut – esimerkki. Mitä tapahtui, miten asia tuli esiin, miten toiset reagoivat – myöhemmät vaikutukset esim. Ystävyys-suhteeseen?
- Millaista jos kaikki koulussa tietäisi
- Millasta jos kukaan koulussa ei tietäisi

Sen perusteella mitä esim adventistinuoret on kertoneet tutkimuksissa, jotkut kokee että joskus on helpompaa olla kertomatta uskonnosta muille – ei tarte selitellä jne.

- Miten ajattelet että kirkkosi kokee tai itse koet tämän?

Mitkä asiat vaikuttavat siihen, haluaako jossain tilanteessa tai yleensäkin kertoa uskontoaan vai olla kertomatta?

Koulussa tai muualla tilanteita, joissa toiset ei ole tiedneet että on kirkon jäsen ja oletta-
neet jotain väärin – kaataneet kahvia, tarjonneet alkoholia tms, olettaneet että ateisti/lute-
rilainen tms

- Miten toimii? Miltä tuntuu?
- Jääkö siinä pohtimaan, mitä tekisi?
- Entä jos olisi toiminut toisin, miltä tuntuisi?

7. Samanlainen/erilainen

- Ympärillä olevista ihmisistä joku joka tuntuu tosi samanlaiselta kuin sinä
 - Mikä tekee teistä samanlaisia? Jotain erityisen tärkeää?
- Joku tosi erilainen
 - Mikä tekee erilaiseksi – jotain erityisen tärkeää
- Millä tavoin olet samanlainen kuin muut kirkon jäsen nuoret?
 - Jollain tapaa erilainen?
- Eroaako teidän kirkon jäsenet jollain lailla muista nuorista?
- Voiko samaan aikaan olla hyvä mormoni ja ihan tavallinen nuori? Tuleeko tässä vastaan jotain ristiriitoja?
- Koulussa tai muualla tilanteita, joissa kokenut kohdeltavan eri tavalla sen takia että on kirkon jäsen? (jos vain pos. – entä onko mitään ikävää)
- Miltä tuntuu, jos toiset keskustelevat aiheesta, joka ei omaan elämääsi kuulu?
- Oletko joskus tuntenut olosi ulkopuoliseksi koulussa tai koulukavereiden kanssa sen takia, että olet kirkon jäsen?

8. Kirkon jäsenyyden merkitys identiteetille ja elämälle

- Mitkä asiat saa käymään kirkossa
- Mitä kirkkoon kuuluminen merkitsee
- Mitä kirkko antaa elämälle
- Millainen on hyvä kirkon jäsen? Miten haluaa elää?
- Näkyykö elämässä jotenkin se, että on kirkon jäsen
- Mihin asioihin vaikuttaa – valinnat – koulu
- Olisiko elämä erilaista jos ei olisi kirkon jäsen – miten, mistä johtuu?
- Nuorten kapinointi – ajanjaksoja jolloin kirkko ei niin tärkeä tai ajatellut eri tavalla – mikä erilailla
- Mitä kaipaisi seurakunnasta jos ei enää pääsisi
- Kuinka tärkeää oppien noudattaminen on

Tulevaisuuteen vilkaisu / lopetus

- Millaisena aikuisena haluat nähdä itsesi viiden tai kymmenen vuoden päästä
 - Mitä elämässä
- Lähetystyö – ajatuksia – mitä merkitsisi? (jos ei tullut aiemmin esiin)